

*”Altså hele mit misbrug
det ødelagde mig totalt
som menneske...”*

Et kvalitativt studie af tidligere stofmisbrugeres
forandringsproces fra stofmisbrug til stoffri tilværelse
med udgangspunkt i fortællinger fra mænd og kvinder.

Udarbejder af: Josefine Belkov & Lea Mai Grøn Houtved, gruppe 1
Kriminologi 4.semester 2018
Vejleder: Annick Ingrid Prieur
Antal ord: 33.693

Abstract

This thesis study what there are attached importance to the narrative of the process of change from substance abuse to a life without drugs and whether there are differences in this between men and woman within this area? The thesis uses the biographic narrative interview and thereby narratives from nine substance abusers in recovery, five of these men and four women. The informants have been clean in a period between eight months and ten years and are between 23 and 56 years old. Using the life stories of these individuals, the thesis finds that the process of change begins with the recognition of a problematic usage of narcotics. Only a few of the informants is ready to act to end their substance abuse immediately after the recognition. In most cases it is necessary for the person to experience the consequences of their abuse. These consequences include physical, mental and relational significant loses in their life. A culmination of the different consequences will ultimately result in an openness to seek and receive help. Furthermore, are most of the informants experiencing a discrepancy between their virtual and actual social identity, where they are acting contrary to their values in life. After end treatment for substance abuse the process of change and recovery continues through the use of the organization Narcotics Anonymous (NA). This organization provide support and guidance throughout the recovery process. The membership of this organization is internalized within the stories of change and becomes a part of the way it is told and what is included in the stories for the informants in this study. The informant's encouragements for the future is attached importance and specially to restore the consequences the substance abuse has caused. After the informants have become clean they are moving towards a conventional life, according to the normative expectations within the social context.

Regarding the differences between men and women, the findings suggest that men are more likely to seek community within deviant subcultures, which provide access to narcotics and whereby they can receive acknowledgement for their actions as active substance abusers. Where this study shows that women are more likely to gain this access through relationships. Furthermore, is it only men in this study who explicit tells about not feeling shame towards their parents or guilt caused by violent actions in their past. Whereas women are more likely to verbalize and take these feelings upon themselves. In addition to this are some of the women taking the feeling of guilt upon them, regarding experiences they have no responsibility for, such as rape and sexual assaults in their childhood. The informants access to treatment variates between the sexes, where most of the men gain access through either personal or professional relationships and most of the women are gaining access because of the knowledge of treatment, due to previous treatments. Additionally, are more men, in this study, telling about the relationship to their sponsor within NA and the benefits of this, where only one women mention this lightly.

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at samtlige af gruppens medlemmer egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Vi er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

<http://www.studerende.aau.dk/Eksamenssnyd+-+hvordan+undg%C3%A5r+du+det%3F/>

Vi er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står vi inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

Indholdsfortegnelse

Forside	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.
Abstract	2
Tro og love	3
1. Indledning	5
2. Litteraturstudie	8
3. Teori	16
3.1 Teoretiske overvejelser	16
3.2 En general teori om kriminalitet	17
3.3 Kontrolbalanceteori	18
3.4 Stigma	20
3.5 Sociale bånd, skam og stolthed.....	22
4. Metode	26
4.1 Videnskabsteoretisk ståsted	26
4.2 Udvælgelse af informanter.....	27
4.3 Dataindsamlingsmetode	29
4.4 Databehandling	34
4.5 Validitet og reliabilitet.....	35
5. Analytisk diskussion	38
5.1 Barn af misbruger	38
5.2 Erkendelse af et problematisk stofbrug.....	41
5.3 Misbrugets konsekvenser	45
5.3.1 Relationelle konsekvenser	45
5.3.2 Sundhedsmæssige konsekvenser	51
5.3.3 Psykiske konsekvenser	53
5.4 Valget om at ophøre misbruget.....	58
5.4.1 Indgang til behandling	58
5.4.2 Fremadrettede incitamenter.....	61
5.4.3 Forsat bedring	64
6. Diskussion	68
7. Konklusion	77
8. Litteraturliste	80

1. Indledning

For at forholde sig til fænomenet stofmisbrug er det vigtigt først at få defineret, hvad en stofmisbruger er. *"Vejledning 4 til serviceloven"* definerer det således: *"En stofmisbruger er en fysisk og/eller psykisk afhængig af et eller flere bevidsthedsændrende stoffer (rusmidler) i en sådan grad at det medfører skader eller problemer for pågældende selv og/eller nærtstående samt samfundet"* (Lauridsen, Kronbæk, & Lundsberg, 2010, s. 16). Det seneste officielle skøn af stofmisbrugere i Danmark er fra 2010, hvor sundhedsstyrelsen estimerede antallet til at være 33.000, hvoraf 11.000 udelukkende har et cannabismisbrug. Disse tal er estimeret på baggrund af tilgængelige tal og registrer over antallet af personer, der har et vedvarende narkotikaforbrug. Desuden har sundhedsstyrelsen konkluderet at antallet af stofmisbrugere i Danmark har været gradvist stigende siden 1996, hvor antallet var estimeret til at være 20.284 (Sundhedsstyrelsen, 2017, s. 8-9). Dog mener Centeret for forskning i rusmidler, at dette tal er fejlvurderet. De estimerer antallet til at være mellem 70.000-90.000 stofmisbrugere. Hvoraf de mener, at der er omkring 20.000 med et misbrug af opioider og 10.000-20.000 med et misbrug af andre illegale stoffer end cannabis (Pedersen, 2015, s. 54+59). Derved er det samlede antal af stofmisbrugere med forbrug af enten opioider eller centralstimulerende stoffer estimeret til cirka 40.000-50.000. Det antages at hver fjerde stofmisbruger i Danmark er kvinde (Lauridsen, Kronbæk, & Lundsberg, 2010, s. 164).

I takt med det sigtende antal af stofmisbrugere er, der øget fokus på at reducere antallet. Hvilket blandt andet har resulteret i at Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold i 2012 implementerede Stofmisbrugspakken. Projektet forløber indtil 2018 og indeholder ti initiativer, der skal styrke stofmisbrugsbehandling som helhed. Disse initiativer inkluderer blandt andet: udarbejdelse af nationale retningslinjer for stofmisbrugsbehandling, udvikling og afprøvning af efterbehandlingsmetoder og en opsøgende indsats til de mest udsatte stofmisbrugere. Derudover har pakken ligeledes til formål, at skabe fokus på en helhedsorienteret social indsats og bidrage til, at nå målsætningen for regeringens 2020 plan indenfor stofmisbrugsområdet (Socialstyrelsen.dk). Denne målsætning inkluderer blandt andet, at mindst halvdelen af stofmisbrugere, som har afsluttet et behandlingsforløb enten skal opleve en reduktion i stofmisbruget eller være stoffrie (Regeringen, 2013, s. 24). De nationale retningslinjer indeholder blandt andet et borgerforløb, som omhandler flere forskellige dele af stofmisbrugsbehandling, helt fra borgerens første kontakt til opfølgning efter endt behandling. Disse retningslinjer skal være med til at give kommunerne et fælles grundlag for kvalitetssikring og kvalitetsudvikling af stofmisbrugsbehandling således, at indsatsen bygger på forskning og erfaringer fra praksis (Socialstyrelsen, 2016, s. 18+6).

Serviceoven § 101 giver stofmisbrugere adgang til behandlingssystemet og lyder således:

”§ 101. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde behandling af stofmisbrugere. Stk. 2. Tilbud efter stk. 1 skal iværksættes senest 14 dage efter henvendelsen til kommunen.” (retsinformation.dk:A). Der findes forskellige former for behandlingstilbud, som kan tilbydes borgere med misbrug. Disse inkluderer døgnbehandling, dagbehandling, ambulant behandling samt efterbehandling. Målet med primærbehandling er oftest at gøre borgeren stoffri, hvorimod efterbehandling er karakteriseret ved at skulle opretholde de fremskridt, som borgeren har opnået i primærbehandling og derved forbygge tilbagefald (Lauridsen, Kronbæk, & Lundsberg, 2010, s. 39-44). Da det antages, at hver fjerde misbruger er kvinde, ses der også en markant forskel i kønsfordelingen i stofbehandling. I 2016 var der 12.212 i behandling, hvorfra 9.128 var mænd og 3.084 var kvinder (DanmarksStatistik.dk). Stofmisbrug er overvejende blevet anset som et mandeligt fænomen, som har resulteret i nogle kønsmæssige skævheder. Dette har haft nogle konsekvenser i forhold til de behandlingsformer og ydelser, der er blevet etableret da det har medført, at stofbehandling ikke tager højde for mere kønsspecifikke problematikker hos kvinder. Det ses at kvinder er mere medtaget både psykisk, fysisk og socialt end mænd. Kvinder er derved mere sårbare i behandling da de oftest har traumer grundet for eksempel fysiske og seksuelle overgreb og har en tendens til at føle det grænseoverskridende at være i en kønsblandet behandling (Lauridsen, Kronbæk, & Lundsberg, 2010, s. 164-165).

Desuden findes der forskellige selvhjælpsgrupper, som er brogere der samles for at tale og dele erfaringer om et bestemt problem. Det er essentielt for selvhjælpsgrupper, at borgerne er fælles om ansvaret og for at skabe en velfungerende selvhjælpsgruppe er det en forudsætning at borgerne er motiverede. Den mest udbredte selvhjælpsgruppe, indenfor stofmisbrugsområdet er Anonyme Narkomaner (NA), som er et 12-trins program. Her er det muligt for tidligere stofmisbrugere, at mødes for at få hjælp til deres fortsatte bedring. NA er en international organisation og der afholdes NA-møder på dagligbasis i hele Danmark (Ibid.;110-111). Selvhjælpsgrupper kan desuden fungere, som en del af efterbehandlingen og hjælpe borgere med både at etablere et nyt netværk og forblive i bedring.

Misbrug er et kulturelt og socialt betinget fænomen, derfor varierer det afhængigt af de sociale kontekster det optræder i. Hvordan en bestemt kultur betragter misbrug kommer blandt andet til udtryk gennem lovgivning og andre politiske tiltag (Ibid.;18-19). I de nationale retningslinjer for den sociale stofbehandling er et misbrug defineret, som et forbrugsmønster af rusmidler, som medfører fysiske og/eller psykiske samt sociale problemer eller skader for borgeren (Socialstyrelsen, 2016, s. 10). Desuden er der i Dansk lovgivning en bekendtgørelse om euforiserende stoffer, som forskriver, for hvem det er tilladt at håndtere forskellige former for narkotika og hvis dette overskrides, tildes der enten en bødestraf eller ved større

mængder narkotika henvises der til straffelovens § 191 (retsinformation.dk:B) (retsinformation.dk:C). Det faktum at narkotikabesiddelse er ulovligt samt det stigende antal stofmisbrugere og politiske fokus medvirker at misbrugsproblematikken kan betragtes, som et samfundsproblem. Hvilket også gør det kriminologisk interessant og derved relevant at undersøge.

Ydermere er der forskellige lovgivninger om behandling af henholdsvis alkohol- og stofmisbrug. Hvor alkoholmisbrugsbehandling fremgår af sundhedslovens § 141 (retsinformation.dk:D), og stofmisbrugsbehandling, som tidligere nævnt, fremgår af servicelovens § 101. Hvilket medvirker til, at vi i dette projekt har valgt ikke at fokusere på alkoholmisbrug, men udelukkende stofmisbrug. Cannabis er den mest udbredte form for narkotika i Danmark og er primært udbredt blandt unge borgere, hvor det hovedsageligt drejer sig om at eksperimentere og derfor i langt de fleste tilfælde kun er i en kortere periode (Sundhedsstyrelsen, 2017, s. 2) (Lauridsen, Kronbæk, & Lundsberg, 2010, s. 11). Desuden er der en samfundsmæssige- og politisk debat omkring legaliseringen af cannabis. Disse to faktorer har medvirket til at vi ligeledes har valgt at ekskludere stofmisbruger som udelukkende har et misbrug af cannabis fra dette projekt.

Da der i samfundet på nuværende tidspunkt er øget fokus på at effektivisere stofbehandling samt at reducere antallet af stofmisbrugere, er der forskningsmæssigt fokus på effekten af stofbehandling og de psykiske samt fysiske konsekvenser af et misbrug. Fokus på evidensbaserede og dokumenterede effekter beskæftiger sig ofte med objektive og målbare faktorer, hvilket ofte flytter fokus fra borgerne selv og deres oplevelser. Derfor finder vi det relevant at undersøge, hvordan tidligere stofmisbrugere selv fortæller om forandringsprocessen samt om der er eventuelle forskelle mellem kønnene da kvinder, som tidligere nævnt, antages at være en mindre andel af denne gruppe borgere. Hvilket fører til følgende problemformulering:

**Hvad tillægges betydning i fortællingen om forandringsprocessen fra stofmisbrug til en stoffri hverdag?
Og er der forskel på dette for mænd og kvinder?**

2. Litteraturstudie

I dette afsnit præsenteres forskellige artikler og undersøgelser, som er udvalgt på baggrund af forskellige tematikker og som alle beskæftiger sig med stofmisbrugsproblematikken. Tematikkerne der ligger til grund for udvælgelsen er følgende: forandringsprocessen, barrierer og motivation, femininitet og maskulinitet samt 12-trinsprogrammet. Desuden har vi valgt at fokusere på artikler, som belyser problematikken fra tidligere misbrugers perspektiv, således at de er sammenlignelige med den metodiske tilgang der benyttes i vores projekt. Artiklerne er fundet ved brug af 'desk research' metoden, hvor der er søgt på specifikke ord i forskellige databaser. Der er blandt andet søgt på: recovery, drugabuse, substanceabuse, motivation, women, men, NA og lignende i forskellige kombinationer både på dansk og engelsk. Desuden har vi, hvis vi fandt en interessant artikel eller undersøgelse, men som ikke i tilstrækkelig grad kunne bruges, valgt at gennemgå dennes litteraturliste for derved, at se om nogle af kilderne kunne være relevante. Artiklerne og undersøgelserne, som redegøres for i dette afsnit illustrerer et udpluk af, hvilken eksisterende forskning der er på området. Ydermere skal pointer fra artiklerne danne grundlag for diskussionen (jf. afsnit 6), hvor de vil blive diskuteret i relation til resultaterne fra dette projekt.

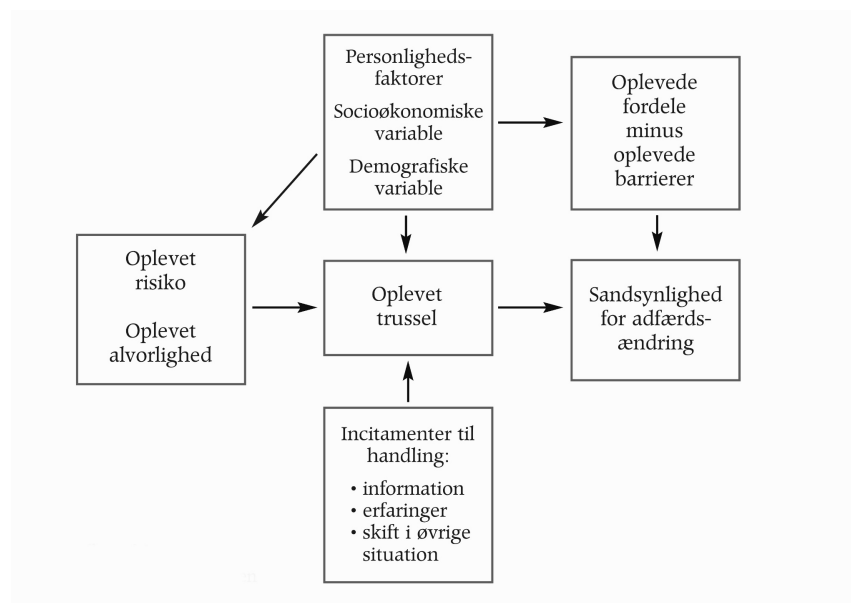
"NÆSTE STOP: KONFORMITET - Et kvalitativt studie af tidligere stofmisbrugers oplevelse af forandringsprocessen, fra stofmisbrug til en stoffri tilværelse" er udarbejdet af Josefine Belkov. I projektet undersøges det, hvordan tidligere stofmisbrugere oplever forandringsprocessen, fra misbrug til en stoffri tilværelse. Datagrundlaget i projektet består af biografisk narrative interviews med fire mandlige tidligere misbrugere (Belkov, 2017, s. 5+18). I undersøgelsen konkluderes det, at der er to gennemgående tematikker, som har fungeret som vendepunkter. Den ene er at misbruget havde påvirket psyken, således at det medvirkede en åbenhed overfor forandring rettet mod en stoffri tilværelse (Ibid.;49). Den anden tematik som fungerede som et vendepunkt, var følelsen af skam. Da denne følelse medvirkende til, at informanterne anerkendte, at de havde et problematisk forhold til narkotika. Skam forstås i relation til Cooleys begreb om spejlselvet, hvor skam opstår som en reaktion på den forestilling individet har om dets påvirkning på andre (Ibid.;14+50). Projektet benyttede desuden Sampson og Laubs livforløbsteori, som betegner kærlighedsforhold og beskæftigelse som vendepunkter. Dette blev udfordret i projektet, da kun en af de fire informanter oplevede, at kærlighedsforhold og børn havde en positiv effekt på forandringsprocessen. De resterende informanter oplevede, at kærlighedsforhold kunne have den modsatte effekt og derved enten bidrog til tilbagefald og/eller vedligeholdelse af misbruget. Ligeledes oplevede informanterne at beskæftigelse havde en varierende effekt på misbruget. Da det både kunne være med til at holde misbruget på et moderat niveau, men det ligeledes kunne medvirke til øget misbrug, for eksempel i forbindelse med begivenheder som mindskede informanterne engagement på

arbejdspladsen (Ibid.;11+49). Et sidste teoretisk perspektiv der blev benyttet, var Giordano et al., omkring kognitive transformationer og 'hooks of change'. Ud fra dette perspektiv konkluderes det, at informanterne gennem behandling og medlemskab i NA, internaliserede et 'kognitivt blueprint', der fungerede som en forskrift for fremtidig adfærd (Ibid.:13+49). Informanterne oplevede derved ikke at det var en specifik begivenhed, som gjorde at de traf valget om at ophøre misbruget, men derimod en kompleks proces, som indeholdt forskellige elementer (Ibid.: 50).

Projektet er præsenteret på baggrund af, at det både metodisk og problemmæssigt, minder om dette. Desuden er det, det projekt som har inspireret til at undersøge en lignende problemstilling med en anden vinkel og et kønsperspektiv. Det vil blive benyttet til at belyse, hvorvidt resultaterne er sammenlignelige samt hvilke kønsmæssige forskelle der ses i de essentielle elementer af forandringsprocessen.

Artiklen "*Choosing to Live or Die: Online Narratives of Recovering from Methamphetamine Abuse*" (2017), er udarbejdet af Obong'o et al.. Formålet med artiklen er at undersøge motivationsfaktorer for ophør og recovery fra methamfetamin-misbrug (Obong'o, Alexander, Chavan, Dillon, & Kedia, 2017, s. 52).

Datagrundlaget for artiklen er 202 anonyme breve fra misbrugere og pårørende, som er uploadet på en hjemmeside. Artiklen tager udgangspunkt i *The Health Belief Model (HBM)*, som er en model der benyttes til at undersøge processen, hvorved individets tro og motivation er den primære drivkraft for adfærdsændringer (Ibid.;53). Gennem kodning af brevene, finder forfatterne frem til temaer som kan beskrive ophøret af misbrug. Disse temaer, diskuteres inden for elementer i HBM. Inden disse beskrives er det relevant kort at skitsere modellen, for at opnå den bedst mulige forståelse for temaerne. Modellen illustreres således:

(Dalum, Sonne, & Davidsen, 2000, s. 29)

Indenfor oplevet risiko beskrives det, hvordan individerne opnår en opmærksomhed om misbrugets konsekvenser. Denne opmærksomhed opstod indefra, gennem læring fra andre eller læring fra en selv. Læring fra andre kunne være en observation af andres oplevelser med stoffet, hvorimod læring fra en selv omhandlede ens egne oplevelser med stoffet. Omkring oplevet alvorlighed skelnes der mellem frygt for at dø og dårligt helbred. Frygten for døden medførte en værdsættelse af livet og i nogle tilfælde en øget religiøsitet, som kunne resultere i et ophør af misbrug. Dårligt helbred, kunne medvirke til ophør ved, at fungere som et "wake-up call" (Obong'o, Alexander, Chavan, Dillon, & Kedia, 2017, s. 54). Oplevede fordele indebar at genoptage kontakten til familien, som udgjorde et håb om at rette op på de skader deres misbrug havde medført. Den anden fordel var at genoptage tilknytning til samfundet, da misbrug ofte medfører en form for isolation fra det omkringliggende samfund. Den tredje fordel var genoprettet selvværd, som flere års misbrug havde ødelagt og givet dem en følelse af depression (Ibid.;55). Incitamenter for handling var for det første at 'ramme bunden', som indebærer en kulmination af nedgang, hvor individet til sidst ikke havde noget at miste. Mange sidestillede denne position med valget mellem liv og død, hvilket gjorde oplevelsen til en stærk motivation for ophør af misbrug. For størstedelen var det at 'ramme bunden' starten på forandringsprocessen. Det andet incitament for handling var religion, hvorved en relation til Gud som medførte ophør af misbruget. Næsten alle mente at religion havde en effekt på deres forandringsproces. Det sidste incitament var graviditet, som for kvinder kunne medføre et ophør af misbrug. Nogle kvinder stoppede kun under graviditet men vendte tilbage til misbrug efter fødslen, da det ikke længere havde en direkte effekt på barnet (Ibid.;55-56).

Denne artikel er valgt på baggrund af, at den skitserer forskellige elementer i forhold til motivation for at ophøre misbrug. Disse er relevante at diskutere da mange af temaerne er nogle som ligeledes nævnes i dette projekt, men også fordi motivation og grundlaget for den er essentielt i forhold til, hvorvidt en behandling vil være succesfuld eller ej samt hvorvidt man er parat til at påbegynde forandringsprocessen.

"Identity and Recovery from Dependent Drug Use: the addict's perspective" (2001), er udarbejdet af J. McIntosh og N. McKegany. Artiklen tager udgangspunkt i Biernackis arbejde og analyserer beslutningen om at ophøre stofmisbrug, på baggrund af semistrukturerede interview med 70 skotske misbrugere i bedring (McIntosh & McKegany, 2001, s. 47+50). Artiklen tager udgangspunkt i tidligere misbrugers egen udlægning af processen i forbindelse med ophør af misbrug og i særdeleshed den kognitive forandring, som er en del af denne, herunder identitet, individets forståelse af selvet og hvordan dette påvirker misbruget (Ibid.;49). Størstedelen af informanterne har forsøgt at ophøre deres misbrug flere gange. Det som tydeligt fremgår af data, er det Goffman betegner som 'spoiled identity', hvilket omhandler individets erkendelse af

de udviste karakteristika, som de både finder uacceptable for dem selv og deres nærmeste. Det pointeres i artiklen, at det for mange informanter kommer til udtryk gennem en stærk utilfredshed med den person de var blevet. For andre var det de handlinger de udførte for, at skaffe midler til deres stofbrug, der lå til grund for deres utilfredshed omkring selvet (Ibid.;50-51). Fælles for alle var erkendelsen af, at det individ de var blevet qua deres misbrug, ikke længere var acceptabel og en forandring var nødvendig. For mange var det den effekt deres livsstil havde på deres nærmeste, som fik dem til at indse, hvilket individ de havde udviklet sig til. For nogle var det store livsbegivenheder, som fik dem til at anskue deres liv radikalt anderledes (Ibid.;52). Forfatterne skelner mellem positive og negative oplevelser, hvor de negative får individet til at indse, hvordan deres identitet er blevet skadet. Hvorimod de positive oplevelser medfører et indblik i, hvordan en alternativ fremtid kan se ud. Biernacki (1986) belyser i sit arbejde to ruter ud af misbrug. Den ene er en oplevelse af at 'ramme bunden' og den anden baseres på rationelle valg. Han pointerer, at mens nogle oplever at 'ramme bunden' således at den eneste mulighed er ophør af misbrug eller død, er der andre som ophører på baggrund af en mindre dramatisk beslutningsproces (Ibid.:53-54). Det som adskiller de to ruter er, at ved at 'ramme bunden' er beslutningen baseret på ikke at have andet valg, derfor skaber denne rute oftest mere overbevisning og motivation hos individet. I perioden op til individet 'rammer bunden' kan individet ofte overveje eller forsøge selvmord. Hvorimod ruten karakteriseret ved rationelle valg, omhandler individets stærke lyst til at ophøre misbruget, grundet den uacceptable identitet. Fælles for begge ruter er lysten til at genopbygge ens identitet og fremtid. Selve accepten af det ufordelagtige selv, kan medføre første skridt i retningen af stoffrihed, da det medfører en lyst til forandring og en anderledes fremtid (Ibid.;54). Det konkluderes i artiklen at to ting fremstår, som vigtige for at tage en succesfuld beslutning om ophør af misbrug. Den første er motivation for at stoppe, baseret på en lyst til at genoprette ens 'spoiled identity'. Den anden er en ide om en fremtid, som er anderledes end fortiden. For at individet opnår en erkendelse af, ikke at acceptere den det er blevet og ønske forandring, skal der forinden ske en forøgelse af oplevelser, som gradvist indikerer, hvor 'lavt' individet er sunket men samtidig indebærer et syn på en alternativ fremtid. Ved denne proces, vil individet være klar til forandring. Det øjeblik hvor beslutningen tages, er ofte karakteriseret ved en krise eller begivenhed som medvirker at individet tvinges til at agere og konfronterer naturen og graden af dets 'spoiled identity' (Ibid.;57). Denne artikel skal i diskussionen være med til at belyse, hvordan informanterne gennem både misbrug og forandringsprocessen betragter selvet og hvilken indvirkning dette har. Desuden er det interessant at diskutere, hvilken af de to ruter som informanterne benytter ved ophør af misbrug.

”Vilde piger’ – Når køn er til forhandling i overgange fra problematisk stofmisbrug til et hverdagsliv uden stoffer” er skrevet af Maria Dich Herold og publiceret i bogen *”Køn og Rusmidler – Brug, behandling og*

kontrol” (Herold, 2017). Undersøgelsen er baseret på fortællinger fra unge kvinder om oplevelsen med at lægge et liv med narkotikamisbrug bag sig og derved belyses recovery perspektivet. Det empiriske grundlag for undersøgelsen er kvalitative interviews med syv kvinder i alderen 17-20 år, som har færdiggjort et ambulant behandlingsforløb og som alle har haft et omfattende forbrug af narkotika. I kapitlet fokuseres der på både forandringsprocesser og afviklings- og tilblivelsesprocesser. Der tages udgangspunkt i, at piger der opholder sig i miljøer med narkotika, vold og anden kriminalitet ofte besidder erfaringer, som hverken er alders- og/eller kønssvarende og derfor kropsliggør en forfejlet femininitet (Ibid.;85-86+89). Det teoretiske udgangspunkt i artiklen er grundlæggende, at sociale kategorier er med til at forme individet. Forstået således at både køn og udvikling er processer som udspilles i relationer og at forståelser og forventninger mellem individer er kulturelt betingede. Men førend individet indtager disse forståelser og positioner, forhandles de og tillægges forskellige værdier. Desuden benyttes begrebet mulige selver, som omhandler, hvordan man tænker sig selv, hvem man vil og ikke vil være og hvem man har muligheden for blive. Kærlighedsforhold betragtes som værende central i forhold til udvikling (Ibid.;86-88). Forfatteren konkluderer, at kvindernes forventninger til køn er påvirket af en binær forståelse. Den binære forståelse medfører en opdeling mellem naturligt givne og kulturelle måder at være henholdsvis mand og kvinde. Når man ikke lever op til disse socialt og kulturelt forankrede forståelser, udviser kvinderne det der kan betegnes som en forfejlet femininitet (Ibid.;100-101). Afslutningsvis konkluderer forfatteren at recovery ikke udelukkende handler om det, at blive stoffri men også tilblivelses – og afviklingsprocesser, som kan indebære at man skal indtage nye positioner i forhold til køn og alder (Ibid.;102).

Denne undersøgelse skal diskuteres i forhold til hvorvidt pointerne, gør sig gældende for især de kvindelige informanter i dette projekt. Hvorvidt deres misbrug har medført at de udviser en forfejlet femininitet og om de mulige selver, har en indvirkning på forandringsprocessen. Desuden er det interessant at se på hvorvidt pointerne kun er relevante for de kvindelige informanter eller om de ligeledes kan belyse de mandelige informanternes fortællinger.

”Gendered Narratives of Self, Addiction, and Recovery among Women Methamphetamine Users” er udarbejdet af Miller et al. og udgivet i bogen *”Narrative Criminology”*. Kapitlet sætter fokus på den kønnede dualisme mellem mænd og kvinder og hvordan denne former fortællerens egne overbevisninger og adfærd samt hvordan dette italesættes (Miller, Carbone-Lopez, & Gunderman, 2015, s. 69). I undersøgelsen benyttes den narrative kriminologi, som både teoretisk og metodisk tilgang. Inden for denne tilgang betragtes fortællingen ikke blot, som en genfortælling af specifikke begivenheder. Derimod er fortællingen med til at forme og guide fremtidig adfærd. Dette skyldes, at individet har tendens til at agere i overensstemmelse med de fortællinger de har skabt om dem selv. Ligeledes kan fortællinger bruges til at

acceptere ens fortid og skabe en overbevisende retning for fremtidig forandring (Ibid.;70). Kapitlet omhandler en undersøgelse baseret på dybdegående interviews med 40 kvinder, som er fængslet og hvor dommen indeholder misbrugsbehandling. Kvindernes fortællinger bidrager med en indsigt i, hvordan de forstår, forklarer og giver mening omkring narkotika i deres liv (Ibid.;74-75). En tredjedel af kvinderne beskrev seksuelle overgreb i deres barndom og størstedelen andre former for dysfunktion i deres opvækst. På trods af dette var der ganske få, som beskrev deres påbegyndelse af misbrug, som et forsøg på at dulme smerten fra deres opvækst. Dem der gjorde stemte godt overens med beskrivelserne af kvinder, som gøres til offer, som reaktion på noget traumatisk. Andre kvinder startede deres misbrug, som modreaktion på streng opdragelse eller teenageoprør som en del af overgangen fra barn til voksen (Ibid.;76-77). En del kvinder trak også på de normative forventninger om moderskab og familie, som grundlag for begyndelsen af deres misbrug. Med begrundelser som for eksempel, at methamfetamin forbedrede deres evne til at være effektive omsorgspersoner. Forklaringer om indtag af methamfetamin for eksempelvis at udføre opgaver i relation til moderskabet og husholdningen kan betragtes, som social acceptable da de omhandler kønnede forventninger til adfærd (Ibid.;78+80.) Kvinderne i undersøgelsen fokuserede på en fortælling der kunne accepteres inden for de normative forventninger til kvinder og derigennem distancerede sig fra andre stofmisbrugere, hvor deres misbrug havde gjort dem til moralsk forkerte kvinder, der ikke opfylder de normative forventninger til køn. Ved at distancerer sig fra disse kvindelige stofmisbrugere, etablerede kvinderne også en form for hierarki af moralsk værdi (Ibid.;83-85). Mange af kvinderne i undersøgelsen betragtede deres misbrug, som en nedgående spiral, som afslutningsvis endte med fængsling samt andre signifikante tab i deres liv. Derigennem indeholder kvindernes fortælling en skamfuld fortid, som en del af deres fortælling om deres frigørelse fra afhængighed. Kvinderne pointerede, at de var gode mødre men at i sidste ende påvirkede deres misbrug deres evne til at tage vare på deres børn. Desuden medvirkede kvindernes misbrug til at de i slutningen ikke længere levede op til idealet omkring det kvindelige udseende, men i højere grad lignede stereotypen af en kvindelig stofmisbruger (Ibid.;85-86). Denne undersøgelse er medtaget da den kan belyse forholdene hos især de kvinder, som er mødre og hvordan de oplever deres misbrug har påvirket deres evne til at leve op til de normative forventninger til moderskabet. Desuden er pointen om at misbruget medfører signifikante tab i livet, relevant for de konsekvenser, som informanterne beskriver deres misbrug har.

"Coming of Age: How Adolescent Boys Construct Masculinities via Substance Use, Juvenile Delinquency, and Recreation" er udarbejdet af Jolene M. Sanders. I artikel undersøges personlige beretninger fra mænd om deres unge år for at forstå, hvordan konstruktioner af maskulinitet udvikles og påvirker deres identitet. Der bliver primært fokuseret på, hvordan de internaliserer, udfører og praktiserer forskellige former for

maskulinitet (Sanders, 2011, s. 48-49). Undersøgelsen er baseret på livshistorier fra 11 mænd, som var i behandling for stofmisbrug (Ibid.;51). For informanterne ses det, at det der begynder, som en kulturelt accepteret demonstration af maskulinitet, såsom engegeret deltagelse i sport, muliggør udøvelsen af protestmaskulinitet, her tænkes der særligt på stofmisbrug, som kan forbedre sportslige evner. For flere af informanterne hæmmer stofmisbruget deres effektivitet i at opnå kønsbestemte konstruktioner af maskulinitet. Forholdet mellem mændene og deres kroppe blev kompromitteret af stofmisbrug og den fysiske maskulinitet tager derfor en anden form (Ibid.;63). Stofmisbrug kan begynde som en simpel, diskret adfærd som en måde at udøve protestmaskulinitet, men med tiden står det i vejen for at udøve andre mere konstruktive måder at udøve maskulinitet (Ibid.;68). Ungdomskriminalitet kan ligesom stofmisbrug ses, som protestmaskulinitet, da der herigennem skabes og genskabes former for protestmaskulinitet, som stemmer overens med udtrykket 'at være mand' (Ibid.;56-58). Klasse og kultur påvirker, hvordan maskulinitet manifesterer sig i forskellige aktiviteter. Mænd lærer indledningsvis, at udøve maskulinitet fra deres fædre eller andre voksne rollemodeller og derefter udøver de maskulinitet i selskab med jævnaldrende (Ibid.;67). I livsfortællingerne fremgår det tydeligt, at flere fortryder nogle af de valg de har taget samt deres adfærd i forbindelse med udøvelsen af protestmaskulinitet (Ibid.;67-68). Ydermere ses det tydeligt at maskulinitet ikke blot er en tøjstil eller særlige præferencer indenfor for sport. Men derimod, hvad der er meningsfuldt og giver dem mulighed for at identificere sig med hinanden som en gruppe. Derudover oplever informanterne at de ikke lever op til deres forestillinger om den fuldkommende maskulinitet, baseret på samfundsmæssige forventninger (Ibid.;68).

Denne artikel kan belyse, hvordan især de mandlige informanter i dette projekt udøver maskulinitet og er præget af måden hvorpå deres forældre og venskabelige relationer udøver dette. Desuden kan artiklen benyttes til at diskutere, hvorvidt mændene har mulighed for at udøve kulturelt betinget, konventionel maskulinitet eller om de derimod oplever at have succes når de udøver protestmaskulinitet.

"Recovery in Narcotics Anonymous from the Perspectives of Long-Term Members: A Qualitative Study" er udarbejdet af DeLucia et al.. I Artiklen undersøges bedringsprocessen, som en del af fællesskabet Narcotics Anonymous (NA) med udgangspunkt i medlemmer, som har været en del af fællesskabet i en længere periode (DeLucia, Bergman, Formoso, & Weinberg, 2015, s. 5). Data består af fire fokusgruppeinterviews med i alt 19 deltagere, heraf ni kvindelige og ti mandelige. Deltagerne blev bedt om at forklare de vigtigste elementer i bedringsprocessen med fokus livskvalitet samt de processer de følte var medvirkende til en fortsat stoffri hverdag (Ibid.;8-10). Resultaterne viste, at det var tre faktorer der havde betydning for bedring: personlige karakteristika, program karakteristika og fællesskab. Personlige karakteristika blev beskrevet, som villighed til at deltage i møder og følge forslag. Håb beskrives, som det at opnå håb gennem

andres erfaringer. Ansvarlighed og udholdenhed blev beskrevet, som særligt vigtig i de tidlige faser af bedringsprocessen, hvor disse egenskaber synes at hjælpe med at påbegynde og opretholde bedring (Ibid.;10-11). Program karakteristika blev beskrevet, som mødedeltagelse, hvilket hjalp individerne med lære om bedring gennem andres erfaringer samt at danne sociale relationer, der kunne støtte i fortsat bedring. Sponsorer kunne tilbyde hjælp og vejledning ved problematiske følelser og situationer og samtidig fungere som guide gennem de 12 trin (Ibid.;12). De 12 trin er følgende:

- "1. Vi indrømmede, at vi var magtesløse overfor vores addiction, at vores liv var blevet uhåndterlige.*
- 2. Vi kom til at tro på, at en Magt større end os selv kunne genskabe vores tilregnelighed.*
- 3. Vi tog en beslutning om at lægge vores vilje og vores liv over til omsorgen fra Gud, som vi opfattede Ham.*
- 4. Vi lavede en søgende og frygtløs moralsk status over os selv.*
- 5. Vi indrømmede for Gud, os selv og et andet menneske, vore fejls sande natur.*
- 6. Vi var fuldstændig parate til at lade Gud fjerne alle disse karakterdefekter.*
- 7. Vi bad Ham ydmygt om at fjerne vores utilstrækkeligheder.*
- 8. Vi lavede en liste over alle de mennesker, vi havde gjort fortræd og blev villige til at gøre det godt igen overfor dem alle.*
- 9. Vi gjorde det godt igen, direkte overfor disse mennesker, hvor det var muligt, undtagen når dette ville skade dem eller andre.*
- 10. Vi fortsatte med at gøre personlig status og når vi fejlede, indrømmede vi det straks.*
- 11. Vi søgte gennem bøn og meditation at forbedre vores bevidste kontakt med Gud, som vi opfattede Ham, idet vi bad kun om kendskab til Hans vilje med os og om styrken til at udføre den.*
- 12. Da vi havde haft en åndelig opvågnen som resultat af disse trin, forsøgte vi at bringe dette budskab til addicts og at praktisere disse principper i alt, hvad vi foretog os."* (nadanmark.dk)

Trinarbejde blev beskrevet, som det programkarakteristikum, der skabte personlig udvikling og åndeligt velværd. Fællesskabet i NA blev beskrevet som et essentielt element i forhold til at skabe håb, fællesskab og glæde i bedringsprocessen (Delucia et. al. 2015;12).

Denne artikel skal i diskussionen være med til at belyse, hvorledes NA har betydning samt hvordan programmet skildres i informanternes fortællinger. Samtlige informanter i dette projekt er enten aktivt medlem af NA eller AA. Derfor kan trinene og pointer fra artiklen belyse, hvorledes NA's program er internaliseret som en del af fortællingen og hvori dette især kommer til udtryk.

3. Teori

I dette afsnit vil teoretiske overvejelser blive præsenteret, hvorefter de valgte teorier vil blive redegjort for. Der er valgt teorier indenfor to overordnede emner, det første er kontrol og det andet emne er det emotionelle aspekt og i særdeleshed de negative følelser, hvilket opleves, som en del af forandringsprocessen.

3.1 Teoretiske overvejelser

Den abduktive tilgang (jf. kapitel 4.1), som benyttes i dette projekt har medvirket, at fra begyndelsen af dataindsamlingen har vi været i en mere eller mindre konstant refleksionsproces. Denne omhandlede, hvilke teoretiske muligheder, der var på baggrund af de tematikker, som blev italesat gennem interviewene. Da dette projekt er inspireret af projektet *"NÆSTE STOP: KONFORMITET"*, hvilket vi ønskede at anlægge en ny vinkel på og belyse eventuelle kønsmæssige forskelle. Derfor valgte vi fra start en anden teoretiske vinkel ville være interessant og derfor udelukkede vi at benytte de teorier, som var en del af ovenstående projekt. Vi tog udgangspunkt i konklusionen fra projektet om at ophør af misbrug var en længerevarende proces og ikke en specifik begivenhed, der fungerede som vendepunkt. I dette projekt er der derfor i højere grad fokus på det processuelle. Muligheden for at inddrage noget mere kønsspecifikt teori, grundet vores fokus på forskelle og ligheder i forandringsprocessen mellem mænd og kvinder, blev naturligvis også undersøgt. Men disse teorier beskæftigede sig sjældent med ophør af afvigelse og kriminalitet og derfor mente vi ikke det ville være optimalt at benytte. Dog har to af de valgte teorier pointer om forskellene mellem kønnene, som naturligvis er medtaget for at kunne reflektere over, hvorvidt disse forskelle gør sig gældende i forhold til misbrugsproblematikken.

Gennem dataindsamlingen blev flere relevante tematikker, som havde indvirkning på forandringsprocessen, italesat og ethvert af disse blev diskuteret i forhold til mulig teori. Gennem de mange diskussioner og refleksioner over mulige teorier kom vi frem til den konklusion, at vi ikke alene med kriminologien kunne belyse processen og de elementer den indeholdt, fyldestgørende. Følelser fyldte en del i samtlige informanternes fortællinger og det ville være umuligt, at analyserer sig frem til de essentielle elementer af forandringsprocessen uden at beskæftige sig med dette. Vi besluttede derfor, at der, som minimum burde inddrages en sociologisk vinkel og med stor sandsynlighed også en mere socialpsykologisk vinkel, som kunne komplementere de kriminologiske teorier og derved belyse både data og problemstillingen bedst muligt.

Da al data var indsamlet gennemgik vi, hvilke elementer, som var gennemgående for informanternes fortællinger. Opvækst, erkendelse af misbrug, misbrugets konsekvenser og den fortsatte bedring, var emner samtlige informanter italesatte. Kontrol og emotioner var en essentiel del af fortællingerne, hvilket også er udgangspunktet for, hvordan teorierne er valgt. På baggrund af temaet kontrol har vi valgt, at benytte en kombination af to kriminologiske teorier: Gottfredson og Hirschi's teori, en generel teori om kriminalitet, som omhandler selvkontrol samt Tittle's kontrolbalanceteori. Ydermere blev følelser, som ensomhed, skyld, skam, dårlig samvittighed og lignende italesat gennem samtlige interviews og vi valgte derfor at belyse dette teoretisk. Da det emotionelle aspekt af kriminologien i højre grad beskæftiger sig med andre følelser end de ovenstående, valgte vi at søge indenfor det sociologisk og socialpsykologisk felt, dog stadig inden for kriminologiens rammer. Vi valgte at benytte Goffman's teori om stigma da informanterne både stigmatiserer sig selv gennem fortællingen og oplever at blive stigmatiseret af andre, både samfundsmæssigt og i deres relationer. Som tidligere nævnt fandt vi det relevant at belyse det emotionelle aspekt. Derfor blev Scheff's teori om sociale bånd og følelserne skam og stolthed, valgt. Da han i sin teori både belyser, hvordan skam opstår og hvordan den påvirker individet og dets relationer. Kombinationen af kriminologi, sociologi og socialpsykologi, supplerer hinanden således, at de alle bidrager med forskellige teoretiske elementer der sammen kan belyse data fyldestgørende.

3.2 En general teori om kriminalitet

I 1990 udviklede Gottfredson (1951) og Hirschi (1935) "*A general theory of crime*". Tanken bag teorien om selvkontrol baseres på antagelsen om, at kriminelle handlinger ikke kræver særlige evner, behov eller motivation. Gottfredson og Hirschi er af den overbevisning, at høj selvkontrol reducerer mulighederne for afvigende handlinger, men samtidig mener de ikke at lav selvkontrol er lig med, at et individ bliver afvigende da andre egenskaber hos individet kan reducere denne risiko (Hirschi & Gottfredson, 1990, s. 87-89). Afvigende handlinger giver en øjeblikkelig, men samtidig simpel tilfredsstillelse, hvor individer med en høj selvkontrol har tendens til at behovsudsætte, har individer med lav selvkontrol tendens til at agerer impulsivt. Dette betyder ligeledes at individer med lav selvkontrol søger øjeblikkelig tilfredsstillelse, derfor har de tendens til for eksempel at ryge eller tage stoffer. Ligeledes har individer med lav selvkontrol en tendens til at være impulsstyrede og spontane og afvigende handlinger bidrager med både spænding og risiko. Individer med lav selvkontrol har tendens til ikke at stræbe efter langsigtede mål, hvilket medfører at deres kærlighedsforhold, venskab og karriere ofte er mere ustabile end hos individer med en høj selvkontrol. Desuden har individer med lav selvkontrol tendens til at være selvcentret og ufølsomme i forhold til andre individers smerte, da afvigende handlinger kan resultere i ubehag eller direkte smerte for

dens ofre (Ibid.;89-90). Ved brug af dette kan det i den analytiske diskussion belyse, i hvilken grad informanterne besidder selvkontrol og hvordan dette påvirker deres liv, aktive misbrug og ophør af dette.

Lav selvkontrol er et resultat af manglende omsorg og disciplinering, derfor er den største årsag til lav selvkontrol ineffektiv børneopdragelse. Gottfredson og Hirschi mener, at et barn lærer selvkontrol ved stærk og emotionel tilknytning til de primære omsorgspersoner samt at barnets adfærd bliver overvåget, at omsorgspersonerne erkender og anerkender afvigende adfærd og derefter straffer sådan adfærd. Ydermere har det betydning om forældrene selv har afvigende adfærd, da dette medvirker, at de ikke på samme måde er i stand til at opdrage og socialisere deres børn. Dette ses som en konsekvens af forældrenes egen lave selvkontrol eller manglende socialisering (Ibid.;95+97-101). Disse pointer skal benyttes til at belyse informanternes fortællinger om deres opvækst og deres forældre og derved reflektere over i hvilken grad dette har haft en indvirkning på den retning informanternes liv har taget.

Ydermere mener Gottfredson og Hirschi at kønsforskellen i kriminalitetsrater kan forklares med kønsforskellen i selvkontrolniveauet, dette mener de er et resultat af differentierede børneopdragelse mellem piger og drenge. Det antages at piger har tendens til at være mere sårbare overfor konsekvenserne af afvigende adfærd end drenge, hvilket resulterer i at forældrene har tendens til at overvåge piger i højere grad, genkende pigerens afvigende adfærd lettere og er mere villige til at straffe denne adfærd, hvilket resulterer i at kvinder generelt har højere selvkontrol end mænd (Ibid.;146-149). Denne pointe er essentiel i forhold til at undersøge hvorvidt Gottfredson og Hirschis pointe om kønsforskelle gør sig gældende inden for misbrugsproblematikken og ydermere, hvorvidt den gør sig gældende indenfor en anderledes tidsmæssig og kulturel kontekst.

3.3 Kontrolbalanceteori

Charles R. Tittle (1939) udviklede i 1995 kontrolbalanceteorien. I de følgende år blev teorien udsat for meget kritisk opmærksomhed samtidig med, at den blev testet empirisk. Dette betød, at Tittle ni år efter det originale værk udgav en revideret version af teorien og det er denne, som er udgangspunkt for følgende afsnit (Tittle, 2004, s. 396-397). Ifølge kontrolbalanceteorien er det naturligt, at individet har et ønske om, at kontrollere ting og at afvigende adfærd er resultat af kontrolubalance. Indenfor kontrolbalanceteorien er der syv elementer som medvirker til hvorvidt et individ udviser afvigende adfærd. Disse elementer er; kontrolforhold, provokation, motivation, mulighed, potentiel modkontrol, ønsket kontrolbalance samt selvkontrol og de relevante af disse vil i det følgende blive beskrevet (Tittle, 2010, s. 10-12).

Kontrolforhold refererer til den samlede mængde af kontrol, som et individ er i besiddelse af i forhold til den kontrol de er underlagt. Kontrol er i denne sammenhæng en variabel, som involverer både social og strukturel indflydelse. Kontrolforholdet er forskelligt fra individ til individ og kan variere i relation til tid og sted og er derfor kontekstafhængigt. Kontrolforholdet kan være i underskud, hvis individet er underlagt kontrol uden selv at være besiddende af kontrol. Ligeledes kan kontrolforholdet være i overskud hvis individet i høj grad besidder kontrol og i mindre grad er underlagt kontrol, begge disse skaber ubalance i kontrolforholdet (Ibid.;12) (Tittle, 2004, s. 397). Som udgangspunkt er kontrolforholdet ikke konstant tilstede i individets bevidsthed. Men når individet bliver udsat for provokation bliver det øjeblikkeligt påmindet om dets kontrolubalance. Kontrolforholdet skal i dette projekt benyttes til at belyse, hvorvidt valget om at ophører misbrug kan betragtes, som en reaktion på kontrolubalance. Provokationer kan blandt andet være verbale og bestå af fornærmelser eller at få af vide at ens handlinger og adfærd ikke lever op til andres forventninger. Provokation er den første fase i processen rettet mod afgivende adfærd da det motiverer individet til en genoprettelse af balancen, hvilket afvigende adfærd tilbyder (Tittle, 2004, s. 397) (Tittle, 2010, s. 13+17). Hvis ophør af misbrug er et spørgsmål om manglende kontrol, kan provokationer belyse, hvor informanterne bliver opmærksomme på dette. Om hvordan de handler på dette, forsøger de at genoprette balancen eller lader de ubalancen forblive?

Desto større provokationen er i forhold til kontrolubalancen, desto stærkere og mere sandsynlige er motivationen og derved er risikoen for, at individet vil udvise afvigende adfærd, større (Tittle, 2010, s. 13+10). Motivation kan dog ikke alene lede til kriminalitet eller afvigende adfærd da det kræver, at afvigelse er fysisk mulig. Med dette menes, at man for eksempel ikke kan tage narkotika, hvis det ikke er tilgængeligt (Tittle, 2004, s. 397-398). Motivationen for at handle på kontrolubalance er relevant da, det antages at der indenfor forandringsprocessen er flere elementer, som motiverer individet til ophør af misbrug. Desuden er pointen om mulighed/tilgængelighed relevant, da ikke alle har kendskab til behandlingsmuligheder m.m.. Hvis det er muligt, at begå kriminalitet eller afvigelse vil individet altid overveje, bevidst eller ubevidst, den potentielle modkontrol dette medfører. Modkontrol er de mulige konsekvenser, der er ved afvigelsen, eksempelvis fængsling (Tittle, 2010, s. 11+13). Alle former for afvigelser indebærer potentiel modkontrol, hvor mere alvorlige former for afvigelse indebærer den største potentielle modkontrol, derved bliver den potentielle gevinst af kontrol truet af konsekvenserne ved afvigelsen. Dette betyder, at et individ der er motiveret i retning af afvigende adfærd først må lave en kontrolbalancering, hvor det må opveje de mulige gevinster af kontrol kontra det potentielle tab af kontrol (Tittle, 2004, s. 398) (Tittle, 2010, s. 13). I forhold til dette projekt er især konsekvenserne ved fortsat misbrug kontra ophør, den potentielle modkontrol som er interessant at belyse samt hvorvidt

informanterne overvejer disse bevidst eller ubevidst. Begrænsning betragtes som et sammensat element der både afspejler den potentielle modkontrol i handlingen samt situationsrisiko, hvilket er risikoen for at opleve konsekvenserne af potentiel modkontrol (Tittle, 2004, s. 412-414). Det afhænger af individets selvkontrol, hvorvidt der bliver udført en rationel kontrolbalancering. Dette skyldes at individer med høj selvkontrol har større sandsynlighed for ikke at engagere sig i handlinger med potentiel høj modkontrol. Hvorimod dette ikke er tilfældet ved individer med lav selvkontrol da de har tendens til, at handle mere impulsivt og ikke reflektere over den mulige modkontrol (Tittle, 2010, s. 14+22). Ydermere internaliserer nogle individer gennem deres socialisering visse former for morale i relation til afvigende adfærd. Disse individer har en moralsk forpligtigelse, der medfører, at afvigende adfærd kan resultere i en følelsesmæssig straf, som for eksempel skyldfølelse eller skam. De ovenstående pointer beskæftiger sig med hvorfor individet vælger ikke at agere afvigende på trods af kontrolubalance, hvilket er essentielt i forandringsprocessen, hvor informanterne vælger at ophøre deres misbrug frem for at eskalere det eller søge mod anden afvigende adfærd. Individer som gennem deres socialisering har observeret, hvordan afvigende adfærd kan være en mulig respons på en provokation, har større risiko for at handle afvigende for at genoprette kontrolbalancen. De vil derfor have større risiko for, at blive motiveret i retning af afvigende adfærd, ligesom de ikke vil tillægge den potentielle modkontrol ligeså meget betydning (Ibid.;11-12). Socialiseringspointen skal benyttes til at belyse især tematikken om informanternes opvækst og derved diskutere, hvorledes dette har en effekt på informanterne og deres fortællinger.

3.4 Stigma

Sociolog Erving Goffman (1922) udgav første gang værket *"Stigma – Om afvigernes sociale identitet"* i 1963. I værket beskæftiger han sig med begrebet stigma og hvorledes det påvirker individet og dets identitet, at være pålagt dette. Grundlæggende omhandler teorien, hvordan samfundet opstiller en række kategorier, hvori mennesker opdeles samt hvilke karaktertræk, der opfattes som værende normale eller unormale indenfor disse kategorier. Baseret på disse opfattelser har mennesker en bestemt forventning til, hvordan et individ indenfor en given kategori bør opføre sig. Der skelnes mellem den tilsyneladende social identitet og den faktiske sociale identitet. Tilsyneladende social identitet refererer til de forventninger, som man har til et individ baseret på dets fremtræden. Hvorimod den faktiske sociale identitet refererer til de karaktertræk, som individet i virkeligheden besidder (Goffman, 2009, s. 43-44). Forholdet mellem den faktiske og den tilsyneladende sociale identitet vil blive benyttet til at belyse, hvordan informanterne fremtræder og agerer gennem deres misbrug samt hvorvidt der er overensstemmelse mellem de to former for sociale identiteter hos informanterne. Hvis individet udviser negative karaktertræk, som er i uoverensstemmelse med den stereotype forestilling vi har om det, kan individet blive stigmatiseret.

Forstået på den måde, at det udviste karaktertræk er miskrediterende for individet og derved bliver et stigma (Ibid.;45). Goffman opstiller tre typer af stigma, for det første kropslige, hvilket blandt andet refererer til fysiske handicap. For det andet er der tribale stigma, som refererer til race, religion og lignende. Den sidste og mest relevante for dette projekt er karaktermæssige fejl herunder eksempler, som viljesvagthed samt dominerende eller unaturlige lidenskaber, hvilket blandt andet kan komme til udtryk gennem forskellige former for nuværende eller tidligere afvigende adfærd. Der skelnes desuden mellem hvorvidt et stigma i realiteten er miskrediterende eller om det er potentielt miskrediterende. Hvis stigmaet er synligt og andre bemærker det i interaktionen, vil det være miskrediterende. Men i situationer hvor det ikke umiddelbart er synligt og de tilstedeværende individer ikke har kendskab til det, er det potentielt miskrediterende (Ibid.;46). I relation til det faktum, at samfundet har nogle forventninger til forskellige kategorier af individer, er det nødvendigt at inddrage Goffman's beskrivelse af normer. Han skelner mellem det at praktisere en norm og det at anerkende en norm. Individer kan overtage samfundets normer uden faktisk at agere i henhold til det. I et sådan tilfælde vil individet være ekstra opmærksom på, hvordan andre opfatter det og derved opnå en erkendelse af, at det måske ikke lever op til de forventninger der er til det. Hvis et individ anerkender normerne men ikke praktiserer dem vil individet opleve en ambivalens i forhold til egen identitet (Ibid.;48+148). Hvis individet oplever at få en anden respons end forventet på dets fremtræden eller ageren kan dette stedfæste sig i individet, hvorved reaktionen gør, at det betragter dets egne karaktertræk som retfærdiggørende i forhold til reaktionen (Ibid.;50). Netop det ovenstående forhold betegner Goffman som den moralske karriere, som er en del af socialiseringsprocessen. I denne vil individet først tilegne sig samfundets normative forestillinger og de identitetsforestillinger, som hører sig til. Senere vil individet opnå en bredere forståelse for, hvilke konsekvenser et bestemt stigma medfører. Disse to dele vil have betydning for individets senere udvikling. Derefter vil individet opnå en accept af, hvordan andre behandler den kategori, som individet anerkender at tilhøre og afslutningsvis vil individet opnå en viden om, hvordan det bedst muligt slører sit stigma når det interagerer med andre (Ibid.;73+120-121). Et individ med et stigma kan, hvis ikke det ved hvordan det skal håndtere det i sociale sammenhænge, være tilbøjelig til at isolere sig. Dette medfører, at individet ikke får det nødvendige sociale samvær og kan resultere i, at individet bliver mistænksomt, deprimeret, offensiv, angst og forvirret (Ibid.;54). Anerkendte og praktiserede normer samt den moralske karriere benyttes i den analytiske diskussion til at belyse, i hvilken grad informanterne anerkender de normer som er indlejret i den samfundsmæssige kontekst i relation til, hvorledes de praktiserer dem. Den moralske karriere vil i særdeleshed være relevant i forhold til informanternes erkendelse af et problematisk stofbrug.

Stigmatiserede individer kan være tilbøjelige til, at finde sammen i fællesskaber med personer med samme stigma som dem selv. Da de derved er blandt personer, som kan relatere til den situation, som individet

gennemgår samt følelserne herom. Desuden kan individer i samme situation bidrage med vejledning og erfaring omkring, hvordan man agerer med det pågældende stigma (Ibid.;61). Dette er især relevant i forhold til de miljøer og relationer som informanterne indgår i, som aktive misbrugere samt hvordan de søger væk fra disse og over til fællesskabet i NA efter de er blevet stoffrie.

Et individ med et stigma vil ofte forsøge at sløre sit stigma når det interagerer med andre. Når et individ vælger at slører sit stigma vil det medvirke, at det tvinges til at bygge videre på løgnene det har skabt omkring sig selv for at undgå, at hemmeligheden kommer frem. Hvis dette er tilfældet antages det at individet er belastet psykisk grundet den konstante risiko for, at det kan blive afsløret. Denne konstante risiko i relation til det at sløre sit stigma kan medføre, at individet lever et dobbeltliv. Forstået på den måde, at individet i visse sociale sammenhænge er fokuseret på ikke at videregive informationer, der afslører dets stigma samt ikke at blive identificeret og påtalt for sit stigma. Individer som lever et dobbeltliv bevæger sig indenfor forskellige omgangskredse, hvor den ene har kendskab til individets stigma og den anden ikke har. Derved har de forskellige kredse også forskellige opfattelser og forventninger til individet (Ibid.;117-118+124+127). Der kan opstå et vendepunkt for et individ med et stigma blandt andet ved længere institutionsophold, som medfører en følelse af magtesløshed og isolation og medvirker, at individet opnår muligheden for at reflektere over sin situation, lærer sig selv at kende, få styr på sin situation og revurderer samt opnå en ny forståelse for, hvad der er vigtigt og bestræbelsesværdigt i livet (Ibid.;82). At sløre sit stigma er relevant i forhold til, i hvilken grad det lykkedes informanterne og hvordan de oplever konsekvenserne ved deres stigma, forstået som deres misbrug, opdages af deres nærmeste.

3.5 Sociale bånd, skam og stolthed

Emotionssociolog Thomas J. Scheff (1929) udgav i 90'erne flere publikationer, som omhandlede det socialpsykologiske perspektiv på interaktioner, de sociale bånd og de følelser som danner grundlaget for kvaliteten af disse. Scheff er inspireret af både psykologiske, sociologiske og til dels også kriminologiske teorier, som alle beskæftiger sig med følelser og i særdeleshed med fokus på følelsen skam. Han tager udgangspunkt i teorier fra blandt andet Goffman, Cooley, Braithwaite, Lewis, Elias m.fl. Hvilket ses i de begreber, som herunder vil blive præsenteret. Først vil sociale bånd, som er det grundlæggende i hans teori blive præsenteret, herefter følelserne skam og stolthed og deres funktion i relation til kvaliteten af de sociale bånd og afslutningsvis vil begrebet om skam-vrede-spiral blive redegjort for (Scheff;1990+1997)(Scheff & Retzinger;1991).

Scheff betragter i sin teori de sociale bånd, som fundament for individets personlighed, holdninger og adfærd i relation med andre. Det er derfor afgørende, at individet opnår gode sociale bånd, da disse

medvirker at individet udvikles til ansvarsbevidste og effektive voksne gennem livet (Scheff, 1997, s. 73). Opretholdelsen af de sociale bånd ses, som værende det mest essentielle menneskelige motiv, dette skyldes at samfundets sammenhængskraft skabes via sikre sociale bånd. Derfor er det vigtigt, at der i de sociale bånd eksisterer en balance mellem det at være tæt og samtidig være distanceret i relation. Denne balance involverer, at det sociale bånd forbliver intakt og at der samtidig er overensstemmelse og balance mellem individets og gruppens behov. Der skelnes mellem forskellig kvalitet af det sociale bånd. På den ene side kan båndet være opslugende, hvis formålet er konformitet i relationen. I sådanne relationer vil individet, i tilfælde af det ikke opfylder den konforme tilstand som forventes, give gruppen en følelse af at blive svigtet. Gruppen prioriteres i opslugte sociale bånd højere end individet selv. På den anden side kan en gruppe have for løse sociale bånd således, at individet bliver det primære og gruppen intet. I sådanne grupper vil individet være isoleret. At opnå balance og opretholde et intakt socialt bånd involverer ikke fuldstændig enighed og ensartethed men derimod en tæthed der medvirker, at individet kan sætte sig i den andens sted (Scheff, 1990, s. 4). Det sociale bånd er konstant i risiko for at blive ødelagt eller skadet. Når individet interagerer med andre bliver det sociale bånd enten bygget, beskyttet, repareret eller ødelagt (Ibid.;12+8). Det sociale bånd bør hvis det er intakt involverer afstemning mellem parterne, forstået således, at der er gensidig identifikation og forståelse. Trusler mod det sociale bånd kan både skyldes at båndet er for løst eller for tæt. Hvis det er for løst vil individet føle sig isoleret, da der i interaktion er gensidige misforståelser og afvisninger. Som tidligere nævnt kan det sociale bånd også være for tæt og derved opslugende og i sådanne sociale bånd vil individet gå på kompromis med egne holdninger og værdier til fordel for gruppens (Scheff, 1997, s. 76-77). I denne forbindelse ses konformitet, som værende et system af sanktioner bestående af straf og belønning. Individet tilpasser sig i retning af konformitet i samfundet for at opnå belønning og undgå straf (Scheff, 1990, s. 74). Kvaliteten af de sociale bånd benyttes til at belyse de relationer, som beskrives i informanternes fortællinger samt hvordan kvaliteten af disse sociale bånd medfører forskellige følelser.

Ifølge Scheff fungerer følelserne skam og stolthed, som indikation på tilstanden af de sociale bånd. I denne sammenhæng er stolthed en indikation på at det sociale bånd er intakt og indebærer solidaritet i relationen. Hvorimod skam indikerer, at det sociale bånd er truet og kan medføre en fremmedgørelse af individet (Scheff, 1997, s. 74) (Scheff, 1990, s. 71). Skam betragtes, som en social følelse, der opstår gennem den konstante overvågning af selvet i relation til andre. Både skam og stolthed kommer til udtryk gennem en række relaterede følelser. Skam kan eksempelvis udtrykkes som forlegenhed, akavethed, dårlig samvittighed m.m. (Scheff & Retzinger, 1991, s. 6). Følelsen af skam opstår hos individet hvis det forestiller sig at blive negativt vurderet af andre (Scheff, 1990, s. 79-80). Skam er ikke nødvendigvis udelukkende en

negativ følelse, da den er allestedsværende og en af de mest grundlæggende følelser hos individet. Den får først en negativ virkning, når den ikke erkendes, da den derved kan medføre en spiral af fremmedgørelse. Når skammen ikke erkendes kan den både forårsage og medvirke en vedvarende proces af bedrag og selvbedrag omkring individets egne tanker og følelser (Scheff, 1997, s. 74+217). Ydermere kan ikke erkendt skam lede til både irrationel og destruktiv adfærd (Scheff & Retzinger, 1991, s. 104). At erkende og italesætte skammen kan være problematisk, ifølge Scheff da han mener, at det i det moderne samfund er tabubelagt at omtale skam (Scheff, 1990, s. 170). Skam kan være en smertefuld og destruktiv følelse, fordi individet har brugt tid og ressourcer på at opbygge et værdifuldt selv og risikoen for at miste dette kan være mere smertefuld end tanken om at miste livet (Ibid.;169). Skamrelaterede følelser italesættes på tværs af informanternes fortællinger det er derfor relevant at diskutere, i hvilken grad disse italesættes, som en reaktion på kvaliteten af de sociale bånd.

I forbindelse med sin analyse af skam i det moderne samfund, omtaler Scheff ligeledes lavt selvværd, hvilket opstår hos et individ som har en internaliseret skam frem for stolthed og kan medføre en skam-vrede-spiral. I en sådan spiral er vreden enten rettet mod andre og derved udad eller er rettet indad og tager form af skyld. Hos individer med lavt selvværd kan følelsen af skam blive for overvældende og resultere i en uendelig spiral af skam. Hvis dette er tilfældet vil individet ofte gøre alt for at undgå den uendelige smerte, som skamfølelsen medvirker (Scheff, 1990, s. 93). Følelsen af skyld opstår oftest som en reaktion på en specifik handling eller mangel på samme. Det der kendetegner processen hvorved skyld opstår, er muligheden for at påvirke et andet individ negativt. Men følelsen af skyld medfører ikke, at selvet ødelægges derimod kan skyldfølelse medvirke, at individet føler stolthed da skyld er en indikation på morale (Ibid.;168-169). Når individet føler skam, kan det reagere på denne følelse med yderligere skam. Forstået på den måde at individet skammer sig over at føle skam således kan det fortsætte (Ibid.;18). Skam kan desuden opstå i kombination med vrede, hvilket Scheff definerer som en skam-vrede-spiral. Denne spiral er en kædereaktion og kan vare alt fra et par sekunder til en livstid. På samme måde, som at individet kan aktivere en kæde af skamfulde reaktioner og følelser, kan dette også ske med stolthed (Ibid.;76-77). I samarbejde med Retzinger har Scheff udarbejdet en teori om følelser og vold, hvori de pointerer at længerevarende konflikter er karakteriseret ved fremmedgørelse og ikke anerkendt skam (Scheff & Retzinger, 1991, s. 63). Vrede opstår som en reaktion på en skade på individets selv og derved benyttes den som et forsøg på at beskytte selvet mod skammen (Ibid.;66). Ydermere pointeres det, at selvmord sker når individet indgår i en uendelig spiral af skam og vrede (Scheff, 1990, s. 134). Skam-vredes-spiralen er relevant da skam, skyld og relaterede følelser er noget der beskrives i samtlige interviews. Derfor kan det med udgangspunkt i teorien antages, at informanterne gennem deres misbrug har fundet det problematisk

er erkende skamfølelsen når den er opstået og den i stedet er blevet uerkendt og derfor har haft en negativ effekt.

Afslutningsvis kommer Scheff i sine værker ind på spørgsmålet om køn med inspiration fra nogle af de tidligere nævnte teoretikere. Blandt andet pointeres det, at Lewis finder, at kvinder oftere udtrykker en mere åbenlys og unuanceret skam og forlegenhed, som de kropsliggør og lader komme til udtryk. Hvorimod mænd oftere oplever en mere forbigående skam, som de ofte maskerer og benægter (Scheff, 1997, s. 81). Desuden belyser Scheff, hvordan fremmedgørelse i en familie påvirker kønnene forskelligt. En fremmedgørende dynamik i familien medvirker, at mændene søger relationer, som er isolerende og maskerer deres skamfølelse med vrede. Hvorimod sådanne familiedynamikker vil medvirke, at kvinder søger mere opslugende sociale relationer (ibid.;86). De kønsmæssige forskelle i forhold til det emotionelle aspekt og de sociale bånd er medtaget for i den analytiske diskussion, at kunne belyse, hvorvidt dette gør sig gældende og om samme forskelle ses.

4. Metode

I dette afsnit vil der først være en præsentation af den valgte videnskabsteoretiske tilgang og hvordan denne benyttes i projekt. Herefter vil tilgangen til og udvælgelsen af projektets informanter blive beskrevet og efterfølgende metodiske valg og dataindsamling. Ydermere vil databehandling og brugen af programmet NVivo, blive beskrevet og afslutningsvis vil projektets validitet og reliabilitet blive diskuteret.

4.1 Videnskabsteoretisk ståsted

I dette projekt benyttes socialkonstruktivismen som videnskabsteoretisk ståsted. Grundlæggende bliver ting og fænomener, som vi sædvanligvis betragter, som uafhængige eller naturlig eksisterende ifølge socialkonstruktivismen kun opretholdt, som eksisterende gennem sociale praksisser. Dette betyder, at disse fænomener ikke ville kunne eksistere uafhængigt af de sociale processer, som de er indlejret i og derfor kun eksisterer i kraft af, at de anerkendes, som værende en del af virkeligheden. Derved er fænomener kontekstafhængige og varierer fra samfund til samfund. Dette gælder både i langtidsperspektiv, hvor fænomener betragtes gennem historie men ligeledes i et samtidsperspektiv, hvor fænomener betragtes ud fra den kulturelle kontekst eller fra forskellige samfundsklasser. Fænomener er derfor ifølge socialkonstruktivismen kontingente og dermed hverken nødvendige eller universelle (Collin, 2012, s. 335). Indenfor socialkonstruktivismen skelnes der mellem to tilgange; den ontologisk tilgang, som antager at både den sociale og fysiske verden kun eksisterer gennem vores erkendelse af den. Den anden er den erkendelsesteoretiske tilgang, som antager, at vores erkendelse af verden er socialt konstrueret. Hvilket betyder, at både den videnskabelige og daglige erkendelse af den samfundsmæssige virkelighed, udelukkende er et produkt af de samfundsmæssige omstændigheder (Ibid.;336-337). Dette projekt tager udgangspunkt i den erkendelsesteoretiske tilgang da det er fænomenet misbrug og erkendelsen af dette fænomen samt de betydninger, som er pålagt fænomenet, der betragtes, som socialt konstruerede. I den samfundsmæssige og politiske kontekst er fænomenet misbrug pålagt en negativ diskurs da misbrug ofte bliver forbundet med blandt andet social eksklusion og stigmatisering. Derfor vil socialkonstruktivismen i dette projekt bidrage med en forståelse af, hvordan den samfundsmæssige kontekst samt de sociale konstruktioner af fænomener indenfor denne, har betydning for og har påvirket informanternes fortælling samt handlinger i forbindelse med ophør af misbrug.

I projektet benyttes der desuden en abduktiv tilgang, hvilken forsøger at gøre op med kløften mellem den deduktive og induktive tilgang. Derfor er den abduktive tilgang karakteriseret ved en form for vekselvirkning mellem de to tilgange (Layder, 1998, s. 19). Ved brug af den abduktive tilgang er man, som

forsker nødt til at være bevidst om, at man fra undersøgelsens start har en vis mængde viden og forforståelse indenfor feltet. Denne viden behøver ikke være udelukkende videnskabelige viden men er under alle omstændigheder viden man har erfaret. Derved har man fra undersøgelsens start en forventning om undersøgelsens udfald som man tester empirisk. Derefter vil man kunne undersøge om ens forventning resulterer i en gyldig forklaring på det undersøgte emne. Hvis dette ikke er tilfældet opstilles der en ny forventning baseret på de nye erfaringer og denne testes igen empirisk. Sådan forsættes det indtil det fænomen man undersøger bliver belyst bedst muligt og fyldestgørende (Birkler, 2010, s. 80). Denne forforståelse kommer i dette projekts tilfælde blandt andet fra et tidligere projekt (jf. kapitel 2), hvilket ligeledes undersøger vendepunkter i forhold til endt misbrug, i et kvalitativt studie baseret på livsfortællinger. Ved udarbejdelsen af dette projekt blev det påpeget, at kvindelige misbrugere muligvis havde en anden oplevelse af forandringsprocessen. Derfor havde vi fra projekters start en forventning om, at vendepunkternes karakter og betydning var forskellige fra mandelige til kvindelige misbrugere. Derudover stammer forforståelsen ligeledes fra erfaringer, uddannelsesmæssige baggrund samt tidligere forskning indenfor emnet. Forforståelsen medvirker til at vi fra start har haft en ide om, hvilke elementer, som ville være relevante at belyse samt hvilke teoretiske vinkler der kunne benyttes til dette. Derfor har vi så vidt muligt forsøgt at forholde os så åbne til de fortællinger vi har fået, således at vi ikke har været styret af, hvad vores forforståelse indikererede, som det vigtige på baggrund af vores uddannelsesmæssige baggrund men derimod, hvad informanterne selv italesætter som vigtigt.

4.2 Udvalgelse af informanter

Kontakten til informanterne blev, som udgangspunkt skabt gennem gatekeepers, hvilket er personer der kan bidrage med adgang til et bestemt felt (Willer, 2002, s. 180). Vi har benyttet tre gatekeepers som alle har haft adgang til og indgået i miljøer bestående af både aktive og tidligere stofmisbrugere. To af gatekeeperne var en del af projektet *"NÆSTE STOP: KONFORMITET"* (jf. kap. 2) og ved hjælp fra dem blev der etableret kontakt til fire informanter. Den sidste gatekeeper er projektleder i et idrætsfællesskab for udsatte borgere såsom hjemløse samt nuværende og tidligere stof- og alkoholmisbrugere, ved hjælp fra denne gatekeeper blev der etableret kontakt til yderligere tre informanter. Derudover er der blevet benyttet snowball sampling, da en af informanterne hjalp med at etablere kontakt til yderligere en informant (Bethel Ann, 2010, s. 172). Ydermere har en af os deltaget i åbne NA-møder gennem en periode på ca. seks måneder, hvorigennem kontakten til den sidste informant blev etableret, hvor personen efter et møde selv tilbød at fortælle sin historie. Hensigten med deltagelse i disse møder var ikke at finde informanter, da vi er bevidste om at NA er et fællesskab hvor anonymiteten er essentiel og denne grænse ønskede vi ikke at overskride. Deltagelsen i møderne var udelukkende af interesse for emnet, hvilket også blev tydeliggjort

under møderne, hvor projektet kun blev nævnt i forbindelse med spørgsmål, der blev stillet i samtaler før og efter møderne, angående interessen for deltagelse. Denne proces, hvorved der blev etableret kontakt til informanterne, resulterede i biografisk narrative interviews med ni informanter, heraf fire kvindelige samt fem mandelige i alderen fra 23-56 år. Ydermere havde vi fra start nogle kriterier for at afgrænse, hvem vi ønskede at snakke med. Informanterne skulle minimum have været stoffri i et halvt år, dette blev valgt da informanterne skulle have haft tid til at reflektere over deres misbrug samt ophør af dette. På baggrund af dette kriterium resulterede det i, at informanterne har været stoffri imellem otte måneder og ti år. Derudover var det et kriterium, at informanterne skulle have haft et misbrug af narkotika og ikke udelukkende alkohol og cannabis, dette blev valgt fordi det antages at der er en væsentlig forskel på stof- og alkoholmisbrug.

Informanterne og information omkring antal af behandlinger og periode som stoffri er kort præsenteret i nedenstående figur:

Navn	Alder	Periode som stoffri	Antal behandling
Caroline	39 år	Ti år og seks måneder	Syv gange
Frederikke	49 år	Ni år	Én gang
Pernille	56 år	Et år	14 gange
Louise	23 år	To år og 11 måneder	To fulde behandlinger plus en påbegyndt og afbrudt
Thomas	27 år	Fem år	Én gang
Peter	27 år	Otte måneder	Én gang
Bjarne	28 år	19 måneder	En påbegyndt og afbrudt behandling og en gennemført
Jens	46 år	Syv år og syv måneder	Én gang
Fillip	32 år	20 måneder	En behandling og en tilbagefaldbehandling

4.3 Dataindsamlingsmetode

Empirien i dette projekt er indsamlet ved brug af metoden biografisk narrative interviews. Denne metode er særligt anvendelig ved undersøgelsesområder, der omhandler elementer, som er en del af identitetsprocesser. Den biografiske del fokuserer på livshistorien og det levede liv, hvorimod den narrative del fokuserer på fortællingen. Inden for den biografisk narrative tilgang antages det, at der er overensstemmelse mellem disse, det levede og det fortalte liv. Grundlaget for, at denne metode er valgt til dette projekt er, at det her antages, at livet består af livsplaner som revideres løbende når der er behov for dette. Disse revisioner indlejres i livshistorien og huskes som vendepunkter. Når der opstår begivenheder i individets liv, hvor en revision er nødvendig, må individet foretage biografisk arbejde. Dette er når individet omdefinerer det biografiske projekt/livsplanen, med hensigten om at lede livshistorien i en bestemt retning således, at individet enten kan skabe eller opretholde en given fortælling om sig selv (Bo, Christensen, & Thomsen, 2016, s. 19). Netop disse revisioner/vendepunkter i informanternes livshistorie, er relevante, at fokuserer på i projektet. Da det betragtes som et vendepunkt i informanternes liv, at tage valget om at lægge livet med misbrug bag sig for at påbegynde en ny og stoffri tilværelse. Derfor antages det, at begivenheder der pålægges signifikant betydning i informanternes fortælling, er en del af den revision, som ligger til grund for valget og som kan karakteriseres som værende et vendepunkt. Individets håndtering af disse begivenheder er derfor relevante at medtage. Vendepunkter er ikke det samme, som livets naturlige overgange som uddannelse, arbejde, børn og ægteskab. Vendepunkter er individuelle og subjektive og er ofte karakteriseret som usædvanlige begivenheder (Ibid.;198) (Antoft & Thomsen, 2005, s. 159). Den biografisk narrative metode giver mulighed for at opnå en kompleks og nuanceret indsigt i individets forståelser af sig selv både i fortid, den de var, i nutid og i fremtid, den de ønsker at være samt de forandringsprocesser, som individet har gennemgået (Ibid.;185). I og med at livshistorier omhandler, hvordan individet er blevet til den de er, gennem det liv de har levet, er den personlige udvikling et helt centralt analyseemne og derfor er denne metode optimal i forhold til at belyse dette projekts undersøgelsesområde (Horsdal, 2000, s. 139).

Det biografisk narrative interview differentierer fra det kvalitative interview da informanten, som udgangspunkt ikke skal besvare en række spørgsmål men derimod fortælle sin livshistorie. Et sådan interview kan derfor strække sig fra informantens tidligste minder frem til fortællertidspunktet. Det narrative interview kan grundlæggende inddeles i tre faser. Den første er en indledningsfase, her bliver informanten oplyst om formalia. I dette projekt har denne fase bestået af en kort introduktion til projektet og dets undersøgelsesområde, anonymisering og samtykke til at optage interviewet samt oplyst om hvordan og hvorledes selve interviewet kommer til at forløbe. I indledningsfasen indgår også uformel

samtale mellem interviewer og informant, således at der skabes en tillid og fortrolighed da dette er vigtigt for den person, der skal dele om sit liv og særdeleshed i denne situation, hvor emnet ofte involverer personlige, sensitive og traumatiske begivenheder. I denne fase har vi som interviewere også delt om os selv for, at situationen ikke blev for formel og der blev skabt en relation med en vis grad af gensidig tillid. Anden fase er hoveddelen, hvor informanten fortæller og intervieweren lytter og skriver spørgsmål ned. Vi har i denne fase brugt en helt åben tilgang i og med, at vi blot har bedt informanterne fortælles deres livshistorie med udgangspunkt i det de selv finder relevant. Størstedelen af informanterne har valgt, at starte deres fortælling med deres familie og opvækst, da de har vurderet dette relevant for den efterfølgende fortælling. Sidste og tredje fase er spørgefasen, hvor de spørgsmål der er skrevet ned undervejs er blevet stillet (Horsdal, 2000, s. 104-106). Disse spørgsmål har både været opfølgende spørgsmål i forhold til udsagn fra informanten, sondrende spørgsmål for enten at få et eksempel på et udsagn eller få en hændelse uddybet i forhold til betydning og følelser omkring denne. Desuden har der været specificerede/operationaliserende spørgsmål for at få italesat følelserne og indtrykkene omkring nævnte hændelser og direkte spørgsmål for at klarlægge faktuelle data (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 155-156). Spørgefasen minder om det semistrukturerede interview, som baseres på spørgsmål og svar. Dog har vi ikke forberedt spørgsmål på forhånd så alle spørgsmål er nogle, som er opstået undervejs i fortællingen. Et kvalitativt interview er mere styrende end det narrative, men et kvalitativt interview som tager udgangspunkt i en foregående livshistorie, kan tolkes i sammenhæng med denne og derfor medfører det muligheden for at opnå bredere indblik i forudsætninger og baggrund for de værdiorienteringer, som kommer til udtryk i svarene. Vi har forinden interviewene diskuteret relevante temaer og faktuelle data, som skulle afdækkes i interviewene og som derfor har været i baghovedet under selve interviewet. Derfor bærer spørgsmålene også præg af lignende tematikker på tværs af interviewene. Gennem hoveddelen har vi, som interviewer forsøgt at holde igen med spørgsmål og blot nøjedes med at sige lyde og med kropssproget vise at vi lytter opmærksomt. I nogle tilfælde er nysgerrigheden dog blevet vagt i en grad, som har medført, at man er kommet til at afbryde med et uddybende spørgsmål undervejs i fortællingen (Horsdal, 2000, s. 108-109).

Ifølge Horsdal er der nogle elementer man, som interviewer, bør være opmærksom på i selve interviewsituationen. Den første er tid, det kan være hæmmende at begrænse interviewets varighed da det kan lægge pres på informanten til, at bruge tiden optimalt og dette kan være stressende. Derfor har vi i enhver interviewsituation været opmærksom på at have tilstrækkeligt med tid til rådighed. Interviewenes længde varierer fra 30 minutter til 2 timer og 48 minutter. Et andet element man bør være opmærksom på er at foretage interviewet et sted, hvor informanten føler sig tryk og godt tilpas. Dette er især relevant i

forhold til dette emne, hvor informanterne ofte vil komme ind på følelsesmæssige og traumatiske elementer af deres liv. Derfor har vi i første omgang ladet det være op til informanterne at komme med et bud på hvor interviewet skulle foretages. I de fleste tilfælde har vi været hjemme hos informanterne men hvis dette ikke har været muligt, har vi enten tilbudt at lave interviewet i vores eget hjem eller haft adgang til lokaler, som vi kunne benytte uforstyrret til formålet. Som udgangspunkt har vi stræbt efter, at det udelukkende har været en enkelt interviewer og informanten til stede under selve interviewet, af den årsag at det for det første kan være et ømtåleligt emne og det derfor kan være overvældende hvis vi begge var tilstede under interview. For det andet for, at informanten kunne gå tilstrækkeligt i dybden i sin fortælling. I et enkelt tilfælde har informantens kæreste og barn været tilstede under interviewet, hvilket resulterede i, at interviewet blev kortere og mindre detaljeret end de resterende. Dette kan skyldes, at kæresten ikke havde kendskab til alle detaljer af livshistorien og informanten derfor ikke havde lyst til at komme ind på dette eller at informanten var distraheret af deres tilstedeværelse. Dette skabte en del refleksion om, hvorvidt interviewet skulle medtages i projektet eller ej, da det ikke blev så detaljeret som de resterende. Vi besluttede dog at medtage det men valgte, at supplere med et ekstra interview, således at det i stedet for fire informanter af hvert køn er endt med fire kvindelige og fem mandlige informanter. Ydermere er det vigtigt at være opmærksom på at man, som interviewer udviser åbenhed, engagement og interesse da dette er med til, at skabe en situation med den gensidige tillid som er nødvendig for, at få et fyldestgørende livshistorisk interview. Her har vi som tidligere nævnt valgt også at dele om os selv, foruden dette har den ene af os i en periode på cirka et halvt år inden interviewene deltaget i åbne NA-møder, hvilket også indikerer interesse og engagement for emnet og personerne. Desuden har dette skabt en form relation og en genkendelighed, som kan have medvirket at det har været nemmere for informanterne at åbne op og fortælle detaljeret om sit liv. Ydermere er det essentielt at intervieweren konstant husker på, at det er fortælleren der er ekspert i eget liv. Derfor er det en fordel, hvis intervieweren er i stand til at "spejle" fortælleren for derved at indikere deres ret til at være den de er og udvise accept af det liv, som fortælles om (Ibid.;105-106). Vi har i denne forbindelse været opmærksom på at være forstående og åbne for fortællingen samt undgå at komme med dømmende eller generaliserende udsagn. Desuden kan det antages, at det både har været en fordel og en ulempe at vi begge har været kvinder. I forhold til de kvindelige informanter kan det antages, at det har været en fordel i forhold til at åbne op og fortælle detaljeret om deres livshistorie og mere kønsspecifikke elementer. Desuden har nogle af kvinderne mistillid til mænd og en informant sagde specifikt: *"Jeg ville ikke være så tryk hvis du havde været en mand."* (Bilag 1;39:09-40:35). Hvilket er en klar indikation på, at det i dette tilfælde har været en fordel at intervieweren også var kvinde. I forhold til interviewene med mændene, er det svært at vurdere, hvorvidt det har været en fordel eller ulempe, at det er en kvinde, som de har skulle dele deres historie med. Umiddelbart kan det

vurderes, at det ikke har været en større begrænsning da også mændene fortæller detaljeret om deres liv og vi ikke umiddelbart har indtrykket af, at de holder tilbage grundet vores køn.

Hvilke begivenheder, som fortælles om i livshistorien og i hvilken rækkefølge er op til fortælleren. Nogle begivenheder fremhæves mens andre nævnes flygtigt. Derfor er det også fortællerens ansvar at sammensætte begivenhederne således, at de danner en fortælling, som indeholder et plot. Plottet sammensættes således, at det giver mening i en retrospektiv tolkning fra fortællerens side. Denne tolkning er selektiv og hierarkiserende i forhold til hvilke begivenheder som gives særlig betydning i sammenhængen (Horsdal, 2000, s. 105+37). Gennem fortællingen kan erfaringer og meninger skabes men dette afhænger af konteksten da livsfortællingen vil variere afhængigt af, hvornår den fortælles og til hvem. Derfor vil fortællingen oftest ikke være den samme i forskellige sammenhænge. Det er derfor vigtigt, som forsker at være bevidst om, at livshistorier er sociale konstruktioner, som er konstrueret således, at de giver mening på det pågældende tidspunkt og situation (Bo, Christensen, & Thomsen, 2016, s. 14+20). Dette stemmer godt overens med valget af sociale konstruktivisme, som videnskabsteoretisk ståsted. Derfor vil der både gennem databehandling og analyse være fokus på, at behandle og betragte fortællingerne med udgangspunkt i den sociale kontekst, som de er konstrueret indenfor. Den sociale kontekst påvirker individets levede liv og derfor ligeledes det erfarede liv. Derfor vil den sociale kontekst både påvirke hvad der fortælles og hvordan det fortælles. Vi har derfor været opmærksomme på, at have fokus på, hvordan den sociale kontekst påvirker både informanternes handlinger og meninger i forhold til de udsagn og værdier, som udtrykkes gennem fortællingen. Fortællingen betragtes ydermere, som en konstruktion da den er baseret på valg og fravalg fra informantens side således, at det som ikke er i overensstemmelse med det selvbillede man ønsker at skabe, ikke italesættes enten bevidst eller ubevidst (Antoft & Thomsen, 2005, s. 166). I forhold til informanterne i dette projekt, fortælles der også om begivenheder og hændelser i deres liv som kan være compromitterende i forhold til, at fremstille et udelukkende positivt selvbillede. Blandt andet fortælles der om hvilken slags forældre man har været og fejl man har begået i denne sammenhæng, hvordan man har begået uetiske handlinger for, at skaffe midlerne til sit forbrug osv. Grundet disse elementer vurderes det, at informanterne ikke har forsøgt at fremstille sig på udelukkende positivt for at fremme deres selvbillede i fortællingen men i stedet er meget bevidste om, at også disse elementer har en betydning for deres livsforløb og vendepunkt. Enkelte informanter har dog haft betydeligt fokus på at nævne positive karaktertræk eller perioder af deres liv, gentagende gange, hvilket kunne indikere, at de netop har haft et ønske om at fremstå på en bestemt måde. På samme måde, som ved valg og fravalg i fortællingen skal man desuden være opmærksom på, at livshistorier baseres på individets minder og derfor ikke kan betragtes som den endegyldige sandhed. Dette

gør dog ikke, at fortællingen ikke er valid, da det er individets egen tolkning og forståelse af begivenheder og selve livet, som italesættes og derfor kan betragtes, som valid i relation til individets subjektive forståelse (Ibid.;166-167).

Biografisk narrativ forskning omhandler erfaringer gjort af individet gennem livet og disse erfaringer baseres på individets følelser samt erkendelser skabt fra tidligere erfaringer. Erfaringerne vil altid være individuelle og det er kun individet, som kan gøre sig sine erfaringer. Derved bliver individet både deltager og medskaber af sin livshistorie (Antoft & Thomsen, 2005, s. 20). På den ene side må hver livshistorie behandles på egne vilkår for, at kunne foretage en dybdegående analyse af følelsesmæssig mening, som ses gennem informantens signifikante vendepunkter og dilemmaer. På den anden side er det ved, at forholde sig til forskellige informanternes udsagn inden for samme temaer, at man vil kunne identificere forskellige tendenser og mønstre (Ibid.;158+164). Balancen mellem at behandle hver livshistorie individuelt og samtidig forholde sig til tværgående tematikker er i dette projekt imødekommet ved at strukturere den analytisk diskussion efter de temaer, som var gennemgående i informanternes fortællinger for derefter at diskutere, hvordan de valgte teorier kan belyse forskellige aspekter af tematikkerne og afslutningsvis diskutere fundene i relation til de tidligere undersøgelser der er præsenteret i afsnit 2. Der skelnes indenfor biografisk narrativ forskning mellem fortællingens substantielle indhold og dens konstruktionsmåde (Bo, Christensen, & Thomsen, 2016, s. 19). I dette projekt vil fokus primært være på hvad der fortælles, men vi kan dog ikke helt undlade at inddrage konstruktionsmåde, da det netop er de begivenheder, som tillægges signifikant betydning i fortælling, som er essentielle i forhold til vendepunkter og forandringsprocessen, hvilket er projektets undersøgelsesområde.

På trods af at en livsfortælling altid er individuelle og baseret udelukkende på individets subjektive tolkning og forståelse af både livsforløbet og begivenhederne deri, kan de også bære præg af kollektive fortællinger. Forstået på den måde, at fortællinger kan konstrueres i fællesskaber, som individet har et tilhørsforhold til og som kan bidrage med en fælles tolkningshorisont samt være handlingsanvisende (Horsdal, 2000, s. 96). I forhold til dette projekt vil dette være misbrugsbehandling samt NA, der kan medvirke dette. Det ses blandt andet i interviewene, at der nævnes elementer, som tydeligt er en del af 12-trinsprogrammet som NA er baseret på. Dette er for eksempel når der tales om "den højere magt" og betydningen af fællesskabet for informanterne. De fælles og kulturelle fortællinger kan give individet følelsen af samhørighed og et sted at høre til. Alle har behov for at have et udgangspunkt, hvorfra de kan gå ud og møde verden og for nogle af informanterne kan NA være dette udgangspunkt, som ligeledes er handlingsvisende (Ibid.;102). I indsamling af data kan man støde på informanter, som tidligere har fortalt deres historie og dette vil præge

fortællingen. I dette projekt er det tydeligt, at nogle af informanterne er vant til at dele om begivenheder fra deres liv, for eksempel i forbindelse med NA-møder eller hvis de holder foredrag i forskellige sammenhænge. Begivenheder som er fortalt mange gange kan bære præg af en anekdotisk form i måden, hvorpå den fortælles (Horsdal, 2008, s. 143).

4.4 Databehandling

Alle interviews er blevet optaget, hvorefter de er blevet transskriberet ordret i programmet NVivo, hvilket resulterede i 342 siders tekst. Dette blev i første omgang, kodet med udgangspunkt i den valgte teori, så det blev sikkert, at alt relevant blev taget i betragtning i analysen. Efter flere refleksioner, valgte vi at kode datasættet igen, med udgangspunkt i forskellige tematikker, som var gennemgående i interviewene. Hvilket resulterede i følgende kodestruktur:

Name	Sources	Referen...
● Barn af misbruger	9	157
● Erkendelse	9	169
▼ ● Misbrugets konsekvenser	9	310
● Psykiske	9	216
● Relationelle	9	212
● Sundhedsmæssige	9	112
▼ ● Valget	9	302
● Fremadrettede incitam...	9	113
● Indgang til behandling	9	55
● NA	9	143

Som illustreret i overstående figur, er der kodet ud fra fire overordnede koder, som var de tematikker vi fandt relevante at analysere ud fra. Derudover har to af de overordnede koder forskellige underkoder, hvilke omfatter relevante undertemaer. 'Name' referere til de koder der er benyttet, 'sources' er hvor mange af interviewene der indeholder koden og 'referencer' er hvor mange passager, som er kodet under den specifikke kode. Programmet NVivo er benyttet, da det er med til at overskueliggøre den indsamlede empiri og gøre det lettere at arbejde med store datasæt, som for eksempel narrative interviews. NVivo giver mulighed for, at få overblik over de enkle koder samtidig med at de kodede segmenter kan vises i den oprindelige kontekst (Salkind, 2010, s. 945-948). Derudover har NVivo gjort det muligt at merge filerne således at koderne vi har lavet enkeltvis blev samlet i én fil. Under transskriberingen er alle stednavne samt personnavne blevet fjernet for at sikre informanternes anonymitet. Gennem transskribering forvandles talesprog til skriftsprog derfor kommer der ofte kunstige konstruktioner, som sjældent dækker selve den mundtlige samtale, da blandt andet toneleje og kropssprog går tabt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 199-200).

Derfor er der sideløbende med gennemgangen af transskriptionerne også lyttet til lydfilerne, så intet ville gå tabt. Derfor har det været en fordel at transskribere direkte i NVivo da lyd og transskribering bliver synkroniseret således, at det er let at finde og lytte til de enkle passager når der har været behov for dette.

4.5 Validitet og reliabilitet

Validiteten af en undersøgelse refererer til gyldigheden af et udsagn. I dette projekt er det styrken af informanternes udsagn i deres fortællinger og herunder rigtigheden og sandheden af det fortalte. Men ligeledes at argumentationen i undersøgelsen er gyldig. Argumenter bør være fornuftige, velbegrundede, overbevisende og stærke, for at betragtes som værende valide (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 272). Validiteten kan altså diskuteres både indenfor validiteten af data og validiteten af selve undersøgelsen. Validitet omhandler ofte en endegyldig og objektiv sandhed. Men ved brug af den biografisk narrative metode, antages det at informanterne besidder en subjektiv sandhed. Som det antages er den, der kommer til udtryk i de fortællinger vi har opnået gennem dataindsamlingen. Grundet den socialkonstruktivistiske tilgang ses sandheden desuden, som værende varierende afhængig af kontekst. Netop den subjektive sandhed i den kontekst den er underøgt, er det vi gennem dataindsamlingen ønsker at få et indblik i. På baggrund af disse overvejelser betragtes data, som værende valid med udgangspunkt i de metodiske valg. Desuden betragtes data, som værende valid grundet at det ikke er den objektive virkelighed som undersøges, men derimod den subjektive forstået på den måde at det er informanternes oplevelse af forandringsprocessen, der leder op til ophør af deres misbrug, som er interessant. Det er derfor forholdsvis irrelevant, hvorvidt bestemte begivenheder, der italesættes indeholder alle objektive fakta. Desuden medvirker den socialkonstruktivistiske tilgang til, at vi er opmærksomme på, at på den ene side er fortællingen kontekstafhængig og ville være anderledes hvis den fortælles på et andet tidspunkt og/eller til en anden person. For det andet er fortælling konstrueret og begivenhederne oplevet indenfor en specifik social kontekst, som ligeledes har betydning for hvad der fortælles og hvordan det fortælles. I forhold til sammenhængen mellem sandhed og validitet, kan det sagtens ske, at informanterne ikke har fortalt sandheden gennem hele fortællingen men på trods af dette fortæller udsagnene noget om personen samt dens opfattelse af sig selv og begivenhederne (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 278). Især ved narrative undersøgelser, som denne, er det ikke sandheden, der er det afgørende da fortællingen i sådanne undersøgelser bliver et udtryk for de komplekse forhold omkring fortællerens værdier, identitet, kultur og samfund. Derved kan fortællingen være med til at belyse disse forhold uanset, hvorvidt fortællingen udelukkende skildrer sandheden eller ej. Desuden er sandheden ikke nødvendigvis den bedste indikation på interessant og faglig relevant forskning (Sandberg, 2010, s. 447-448). På baggrund af dette vurderes det, at informanternes fortællinger og derved undersøgelsens datasæt er validt, da det på trods af, at det ikke

nødvendigtvis er sandheden stadig belyser det, som undersøges nemlig, hvordan forandringsprocessen fra stofmisbrug til en stoffri tilværelse opleves og italesættes af mænd og kvinder.

I forhold til selve projektets validitet omhandler det ikke udelukkende hvorvidt konklusionen er valid eller ej, men derimod samtlige produktionsfaser samt faser i vidensproduktionen gennem projektet. Det er et spørgsmål om, hvorvidt de enkelte faser er fornuftige og forsvarlige samt, hvorvidt de understøtter konklusionerne. Derved er forskernes håndværksmæssige kompetencer essentielle da validiteten bedst sikres gennem vedvarende kontrol af de spørgsmål som stilles samt de teoretiske tolkninger (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 273+276). Vi har allerede fra projektets start været i en konstant refleksionsproces, hvor vi har stillet spørgsmål til både valg og fravalg og pointer i projektet og data, hvilket al sammen er blevet diskuteret og hvis nødvendigt revurderet. Desuden har vi sørget for konstant at forholde os kritisk til alt der blev skrevet og ved den mindste usikkerhed har vi revurderet, hvorvidt det skulle med og om der var belæg for det. Derved har vi reflekteret over alle elementer både i udarbejdelsen og i det færdige produkt for derved at sikre en valid undersøgelse. Dog er man nødt til at have den social konstruktivistiske og den abduktive tilgang med i overvejelserne. Da undersøgelsen, som tidligere nævnt, både underarbejdet og undersøgt indenfor en specifik social kontekst, som også har været med til at forme både data og selve undersøgelsen. Desuden benyttes den abduktive tilgang, som vil medføre at konklusion altid betragtes, som værende et måske da man med denne tilgang bør forholde sig åbent overfor muligheden om at der eventuelt er en bedre forklaring ved brug af for eksempel anden teori eller metode. Desuden omhandler validitet, hvorvidt en undersøgelse undersøger det, som den forgiver (Ibid.;272), dette har vi sikret i projektet ved at have et konstant fokus på problemformuleringen og derved hvad det er vi ønsker at undersøge. Vi har fokuseret på, hvad der italesættes hos informanterne samt hvilke forskelle og ligheder der er mellem kønnene, i relation til forandringsprocessen. Dog har vi grundet den abduktive tilgang også været nødsaget til at revurderer nogle elementer. Derfor har vi haft fravalgt undersøgelser i litteraturstudiet til fordel for andre og bedre samt valg og fravalg i forhold til teori. Men disse revurderinger og overvejelser har altid været med henblik på at holde fokus på det fænomen som vi ønsker at undersøge.

Reliabilitet omhandler konklusionens konsistens og troværdighed og henviser ofte til i hvor høj grad at resultatet af en undersøgelse kan reproducere af andre og på et andet tidspunkt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 271). Hvilket ville være en udfordring med hensyn til dette projekt. Dette skyldes at projektet er baseret på livsfortællinger, som er subjektive og som tidligere nævnt afhænger indholdet af fortællingen af konteksten og tidspunktet den fortælles. Derfor ville fortællingen med stor sandsynlighed variere i nogen grad, hvis den fortælles i en anden sammenhæng. Grunden den socialkonstruktivistiske tilgang er

resultaterne desuden primært gældende indenfor den sociale kontekst, som de er undersøgt indenfor og kan derfor ikke nødvendigvis overføres til andre sociale kontekster. Da en undersøgelse af et lignende fænomen med stor sandsynlighed vil variere hvis den samfundsmæssige, kulturelle eller tidsmæssige kontekst er anderledes. Desuden er projektet baseret på et relativt lille datasæt, bestående af livsfortællinger fra ni personer, resultatet kan derfor ikke generaliseres og overføres til samtlige tidligere eller aktive stofmisbruger. Sagt på en anden måde kan resultaterne ikke betragtes, som repræsentative for det danske samfund og stofområdet generelt grundet projektets begrænsninger. Dog kan resultaterne stadig pege i retning af nogle mulige tendenser inden for undersøgelsesområdet og inspirerer til videre undersøgelser. Desuden kan den forskning, som er præsenteret i afsnit 2, de teoretiske perspektiver i afsnit 3 samt diskussionen i afsnit 6 være med til at sandsynliggøre en mere generel gyldighed af dette projekts resultater.

5. Analytisk diskussion

I dette afsnit vil følgende temaer, som er gennemgående i informanternes fortællinger blive belyst: opvækst, erkendelse af misbrug, konsekvenser ved misbrug og valget om at ophøre misbruget. Afsnittene er struktureret således, at der indledningsvis er en præsentation af undertemaer indenfor de ovenstående og herunder vil eksempler fra informanternes fortællinger blive præsenteret, afslutningsvis i hvert afsnit vil der være en analytisk diskussion af, hvorledes teorierne præsenteret i afsnit 3 kan benyttes til at belyse temaet.

5.1 Barn af misbruger

Fælles for mange af informanterne i dette projekt er, at de har valgt at medtage fortællinger om deres barndom og opvækst. Derfor antages det at dette har betydning for informanternes videre liv og misbrug. På baggrund af denne antagelse finder vi det relevant, at medtage denne tematik i den analytiske diskussion. At starte sin livsfortælling med ens opvækst kan for mange mennesker betragtes, som værende en naturlig begyndelse, hvilket kan være, hvorfor informanterne starter der. Men på den anden side kan dette valg også skyldes, at informanterne alle har været i behandling minimum én gang og man herigennem fortæller om sit liv flere gange. Størstedelen af informanterne er ligeledes aktive medlemmer af NA, hvorfor de også her er vant til, at fortælle om deres liv og begivenheder i det. Desuden eksisterer, der en standardiseret måde at fortælle sådanne historier, som præges af omstændigheder, som individet ikke selv har kontrol over. En af disse omstændigheder er for eksempel ens opvækst. Dette kan påvirke måden, hvorpå livshistorien eller specifikke begivenheder fortælles. Men dette betragtes ikke nødvendigvis, som et bevidst valg fra informanternes side.

At informanterne har valgt at fortælle om deres opvækst som en del af deres fortælling medvirker, at man kan sætte spørgsmålstejn ved, hvorvidt den sociale arv gør sig gældende i misbrugshistorier eller ej? Og hvis ja, hvilken betydning den har for forandringsprocessen? Her forstås den sociale arv som værende sociale uligheder der føres en generation videre samt en sammenhæng mellem individets sociale forhold gennem opvæksten og senere i livet (Sivertsen, 2007, s. 12).

Dysfunktion i informanternes liv italesættes gennem forskellige undertemaer. Det mest gennemgående af disse temaer er, at syv ud af ni af informanterne er vokset op med minimum en forælder, som har et alkoholmisbrug. Et eksempel på dette er Phillip, som fortæller om familieforholdene efter hans forældre bliver skilt (Bilag 3;00:04-3:15):

"Der kan jeg mærke at det er sådan lidt hårdt at være i, fordi der kan jeg slet ikke komme igennem ting, det eneste jeg ser er bare min mor hun drikker og hun græder og ser fjernsyn, lige op i det forløb der, der har hun så fundet sig en kæreste som virkelig er der for hende og os, og det ja, der sker også noget andet der, min far han, årene op til der hvor vi bor i den lille lejlighed, der er han ved at dø af druk, (...) han kommer ind i AA, og der går ikke længe før han finder sig en kæreste i AA og flytter (...) min mor der slet ikke, hun kan dårligt nok lave mad til os, det er ligesom papfaren der, der kommer ind og gør noget for os." (Ibid.;03:15-08:17)

En enkelt informant, Jens, beskriver hvordan, at han er opvokset i en forholdsvis konventionel familie, med mor og far der begge arbejder meget og er aktive i foreningslivet. Men trods dette er alkoholmisbrug og psykisk vold stadig en del af opvæksten som fortælles om:

"Så der var, der var gang i den og han (red. far) drak mere og mere og der var masser af skænderier i min barndom, omkring, omkring alkohol. Der var ikke noget som fysisk vold i hjemmet, men man kan jo sige der var en masse sådan psykisk vold. Fordi de var her skænderier var her meget. Men den psykiske vold som jeg så den, den kom faktisk fra min mor og ikke fra min far." (Bilag 4;00:23-02:23).

Den psykiske vold som beskrives ovenfor samt fysiske vold er et tema, der italesættes, som værende en del af informanternes opvækst. Bjarnes fortælling er et eksempel på dette, han fortæller: *"Ja og, så måtte jeg jo sige at gennem min barndom også så alt det der, der har været meget vold i vores familie og jeg fik tæsk af min far, og jeg så min mor hun fik tæsk og min storebror han flyttede hjemmefra fordi han ikke kunne være i det, jeg blev efterladt i det." (Bilag 8;03:48-06:09).*

To informanter fortæller ikke om misbrug i deres opvækst, men fortæller dog alligevel om dysfunktion i familien. Louise fortæller:

"Og noget af det der i hvert fald har været meget, altså der har påvirket mig i en negativ retning meget tidligt, det har været at.. jeg, altså jeg er opvokset med to forældre som på hver sin måde var følelsesmæssige utilgængelige. (...) altså der har været en stor grad af forladthed i min opvækst og med.. jeg har været udsat for en del neglect. Også på et niveau hvor det har skadet mig ret tidligt." (Bilag 5;00:16-03:14)

Pernille fortæller ligesom Louise ikke om misbrug i hendes opvækst, men beskriver:

"Og jeg blev opdraget meget (sydeuropæisk), altså det er sådan meget hårdhåndet. (...) Og jeg var altså 11 da jeg kom til Danmark, så jeg var ikke ret gammel dengang, og jeg var så dragende, så dragende af alt det der man ikke må, alle de ting man ikke må. (...) Altså min tankegang var sådan meget, jeg skulle ikke fortælle sandheden fordi så fik jeg ballade. Så jeg løj helt fra da jeg var lille af." (Bilag 6;00:20-02:06).

Som det tydeligt fremgår af informanternes fortællinger om deres opvækst italesætter de alle en form for dysfunktion og størstedelen af dem er vokset op med misbrug og vold. Hvis man betragter informanternes udsagn på baggrund af teorierne, som er præsenteret i afsnit 3, er især teorien omhandlende selvkontrol interessant at diskutere relevansen af. Gottfredson og Hirschi beskriver hvorledes, at selvkontrol skal læres i barndommen gennem struktur, overvågning, erkendelse og reaktion på afvigelser samt hvordan afvigende omsorgspersoner øger risikoen for, at barnet ligeledes udvikler lav selvkontrol. Nogle af disse indikationer på manglende udvikling af selvkontrol, fremgår også tydeligt i informanternes fortællinger om deres opvækst. Især er mange af informanterne opvokset med forældre, som selv har været afvigere især alkoholmisbrug er udbredt blandt informanternes forældre, hvilket hele syv af de ni informanter oplever. Hos Louise er indikationen på manglende træning af selvkontrollen en anden, nemlig følelsesmæssigt utilgængelige forældre. Hvilket også stemmer overens med teorien, da det beskrives at personer med lav selvkontrol ofte kan være selvcentrerede og ufølsomme, hvilket følelsesmæssige utilgængelighed kan tolkes som. Dog er dette ikke ensbetydende med at Louises forældre selv er afvigere, men derimod at hendes forældre kan have lav selvkontrol. Det er også bemærkelsesværdigt, hvordan de to informanter som gennem deres fortælling nævner forældrenes skilsmisse ender med, at bo hos den forældre med mest afvigende adfærd. Peter vælger selv at bo hos hans alkoholiserede mor fordi han allerede, som barn ikke trives i den konventionelle familiedynamik, som hans far forsøger at skabe rammerne for. Fillip ender ligeledes med at bo hos moderen, da faderen vælger ham fra til fordel for sin nye familie, da han i en periode er ædru. Derfor bor Fillip hos den forælder som er konsekvent afvigende fremfor den forældre, som er det periodevis (Bilag 3;03:15-08:17+Bilag 7;36:59-38:51).

Et helt centralt element, som teorien om selvkontrol ikke tager højde for er udviklingen i det senmoderne samfund, hvor en stor del af socialiseringen af børn er overtaget af institutioner, som for eksempel børnehaver, skole og i dette tilfælde også opholdssteder. Fem af informanterne har enten boet på institution, i plejefamilie eller gået på efterskole gennem deres opvækst (Bilag 1;04:26-05:05+05:08-06:53+Bilag 2;08:27-11:12+Bilag 3;08:27-11:12+Bilag 5;12:27-14:33). Man kan derfor argumentere for at det, som minimum i perioder af informanternes opvækst ikke udelukkende har været forældrenes og deres

eventuelle ineffektive opdragelse, som kan have medført at informanter har udviklet en lav selvkontrol. Da ansvaret for opdragelse og socialisering i ovenstående perioder i nogen grad har været overladt til institutionerne eller plejefamilien.

Det pointeres desuden i teorien om selvkontrol at forskellen i kriminalitetsraterne kan forklares ved, at piger ofte overvåges mere end drenge og derfor udvikler mere selvkontrol. I forhold til informanterne i dette projekt ses der ikke nogen signifikante forskelle i indikationerne på lav selvkontrol mellem kønnene. Men det er dog alligevel bemærkelsesværdigt, at det er halvdelen af pigerne, der som de eneste ikke er opvokset med forældre med et misbrug. Men på trods af dette har den ene alligevel haft dysfunktion i familien, hvorimod den anden beskriver at være opvokset hårdhåndet og derfor har set sig nødsaget til kontinuerligt at lyve gennem sin barndom. På trods af det hos den ene kan tyde på, at hun er blevet overvåget mere end de resterende, er der intet der indikerer at nogen af de to kvinder har mere selvkontrol end de resterende informanter.

Det faktum at otte ud af ni informanter starter deres fortælling med deres opvækst og familieforhold kan indikere, at de selv betragter dette, som havende betydning for deres historie. Dog opfattes deres fortælling og måden, hvorpå den fortælles ikke, som en offerfortælling forstået på den måde, at det ikke benyttes, som undskyldning for, hvorfor de senere hen har udviklet et stofmisbrug. Derimod betragtes det nærmere, som værende en forklaring på, hvorfor deres liv er endt som det er, men uden at ligge skylden over på andre. Det benyttes til at forklare omstændigheder, som informanterne ikke selv har haft kontrol over i deres liv. Flere informanter siger også eksplicit i løbet af deres fortælling at det ikke er deres forældres skyld. I forhold til, hvorfor informanterne finder det relevant at fortælle om deres opvækst og familie i forhold til deres forandringsproces vurderes det, at det skyldes, at relationerne til deres familie har betydning senere i deres fortælling og særdeleshed når det omhandler de konsekvenser deres misbrug har haft samt fremadrettede incitament for at forblive i bedring.

5.2 Erkendelse af et problematisk stofbrug

Det punkt i informanternes misbrug, hvor de erkender, at de har et problematisk stofbrug italesættes hos størstedelen. Derfor antages det at erkendelsen har betydning for informanternes fortælling om forandring. Det antages at erkendelsen af problematisk stofbrug er der, hvor informanterne påbegynder deres forandringsproces rettet mod en stoffri tilværelse. Desuden er erkendelsen en del af NA's 12 trin, hvilket vil blive belyst i diskussionen og ligeledes kan det, at næsten samtlige informanter er aktive medlemmer af NA have haft en indvirkning på at dette italesættes i fortællingen (jf. afsnit 6). Der skelnes

mellem tre tematikker, hvor informanter erkender de har et problematisk stofbrug. Disse er: interne og eksterne begivenheder samt en processuel erkendelse.

Interne begivenheder er kendetegnet ved en specifik begivenhed i informanternes liv, der får dem til at erkende at de har et problematisk stofbrug, som både påvirker dem selv og andre. Et eksempel på dette er Frederikke der fortæller: *"Og så sidder min søn og fortæller mig hvordan han har det. Og han ryger jo hash og han tager også.. stjæler også mine piller. (...) Men sådan som han sidder og beskriver han har det, det er jo lige nøjagtigt sådan som jeg har det."* (Bilag 2;32:31-34:18). Det er derved hendes negative påvirkning af hendes søn og det, at hun kan spejle sig i hans fortælling der gør at hun erkender, at hun har et problem. Fillip oplever også, hvordan en familiebegivenhed påvirker ham:

"(...) samtidig med at hele familie er der, kærlighed og gaver og smil og jeg sidder, altså jeg er ved at dø altså (Griner), så det var fandme, det var ulideligt, og så, der kan jeg bare mærke et eller andet helt inde fra hjertet, at jeg har, du har fandme brug for hjælp Fillip, jeg ved ikke hvad det var jeg hørte men jeg kunne høre et eller andet, jeg tænker tit over er det første gang at du ved (Griner), at jeg kunne høre noget, sådan helt nede fra maven af, ja." (Bilag 3;35:16-38-32).

Fillip fortæller dog senere i interviewet, at han hele tiden har vidst at han havde et problematisk forhold til stoffer, men det var denne begivenhed som fik ham til indse at han havde behov for hjælp:

"Jeg tror jeg, når jeg sådan ser, jeg tror at jeg hele tiden har vidst at jeg havde et problem, men jeg har aldrig haft lyst til at handle på det, udover den jul der hvor det ligesom det løber helt skråt, ja det først der at jeg synes at jeg kan høre noget helt inde i maven der faktisk vil noget godt med mig selv, eller hvad kan man sige, at jeg gerne vil noget andet, noget godt, det har jeg aldrig nogensinde hørt (...) det flasker sig jo bare ikke til sidst, du kan jo ikke blive ved med at sige fuck det hele (Griner)." (Ibid.;02:01:05-02:02:03)

Eksterne begivenheder beskrives som noget udefrakommende der gør informanten opmærksom på at stofbruget er problematisk. Et eksempel på dette er Caroline, som fortæller: *"For jeg vidste godt et eller andet sted, okay der var en vej ud af misbruget men jeg vidste bare ikke hvordan. Men det er det, altså, det kan godt være det lyder hårdt det her. Men der skulle en rigtig grim voldtægt til før jeg fik øjnene op for det."* (Bilag 1;46:56-47:43). Jens oplever også at det er en ekstern begivenhed, der får ham til at indse at hans misbrug er problematisk, han fortæller:

"Hvor der rent faktisk kan få et arbejde på. Så skal jeg nok.. så bliver alt godt ikke? Og da jeg så sad i den situation hvor jeg fik den mulighed, så fucked jeg den op inden for en måned. Og det gav jo også en øjenåbner. Altså det gav den øjenåbner at jeg vidste, at, at nu var jeg der hvor selv når jeg havde mulighederne for at gøre noget andet så er jeg ikke i stand til at gøre det. Og den indsigt, den indsigt, den havde jeg fået der, det kunne jeg jo se." (Bilag 4;02:07:17-02:08:12)

Det sidste tema der italesættes er en processuel erkendelse. Med dette menes, at det ikke er en specifik begivenhed, der får informanten til at erkende at deres stofbrug er problematisk. Men derimod en afslutning på en proces, som resulterer i erkendelsen. Et eksempel på dette er Louise der fortæller:

"(...) det synes jeg ikke var fedt at ligge der på kanten for helvede. Det var bare det der skulle til for at jeg overgav mig til at gøre noget andet, fordi jeg netop ikke ville dø. Så det var vendepunktet, men jeg skulle helt ud og skide, jeg skulle fandme se døden lige i øjnene mange gange før det lykkedes at gøre noget andet, så jeg mener bare at det var det der gjorde at jeg ikke, det var det der fik mig til at søge behandling (...)" (Bilag 5;01:31:29-01:32:08)

Et andet eksempel på en processuel erkendelse er Bjarne der fortæller:

"Jamen det tror jeg faktisk, at det gør jeg først efter nogen år, jeg tror faktisk allerede at jeg er 25, det er først der at tingene, hvor jeg kunne sige til mig selv, okay der er et eller andet helt galt her, du er fandme narkoman fordi du, altså jeg sov med en tallerken ved siden af min seng hver dag, og hvis der ikke var noget på den når jeg vågede så kunne jeg stjerne fuldstændig af, så kunne jeg nærmest smadre det sted der hvor jeg var hvis der ikke var noget på min tallerken, altså det er der hvor det egentlig går op for mig at jeg egentlig havde et problem, men jeg var bare ikke parat til at gøre noget ved det (...)" (Bilag 8;59:44-01:00:19)

De interne og eksterne begivenheder omhandler begge specifikke begivenheder i informanternes liv, hvor de erkender de har et problematisk stofbrug. Disse begivenheder kan ved brug af kontrolbalanceteorien betragtes, som værende en provokation, da begivenheden gør informanten opmærksom på den kontrolbalance de befinder sig i. Det er dog værd at bemærke, hvordan flere af informanterne italesætter, hvordan de ikke er klar til at handle på det, da de erkender det. Hvilket står i kontrast til teorien, som siger, at når et individ udsættes for en provokation vil de handle i retning af en hurtig genoprettelse af kontrolbalancen. For nogle informanter går der flere år mellem erkendelsen og det endelige ophør af

misbruget. Derved gør den umiddelbare handling, som teorien forslår, sig ikke gældende her. Dette kan skyldes at behovet og lysten for narkotika er større end behovet for at genoprette kontrolbalancen og derfor handler informanterne impulsivt på deres lyst fremfor at forsøge, at genoprette den kontrolubalance de nu er opmærksomme på. I forhold til den processuelle erkendelse er det ikke en specifik begivenhed, som gør informanterne opmærksomme på deres kontrolubalance og derfor kan det ved brug af teorien, være svære at definere denne erkendelse, som en provokation. De to informanter, som erkender deres misbrug grundet en intern begivenhed omhandler begge delvist informantens effekt på andre mennesker og i dette tilfælde deres familiære relationer. Dette kan fungere, som en form for potentiel modkontrol da det betragtes, som en konsekvens af deres misbrug, at de har en negativ effekt på mennesker omkring dem.

Goffmans teori om stigma og især pointen om den moralske karrierer er relevant i forhold til erkendelsen. Da flere informanter i erkendelsen af deres misbrug ligeledes erkender, at de ikke lever op til andres forventninger. Dette er både deres nære relationers forventninger samt samfundsmæssige forventninger. Den moralske karriere er, ifølge Goffman en socialiseringsproces, hvor individet opnår en forståelse for, hvilken respons det får i interaktion med andre. Det ses, hvordan informanterne erkender deres misbrug når de enten konfronteres med deres stigma af andre eller dem selv i en grad, hvor de ikke længere kan benægte det. Dette sker ved italesættelsen fra andre, en erkendelse af man ikke kan være tilstede som forventet, at man ikke kan udføre et job eller behovet for at have narkotika tilgængeligt fra morgenstunden. Konfrontationen kan medføre en opmærksomhed på eventuel uoverensstemmelse mellem informanternes tilsyneladende og faktiske sociale identitet. Med dette menes at de erkender at behovet, lysten og brugen af narkotika er så stor en del af deres liv, at det inkorporeres, som en del af deres identitet. Men at de selv er opmærksomme på at det ikke stemmer overens med, hvem de i virkeligheden er. I de tilfælde hvor deres tilsyneladende sociale identitet er blevet dominerende i forhold til deres faktiske sociale identitet, opnår de en forståelse af andres respons overfor dem. Derved gennemgår informanterne det, som Goffman betegner, som den moralske karriere. I forhold til de interne begivenheder er relationerne helt centrale. For Frederikke opstår erkendelsen af hendes misbrug i forbindelse med, at hun erkender den effekt hun har haft på sin søn fordi deres sociale bånd har været for løst grundet hendes misbrug, som for hende har været det centrale og nu også er det for hendes søn. For Phillip sker erkendelsen da han befinder sig i det der burde betegnes som værende et sikkert socialt bånd, præget af solidaritet. Men fordi han er påvirket af abstinenser fokuserer han på, hvordan han har det dårligt og det går op for ham, hvordan hans misbrug har medført at han ikke er tilpas i hans familiære relationer og han derfor har brug for hjælp, hvis han ønsker være tilpas og trives i disse.

5.3 Misbrugets konsekvenser

I dette afsnit vil der være fokus på de konsekvenser, som informanterne oplever deres misbrug har på deres relationer, sundhed og psykiske tilstand.

5.3.1 Relationelle konsekvenser

Kærlighedsforhold omtales af flere informanter og er ofte kortvarige forhold, som er centreret om brugen af narkotika samt præget af psykisk og fysisk vold. Et eksempel på dette fortæller Caroline om: *"(...) jeg var jo ligeglad, bare jeg fik mine stoffer. Altså han bankede mig jo, og jeg slog ham. Jeg røg på psykiatrisk afdeling også, var lige der i to dage, så kom jeg ud igen og fortsatte videre derfra."* (Bilag 1;14:47-16:22).

Desuden er informanternes forhold til personer, som selv er aktive misbrugere med til at bibeholde misbruget, om dette siger Phillip:

"(...) altså jeg er dybt forelsket i hende og vi skubber hinandens grænser til det yderste (...) jeg har sådan et billede af, altså som mig og (kæreste) sagde til hinanden, vi bliver sgu aldrig en dag over 25, der var jeg 24, det var sådan et, det var sådan et forhold vi havde til livet og hverdagen. (...) men altså det eneste det drejede sig om det var sådan set bare at få noget, vi tog selv røven på hinanden hvis vi kunne komme afsted med det. Det er virkelig sygt at tænke på, men det var virkelig hårdt, virkelig hårdt miljø, (...)" (Bilag 3;22:58-26:26+30:11-35:16).

Det faktum at forholdet er centreret om brugen af narkotika, omtaler Frederikke også i et af hendes forhold da hun siger: *"(...) han er god til at passe børnene mens jeg går på værtshus, fordi han kan jo ikke tåle og drikke og det kan jeg jo (griner). Altså, så han er rigtig dygtig medafhængig som passer mig og mit misbrug."* (Bilag 2.;28:19-30:12). I Frederikkes fortælling italesættes forholdet til hendes børn i særdeleshed, som værende betydningsfuldt. Men hendes opfattelse af, hvordan hendes børn påvirkes af hendes misbrug er meget forskellig. Hendes søn bliver påvirket af misbruget således at han ikke kan passe sin skole og har et påbegyndende misbrug. Omkring forholdet fortæller hun: *"(...) vi kommer jævnligt op og slås fordi jeg kan ikke.. jeg føler mig magtesløs overfor ham. Og han føler sig magtesløs overfor mig. Og sådan noget der ikke altså. Så vi lever faktisk i helvede."* (Ibid.;30:25-32:31). Frederikkes datter har, ifølge Frederikke, en anden oplevelse af at leve med en misbrugende mor: *"Altså min datter hun synes jo hun har et fedt liv, hun bestemmer selv hvornår hun vil komme hjem om aftenen og sådan noget der ikke. Hun kan ikke se hvorfor jeg skal holde op med at drikke. Hun havde jo god kontrol med det hele, ikke altså."*

(Ibid.;34:41-36:25). Dog skal det pointeres at Frederikke også italesætter hvilke positive ting hun mener at have videregivet til hendes børn:

"Altså også alligevel så har jeg jo også været med til at give ham nogle gode fundamenter, altså jeg har jo nogle utrolig gode og kærlige børn der er empatiske og sådan nogle ting. Så jeg har også.. det har jo ikke altid været lige skidt, men jeg har i hvert fald ikke givet dem tilstrækkeligt.. altså de er jo blevet svigtet og de har oplevet nogle dumme, grimme ting. Og de har også fået nogle traumer, af at se mig få tæsk og sådan noget der ikke? Og jeg har heller ikke altid været for smart altså, jeg har sku været en klaphat mange gange." (Ibid.;37:35-39:40).

Pernille er ligesom Frederikke også mor og hun fortæller om hendes søn flere gange. Pernilles søn har boet hos hendes forældre det meste af sit liv da hun ikke har kunne holde sig stoffri. Men hun er stadig opmærksom på, hvordan hun har påvirket hendes søn da hun siger: *"Fordi alt det der med at jeg har solgt mig selv og jeg har lavet alt muligt lort for at få mine stoffer, det er, det kan næsten ikke måle sig med hvad jeg har gjort overfor ham"* (Bilag 6.;39:20-40:49).

Flere informanter oplever, hvordan en konsekvens af deres misbrug er, at deres familie afbryder kontakten til dem. I denne forbindelse fortæller Fillip:

"Og jeg ringer til min søster og siger at sådan og sådan og sådan, og hun kunne jo godt høre at jeg er helt væk, så hun, hun slår hånden af mig og siger at hun aldrig vil se mig igen, og så ringer min søster eller min mor bagefter og siger akkurat det samme, min far hører jeg ikke noget fra, og så der, der er det som om at hele min verden den går ned, (...) jeg kunne ikke få hjælp fra nogen, jeg havde jo fuckede det godt og grundigt op." (Bilag 3.;01:05:42-01:08:06)

Bjarnes fortælling er ligeledes et eksempel på hvordan at dårlige familiære relationer bliver en konsekvens af misbruget. Om misbrugets påvirkning på hans familie, fortæller han: *"(...) min storebror, vi har altid været meget tætte, også det der med at være aktiv, men han kunne heller ikke tage det til sidst, så han slog hånden af mig (...) fandt ud af at min mor hun gik til psykolog og egentlig hvor meget jeg egentlig havde ødelagt min familie på grund af mit misbrug (...)" (Bilag 8;09:08-17:11).*

Men i nogle tilfælde er det informanten selv, som tager afstand grundet deres misbrug. Især Louise fortæller om dette i forbindelse med hendes fars sygdomsforløb og senere død:

"Men jeg kunne ikke finde ud af det. Og tale med ham om det. Og han kunne heller ikke finde ud af at tale med mig om det, altså hvordan vi havde det og hvordan det var at kæmpe sådan, han var syg og jeg var syg og.. Altså og det var jo pisse synd for ham også, og også for mig, mega trist. Fordi vi jo elsker hinanden, eller elskede hinanden men vi kunne bare ikke nå ind til hinanden. Altså jeg tror det er noget af det værste ved sådan en dysfunktion i familien, for mig. Det der med ikke at kunne nå ind til hinanden (...)" (Bilag 5;53:46-56:16).

Et andet tema der ses i informanternes fortællinger om misbrugets konsekvenser på deres relationer, er blandt andet at de søger til afvigende subkulturer når de ikke kan leve op til de normative forventninger i samfundet. Tre ud af fem af de mandlige informanter søger til disse subkulturer under deres misbrug. Jens fortæller:

"(...) (red. gamle venner) fik børn og sådan nogle normale mærkelige ting. Og jeg sad der og fjernede mig mere og mere fra dem, dels gad de jo efterhånden ikke at have noget med mig at gøre. Og samme tid gad jeg heller ikke have noget med dem at gøre, fordi det der med bare at komme forbi og drikke en kop kaffe, det tiltalte mig ikke rigtig mere, der skulle, der skulle stærkere ting på bordet før jeg gad være der. (...) Så, så, så derfor så måtte jeg jo hente noget fælleskab og nogle værdier et andet sted. Og det gjorde jeg jo ved at jo længere ud jeg kom, jo mere sad jeg sammen med nogle der var måske endnu længere ude end mig selv. Så kunne jeg også sige, så var jeg ikke helt der, vel? Så jeg kunne hæve mig lidt over nogle og samme tid kunne jeg være lidt en del af de her lidt seje, kriminelle gutter her." (Bilag 4;01:01:43-01:03:57)

På samme måde fortæller Bjarne om hvordan han også søger fælleskab hos en afvigende subkultur:

"Jeg får en kæmpestor anerkendelse af dem, det er også det jeg blev tiltrukket af, altså dem her de kunne lide mig for den person som jeg åbenbart er, altså jeg vidste mig jo for at være en anden person overfor dem, fordi det er det de kunne lide, og så kunne jeg få min anerkendelse af dem. Og ligesom at dyrke det, alle de der gode følelser de kunne give til en (...) man kan sige man bliver værdsat af en anden person, man er sgu god nok selvom man gør noget lort." (Ibid.;34:11-35:12).

Nogle informanter oplever, at deres relationer opretholdes på trods af deres misbrug. Fillip fortæller om relationen til sin far: *"(...) han fortæller mig Fillip vi to vi er, vi er altså, vi har et problem vi kan ikke kontrollere det, det er ingenting eller fuld smadder, og sådan har det altid været Fillip og sådan vil det altid*

være, og det kan vi ikke lave om på, det kunne jeg forholde mig til (...)" (Bilag 3.;02:16:01-02:19:50). Peter oplever et lignende forhold til sin far, som ikke ødelægges på trods af misbruget men han fortæller dog, at det er tæt på da han udebliver fra en større familiebegivenhed. Om sin relation til begge sine forældre siger han: *"Jeg har ikke, jeg har ikke sådan rigtig nogensinde haft skam overfor min mor, fordi det har hun aldrig sådan rigtig. Det er mere overfor min far, fordi han vil så gerne have at jeg bliver bedre. Han vil så gerne have jeg gør det bedre."* (Bilag 8;30:06-32:12). Pernille oplever ligeledes, at hendes relation til hendes familie vedbliver på trods af hendes misbrug, hvilket hun selv beskriver som havende en positiv effekt: *"(...) det er alt den kærlighed min familie har givet mig, og blevet ved med og hold fast, altså de blev ved med at holde fast i mig, de blev ved med at se det gode i mig, og de blev ved med at tro på mig, og de blev ved med at hjælpe mig."* (Bilag 6.;45:47-47:35)

Umiddelbart kan det antages, at den præsenterede data bedst belyses ved brug af teorien om sociale bånd, da det omhandler de relationelle konsekvenser. Dog viste det sig at samtlige teorier præsenteret i afsnit 3, kan belyse de relationelle konsekvenser af misbrug på forskellig vis. I *"a general theory of crime"* pointeres det, at individer med lav selvkontrols relationer ofte er ustabile. I ovenstående data ses det at flere af relationerne, som informanterne har gennem deres misbrug i høj grad er ustabile. Især de kærlighedsforhold, der italesættes kan betragtes, som ustabile da det ofte er kortvarige forhold, som er centreret om brugen af narkotika. I forhold til teorien ville disse ustabile forhold kunne indikere, at informanterne har en lav grad af selvkontrol. Desuden pointeres det, at individer med lav selvkontrol kan være egoistiske og ufølsomme overfor andre. Denne egoisme ses i både Frederikke og Fillips forhold, hvor det beskrives, hvordan den ene er i et forhold med 'en god medafhængig' og den anden beskriver, hvordan de bedrager hinanden i forholdet hvis de får muligheden for det.

Betragtes de præsenterede udsagn i forhold til kontrolbalanceteorien er, der nogle elementer, der er mere væsentlige end andre. Blandt andet pointen om, hvordan et individ kan blive provokeret ved at få af vide, at man ikke lever op til andres forventninger eller blive afvist. Denne provokation kan skabe en bevidsthed omkring kontrolubalance. Flere informanter beskriver, hvordan de bliver afvist af deres familie grundet deres misbrug. Hos disse informanter kan det antages, at dette skyldes, at de ikke lever op til familiens forventninger til dem. For Fillip er den afbrudte kontakt en reaktion på, at han udebliver fra en aftale med sin familie. Indenfor kontrolbalanceteorien beskrives det desuden, hvordan individer kan have en moralsk forpligtelse, der medvirker at afvigelse kan resultere i en følelsesmæssig straf, i form af skyld og/eller skam. Hvilket også er nogle af de følelser som Scheff beskæftiger sig med i sin teori om sociale bånd. Her opstår skam, som en reaktion på et truet socialt bånd hvis det for eksempel er for løst, hvilket skyldes at individet

er det centrale. Alle informanternes fortællinger om deres relationer og i særdeleshed deres familiære relationer italesættes på en måde, hvor de udtrykker skam, skyld og andre relaterede følelser. Hvilket kan indikere at gennem deres misbrug har informanterne og deres behov været det centrale i relationerne. For de to kvinder som har børn kommer skyld og skam over deres adfærd især til udtryk når de fortæller om deres børn og hvordan deres misbrug har haft en negativ påvirkning på dem. Hos de resterende informanter kommer den til udtryk i fortællingerne om, hvordan de har haft en negativ påvirkning på deres familie. Peter og Jens siger eksplicit, hvordan de ikke føler skam overfor deres mødre. Men hos Jens, bliver det i stedet udtryk som skyld, da han frygter den påvirkning hans misbrug vil have på hans mor, hvis han tog sit eget liv eller hun opdagede graden af hans misbrug (Bilag 6;02:15:40-02:16:11). Men hos Peter er dette ikke tilfældet da han eksplicit udtrykker, at han ikke føler skam overfor sin mor, som er alkoholiseret men derimod føler skam overfor sin far, som gerne vil ham det bedre. Det faktum, at flere af informanternes fortællinger om deres nære relationer er præget af udtryk der beskriver skyld og skam, hvilket kan indikere den moralske forpligtelse, som de har overfor især deres familiære relationer. Men samtidig kan det være en indikation på, at deres misbrug har medvirket, at de sociale bånd er for løse og derved truet fordi informanten selv og deres misbrug er det centrale i relationen. Skam opstår primært grundet en overvågning af selvet og en negativ vurdering af dette. Da fortællingerne er retrospektive, kan det være svært at vurdere, hvorvidt informanterne faktisk har haft følelsen af skam og skyld umiddelbart i forbindelse med, at de har haft en negativ påvirkning på relationerne. Eller om disse følelser er opstået i forbindelse med, at de er blevet stoffri og i behandling har reflekteret over deres handlinger og adfærd overfor andre mennesker.

Fremmedgørelse af individet kan ifølge Scheff opstå når individet ikke erkender sin skam. Flere af informanterne indgår i relationer, hvori de bliver fremmedgjorte på forskelligvis. Caroline, Frederikke og Phillip er alle på et tidspunkt i deres misbrug i kærlige relationer, som er præget af vold, utroskab og bedrageri. Disse forhold bliver informanterne i grundet misbrug da alle forholdene er centret om dette og nogle af forholdene ligeledes giver informanterne adgang til narkotika. De går derfor på kompromis med selvet til fordel for narkotika. Desuden kan fremmedgørelse medføre en proces af bedrag og selvbedrag. Fremmedgørelse i relationerne oplever flere informanter i forbindelse med deres tilknytning til afvigende subkulturer, hvori de befinder sig grundet deres misbrug og fordi de her kan opnå anerkendelse for den adfærd de udviser gennem deres misbrug. Disse miljøer er med til at fremmedgøre informanterne i den forstand, at de indenfor disse subkulturer tilpasser sig efter, hvordan de bedst kan opnå anerkendelse og derved går på kompromis med egne værdier. Derfor kan især de afvigende subkulturer betragtes, som opslugende sociale bånd. Hvorimod informanterne der opholder sig i misbrugsmiljøet fremmedgøres

grundet løse sociale bånd, da det er den enkelte og dennes misbrug der er i centrum og mange individer indenfor dette miljø både bedrager andre samt sig selv, hvilket er karakteristisk for processen omkring fremmedgørelse. Dog skal det pointeres, at det sikre sociale bånd med afstemning i relationen og solidaritet også ses i fortællingerne, blandt andet da Phillip og hans far laver en spejling og da faderen på daværende tidspunkt er ædru og hjælper Phillip med at holde sig stoffri de første dage. Scheff beskæftiger sig afslutningsvis med forskellene mellem køn i forhold til skam. Her pointeres det, at kvinder ofte er åbenlyse omkring deres skam og kropsliggør den. Hvilket stemmer godt overens med, at kvinderne er bedre til at italesættes deres skam. Scheff pointer også, at mænd oftere maskerer og benægter deres skam, hvilket stemmer overens med at de to personer der eksplicit udtrykker, at de ikke føler skam overfor deres mødre, begge er mænd. Det samme gør sig gældende for de to mænd, som har været sigtet for vold, der også begge siger, at de ikke fortryder deres handlinger og derfor ikke påtager sig nogen skyld for dette. Scheff omtaler desuden, hvordan en dynamik i familien kan være fremmedgørende for individet og hvordan dette påvirker henholdsvis mænd og kvinder. Mænd ville i dette tilfælde søge mod relationer, der er isolerede og maskere skam med vrede. Hvilket ses hos de mænd der søger til afvigende subkulturer og agerer udadreagerende indenfor disse. Kvinder ville i sådanne dynamikker derimod søge med opslugende sociale relationer. Hvilket i nogen grad ses i de kærlighedsforhold, som kvinderne indgår i mens de er aktive i deres misbrug.

Elementer fra Goffmans teori om stigma kan også belyse informanternes udsagn. Det er bemærkelsesværdigt, hvordan samtlige kærlighedsforhold informanterne beskriver, at have under deres misbrug alle er med en person, som de deler stigmaet misbruger med. Det tyder også på at størstedelen af disse forhold er med til at bibeholde informanterne i deres misbrug da det, som tidligere nævnt, er forhold der er centreret om brugen af narkotika. Med undtagelse af Pernille, hvor kæresten i nogen grad har en positiv virkning på hendes bedring, hvilket vil blive uddybet i afsnit 5.4. Desuden ses det, at Caroline tror at et liv med en grad af misbrug er normen, fordi det er det hun er opvokset med (Bilag 1;11:52-13:18). Ydermere har både Pernille og Frederikkes sønner begge udviklet et cannabismisbrug, hvorvidt dette skyldes forældrenes misbrug eller om det var sket alligevel er svært at vurdere. Men hvis man betragter det på baggrund af refleksionerne i afsnit 5.1. kunne det indikere, at Frederikke og Pernilles eget misbrug har haft en indvirkning på, at deres sønner ligeledes har udviklet et misbrug, hvilket kan være en negativ social arv der er blevet videregivet. Tre af informanterne isolerer sig grundet deres misbrug. Phillip isolerer sig da han begynder at tage heroin, hvilket ikke er acceptabelt inden for misbrugsmiljøet han er en del af. Louise isoleres i hendes gymnasieklasse (Bilag 5;21:18-26:51). Hvorvidt hun selv isolerer sig fra relationerne eller om de isolerer hende, italesættes ikke eksplicit og kan derfor ikke vurderes. Bjarne isolerer sig fra både sin

familie og sin omgangskreds indenfor den afvigende subkultur. Det faktum at alle tre isolerer sig kan indikere, at de ikke ved, hvordan de skal håndtere deres stigma i sociale sammenhænge og derfor vælger isolationen, som medfører, at de oplever at føle sig deprimeret, ensom og ængstelige. Fillip og Bjarne italesætter hvordan de forsøger at sløre deres stigma og derved tvinges til at lyve. For Bjarne resulterer det i, at han lever et dobbeltliv med familien på den ene side og den afvigende subkultur på den anden, hvor hver af disse har forskellige forventninger til hans adfærd. Hvilket stemmer godt overens med teorien, hvori det pointeres at den ene omgangskreds vil have kendskab til stigmaet og den anden ikke har. Fillip bliver derimod taget i hans løgn og hans søster og mor vælger at afbryde kontakten til ham. I et par af informanternes fortællinger ses det, hvordan de anerkender samfundets normer om familieliv, uddannelse og beskæftigelse, men ikke praktiserer disse. Hos Jens har dette ført til lavt selvværd, hvor han konstant sammenligner sig selv med mennesker omkring ham. Hans gamle venner praktiserer samfundets normer og opnår et konventionelt liv. Dette påvirker ham negativt og han vælger derfor at søge ind i et miljø, hvor han gennem sammenligning kan højne sig selv. Han siger ikke eksplicit at det er derfor han gør det eller at han har lavt selvværd. Men hans fortælling og den konstante sammenligning med hans far, hans gamle venner og den afvigende subkultur kan indikere at dette er tilfældet.

5.3.2 Sundhedsmæssige konsekvenser

Flere informanter oplever, at deres misbrug efter en periode får sundhedsmæssige konsekvenser. Disse italesættes gennem samtlige interviews. Især overdoseringer af narkotika er en konsekvens flere oplever samt at misbruget påvirker at deres udseende bliver medtaget. Syv fortæller at have haft minimum én overdosis gennem deres misbrug. Et eksempel på dette er Louise som fortæller:

"(...) så lige op til eksaminerne i niende klasse der æder jeg 17 af de der sovepiller. Derhjemme. Ja. Og der finder min mor mig sådan, og altså jeg er helt.. altså helt slukket. Ude på toilettet, jeg kaster op og sådan noget. Jeg kan ikke rigtig huske, jeg kan mærke noget af det. (...) det var faktisk ikke et selvmordsforsøg. Altså og det lyder helt fjollet når jeg siger det, men det tror jeg bare det sådan mit forhold til stoffer er. (...) Så jeg tror egentlig i virkeligheden at det var et kontroltab. At, at det var et kontroltab jeg havde haft."
(Bilag5;14:33-19:04).

Det varierer, hvorvidt de overdoser som informanterne oplever, er bevidste eller ubevidste valg. Ovenstående citat fra Louise er et eksempel på en ubevidst overdosis. Hvorimod Pernille fortæller om, hvordan hun har overdoseret bevidst: *"Der var en gang hvor jeg tænkte at nu kan det være nok, og så tog jeg en overdosis bevidst og håbede selvfølgelig at jeg skulle dø af den."* (Bilag 6;34:13-36:45).

To af de kvindelige informanter fortæller om, hvordan de på et tidspunkt i deres misbrug bliver gravide. Caroline vælger at få en abort og fortæller: *"(...) jeg kunne ikke tage vare på mig selv, så kunne jeg heller ikke få et barn."* (Bilag 1;08:11-09:23). Men Frederikke bliver stillet et ultimatum da hun bliver gravid for tredje gang: *"Du kan ikke tage dig af et nyt barn, mens du også har de to andre. Så du skal vælge mellem de her to bør du har i forvejen og du er gravid."* (Bilag 2;21:49-24:15). Hun vælger at få foretaget en abort, efter hendes sagsbehandler stiller hende det ovenstående ultimatum, grundet hendes historik.

Flere informanter oplever, at deres udseende påvirkes i takt med at deres misbrug eskalerer. Peter fortæller om dette: *"Jeg lignede en zombie til sidst, kunne ikke.. kunne ikke noget (...) Og var virkelig, virkelig, virkelig langt ude. Skin og ben, jeg vejede.. da jeg kom herover der vejede jeg 62 kg."* (Ibid.;13:17-15:38). Nogle informanter oplever også at få stafylokokker, dårlig ryg og knæ samt at kroppen begynder at reagere negativt på narkotika. Dette er Louises fortælling et eksempel på:

"Jeg blev dårligere og dårligere fysisk, altså jeg kan huske det der med at kunne mærke hvor syg jeg var, og jeg kan huske at når jeg tog stofferne, altså jeg kan bare huske at jeg kunne mærke min krop den ville bare ikke have det, men det er sådan mentalt, der var jeg hele tiden sådan i besættelse for at skulle have mere. Altså så, og jeg kastede op næsten hver gang jeg tog noget til sidst, og så kan jeg huske det der med at jeg havde sådan oplevelsen af at ligge på kanten af psykose hele tiden, altså og måske blev jeg også lidt psykotisk sådan hurtig op og ned, men ikke sådan konstant inde i en psykose, men sådan hele tiden at ligge på kanten til psykose psykisk. Paranoid altså, jo mere jeg tog jo værre blev det, og så kan jeg huske det der med at jeg brækkede mig fordi min krop kunne ikke have det mere, og jeg havde været indlagt på hospitalet et par gange og jeg blev hentet i en ambulance en enkelt gang med sådan en kokain intoxication som man kalder det rigtig fancy. Og altså min krop kunne ikke mere." (Bilag 5;01:27:30-01:28:27)

De præsenterede teorier i afsnit 3 omhandler alle en eller anden grad af intern påvirkning af individet dog kan nogle af elementerne stadig diskuteres i forhold til de sundhedsmæssige konsekvenser. De relevante teorier at diskutere i forhold til dette er kontrolbalanceteorien og stigma. For det første er mange af de fysiske konsekvenser som informanterne oplever noget de betragter, som et tegn på at deres misbrug nu er eskaleret i en grad, hvor det handler om liv eller død. Blandt andet har syv ud af ni informanter haft en eller flere overdoser gennem deres misbrug. At deres misbrug er eskaleret i en grad, hvor valget mellem liv og død er reelt, italesættes af samtlige informanter. Hvis dette betragtes ud fra kontrolbalanceteorien kan frygten og risikoen for at dø betragtes, som en potentiel modkontrol og derved kan overdoserne ses, som

værende en faktisk modkontrol, der gør informanterne opmærksomme på den reelle risiko for at deres misbrug kan ende med døden. Døden er desuden en permanent modkontrol, hvorimod den potentielle gevinst i form af den rus narkotika kan medføre er midlertidig. Derved står valget mellem en permanent modkontrol overfor en midlertidig gevinst ved fortsat misbrug. Det beskrives desuden, hvordan misbruget medvirker, at informanterne bliver tynde, usoigneret og på andre måder ændrer udseende. Dette kan medføre, at deres stigma som ellers kan betragtes som værende en karaktermæssig fejl overføres til også at være kropslig, da deres udseende bevæger sig i retning af det man vil betragte som stereotypen af en gadenarkoman. Derved går misbruget også fra at være et potentielt miskrediterende stigma, som kan sløres i sociale sammenhænge til at være et reelt miskrediterende stigma, da det bliver umiddelbart synligt for andre. Synligheden er eksempelvis store vægttab. Dette ville dog stadig i en vis grad kunne sløres, hvis individet vælger at bortforklare det med en løgn om for eksempel sygdom.

5.3.3 Psykiske konsekvenser

De psykiske konsekvenser omhandler både, hvordan informanternes adfærd har påvirket mennesker omkring dem samt hvordan deres handlinger har påvirket dem selv.

Når informanterne fortæller om deres psykiske tilstand op til at de søger behandling, bliver især følelser som skam, skyld og dårlig samvittighed italesat. Et eksempel på dette er Bjarne som fortæller:

"(...) selvfølgelig havde jeg dårlig samvittighed overfor de ting jeg har gjort overfor alle de mennesker jeg har gjort, men jeg har også dårlig samvittighed overfor min familie og selvfølgelig har jeg dårlig samvittighed overfor mig selv fordi, altså efter jeg kom i behandling og jeg finder egentlig ud af hvem jeg er, egentlig som rigtig person så er jeg jo en meget kærlig person og rar person og vil alt godt for alle mennesker, (...) men du har været det aller ondeste menneske altså, jeg har bare været nødt til at skulle være den anden person for at kunne være i det (...)" (Bilag 8;40:22-42:21).

Caroline fortæller også om skamfølelse grundet hendes adfærd og den person hun fremstod som under sit misbrug da hun siger: *"(...) der kunne jeg ikke komme frem med at jeg har været prostitueret, fordi det er bare så skamfuldt for mig. Jeg synes det var så grimt. Og jeg var så.. væmmes så meget ved mig selv, fordi jeg havde gjort det."* (Bilag 1;20:03:22:07). I forbindelse med en af Peters venners død, hvor Peter har været i besiddelse af narkotika og dermed gjort det tilgængeligt fortæller han: *"Så der også meget skyld og skam. Fordi det var mig der gav ham det jo. (...) Og det jo noget som jeg skal leve med. Det jo et ar på*

sjælen det her. Livet det skal skrives med ar, men jeg troede sku ikke de skulle være så dybe.” (Bilag 7;46:43-48:44).

Følelser som angst og depression fortælles der også om i relation til de psykiske konsekvenser misbruget medfører. Fillip er et eksempel på dette, da han fortæller:

”Jeg har sådan en depression jeg ikke rigtig ved hvordan jeg kan slukke, og jeg prøvede alle mulige veje, hash, alkohol, det var som om det, der var stadigvæk sådan et brag af nedtur, og så var det hun (red. kæreste) præsenterede mig for det der heroin der, og jeg kan tydeligt huske at det kunne slukke det, og det er ligesom der det virkelig eskalerer. (...) Jeg havde et billede af at nu giver vi den bare gas, og nu kan det hele bare fucke af helvedes til. Altså jeg havde et billede af at jeg alligevel snart skulle dø, det var den der, ja jeg ved ikke, selvmordstruende depression, ja. (...) jeg er jo et eller andet sted stadigvæk dybt, ja dybt deprimeret, alle har jo slået hånden af mig, på alle mulige måder, og jeg har det tit sådan at jeg skal dø, sådan følelsesmæssigt, det er sådan den eneste udvej jeg ser, og det er som om, at jeg prøvet faktisk også, at lige så stille at junke mig selv i stykker, men alligevel er jeg ikke modig nok til at, altså hvis man nu putter det hele i en så kunne man nok godt få det overstået, men det var ikke sådan jeg gjorde det (...)” (Bilag 3;18:34-22:58+26:26-35:16).

I ovenstående citat fortælles der om, hvordan han har følelsen af at balancere mellem liv og død, grundet hans misbrug. Denne balancegang er også noget som Louise italesætter:

”Hele tiden sådan en russisk roulette, jeg var sådan en linedanser til sidst, altså sådan woوو, altså vægtede sådan mellem liv og død hele tiden, virkelig sådan en russisk roulette, fuldstændig vanvittigt altså. Og det der var med det var jo at indeni var jeg rædselsslående, men jeg var så styret af min afhængighed at jeg, det flygtede jeg bare fra.” (Bilag 5;01:29:35-01:30:00).

Flere informanter fortæller om, hvordan de enten nedværdiger sig selv, overskrider grænser eller lader andre behandle dem uværdigt fordi de har følelsen af, at de har fortjent det. Det er især de kvindelige informanter, som fortæller om dette. Pernille fortæller: *”Jeg gjorde så mange ting som jeg ikke havde lyst til, og som nedværdigede mig, jeg blev nedværdigede, jeg nedværdigede mig selv på det groveste altså.” (Bilag 6.;31:20-33:56).* Ydermere fortæller hun: *”Altså hele mit misbrug det ødelagde mig totalt som menneske, som kvinde, som alt muligt.” (Ibid.;21:09-23:53).* Som det ses i ovenstående citater oplever Pernille at gå på kompromis med sig selv og handle i uoverensstemmelse med egne værdier. Om lignende

fortæller Peter: *"(...) altså folk frygtede mig fordi jeg var så utilregnelig. De vidste aldrig hvad jeg kunne finde på. Det vidste jeg jo heller ikke selv. Så jeg var også bange for mig selv."* (Bilag 7;30:06-32:12). Pernille oplever som Peter også at ændre adfærd når hun er aktiv misbruger, omkring hendes adfærd fortæller hun:

"Og jeg kan ikke sige sandheden på noget tidspunkt, altså det er så svært for mig at sige, og være ærlig, hverken overfor mig selv eller andre. Og jeg bliver meget mere egoistisk, er du sindssyg jeg bliver egoistisk, det er jeg nødt til. Både for at få nogle stoffer, både for at få penge og for at passe på mig selv i forhold til følelser, så er jeg nødt til at være egoistisk." (Bilag 6;01:13:00-01:13:36)

Et sidste tema som italesættes i fortællingerne omkring psykiske konsekvenser, som informanterne oplever at deres misbrug har i perioden op til behandling, er balancen mellem kontrol og kontroltab. Louise forsøger at bevare kontrollen gennem hendes faders sygdomsforløb. Omkring dette fortæller hun: *"(...) altså jeg måtte hele tiden sådan forsøge og ikke tippe ud over, altså, det der sådan fuldstændige græseløse kontroltab hvor jeg bare fløj rundt, det kunne jeg ikke, fordi min far var jo ved at dø, jeg var nødt til hele tiden at holde igen."* (Bilag 5;01:33:55-01:35:29). Bjarne oplever også at balancere mellem kontrol og kontroltab, men i takt med at hans misbrug eskalerer mister han kontrolbesiddelsen og narkotika får kontrol, forstået på den måde at det er det centrale i hans liv og hans hverdag er centreret om dette. Han fortæller: *"Og det er ligesom jeg lever sådan et kæmpestort dobbelt liv, fordi mit misbrug det blev vildere og vildere og vildere (...) altså det er det (red. narkotika) der har styringen over mig (...)"* (Bilag 8;06:09-09:08).

Citatet viser tydeligt, hvordan Louise og Bjarne fortæller om at narkotika tager styringen og det ikke længer er dem som er i kontrol. Dette ses i flere informanternes fortællinger. At afhængigheden bliver styrende er også et væsentligt element i NA og dets program. Derved kan det ses, hvordan blandt andet NA og behandlingsinstitutioner kan have haft en indvirkning på måden, hvorpå der fortælles om misbrug og ophør af dette. Disse forskellige institutioner kan have været medvirkende til at informanterne internaliserer konstruktionen om at narkotika og afhængigheden i sidste ende kontrollerer dem frem for den anden vej rundt. Derigennem kan informanterne have vænnet sig til denne fortælling i en grad, hvor det er blevet en naturlig del af fortællingen fremfor, hvad de egentlig oplevede var realiteten i den situation de beskriver. Men i stedet beskriver det på denne måde, fordi de gennem behandling og aktivt medlemskab af NA har påtaget sig denne måde at fortælle om misbrug, som værende en legitim måde at italesætte det på.

I ovenstående ses det, hvordan især Pernille oplever at agerer egoistisk, som en konsekvens af hendes misbrug. Hvilket ifølge teorien om selvkontrol er et karakteristikum hos individer med lav selvkontrol. Ufølsomhed overfor andres smerte og ubehag er ligeledes et karakteristikum ved lav selvkontrol. Dette ses i Peter og Bjarnes fortællinger, hvor Peter for eksempel er frygtet af andre grundet hans utilregnelighed og Bjarne beskriver sig selv som have været et ondskabsfuldt menneske. Grundantagelsen i kontrolbalanceteorien er, at individet naturligt har et ønske om kontrol. En del af ovenstående passager om informanternes oplevede psykiske konsekvenser ved deres misbrug beskriver eksplicit eller indikerer implicit at, de ikke længere er i kontrol, grundet deres misbrug. Ifølge teorien vil informanterne blive opmærksomme på denne ubalance når de udsættes for en provokation. Hvori provokationen er, kan variere blandt informanterne for nogle kan det være en kombination af de oplevede konsekvenser mens det for andre er det tidspunkt, hvor de erkender de har et problematisk stofbrug og for andre kan det være helt specifikke begivenheder i deres liv, der fungerer som provokation og derved motiverer dem til at genvinde kontrollen. En provokation kan for eksempel være det, at man ikke lever op til andres forventninger. Men i det ovenstående er det i højere grad informanternes egne forventninger til dem selv, som de ikke kan leve op til grundet misbrug og dette bliver italesat som værende en negativ konsekvens.

Desuden fortæller flere informanterne om, hvordan de er plaget af følelserne skyld og skam, som indenfor kontrolbalanceteorien er en indikator på, at individet er moralsk forpligtet. Dette stemmer godt overens med teorien om sociale bånd. Heri betragtes skam og relaterede følelser, som indikationer på, at det sociale bånd er truet. Teorien om sociale bånd kan ikke udelukkende belyse mikroperspektivet, men det kan ligeledes bruges til at belyse individets bånd til grupper eller samfundet. Derved kan teorien også belyse makroperspektivet, da Scheff blandt andet beskriver at samfundets sammenhængskraft skabes gennem sikre sociale bånd. Flere informanter beskriver egoisme, Pernille italesætter dette eksplicit da hun beskriver, hvordan hun agerer som aktiv misbruger. Bjarnes beskrivelse af, hvordan han har været et ondskabsfuldt menneske samt lever et dobbeltliv, indikerer også egoisme. Når det er individet der prioriteres fremfor gruppen bliver de sociale bånd for løse og dette kan medføre skam og andre relaterede følelser. Hvis en gruppe er karakteriseret ved for løse sociale bånd vil individet, ifølge teorien, blive isoleret og interaktion vil være præget af misforståelser og afvisning, hvilket stemmer godt overens med de psykiske konsekvenser, som flere af informanterne beskriver. Ydermere kan individer med truede sociale bånd opleve at blive fremmedgjorte. Louise fortæller blandt andet om, hvordan hun grundet et seksuelt overgreb som barn har opfattelsen af, at hun fortjener at blive behandlet uværdigt og få hendes grænser overskredet (Bilag 5;01:04:43-01:07:44). På samme måde beskriver Pernille, hvordan hun overskrider hendes grænser og nedværdiger sig selv. Peter beskriver også, hvordan han frygter sig selv og Bjarne,

hvordan han handler imod egne værdier. Alle disse udtalelser kan indikere at ovenstående informanter i en eller anden grad er fremmedgjorte, overfor andre og i særdeleshed overfor dem selv. Der opstår en uoverensstemmelse i selvet, der medvirker, at de grundet deres misbrug og fokus på narkotika handler i strid med egne værdier og morale. I de tilfælde, hvor informanterne oplever skyld og skam, som reaktion på noget traumatisk de har oplevet, kommer følelserne ikke til udtryk grundet deres moralske forpligtelse. Men derimod fordi det typisk ses, hvordan folk der udsættes for traumatiske oplevelser bearbejder sig selv og påtager sig negative følelser omkring selvet, som man ikke bør føle, af den årsag at det ikke er ens fejl at disse begivenheder er sket. At skam og relaterede følelser er så tydelig i informanternes fortællinger kan indikere, at de har en internaliseret skam, som medfører at informanterne har lavt selvværd. At flere af informanterne har lavt selvværd stemmer godt overens med, hvordan de fortæller om, hvordan de har ageret, som aktive misbrugere og hvordan de for eksempel væmmes ved deres tidligere handlinger og fortjener at blive behandlet dårligt af andre og dem selv. Lavt selvværd kan medføre en skam-vrede-spiral, hvor hvis den er rettet mod andre vil tage form af vrede, hvilket ikke kommer til udtryk i ovenstående. Men hvis den derimod vendes mod individet selv, vil den tage form af skyld. Dette ses i høj grad i informanternes fortællinger om dem selv, deres adfærd og tankegang gennem deres misbrug. Scheff's pointer omkring skam og kønsforskelle er, at kvinder kropsliggør og udtrykker skammen, hvorimod mænd maskerer og benægter denne følelse. Dette ses hos informanterne i dette projekt, hvor det er interessant at se, hvordan Pernille og Louise begge beskriver uværdig behandling og overskredne grænser som værende noget de føler skam over at lade ske, hvorfor de retter skylden mod dem selv. Hvorimod Bjarne og Peter beskriver at være ondskabsfulde og utilregnelige, hvilket er rettet mod andre og dette er, hvad der medfører en skamfølelse hos dem. Det ses derved, at de kvindelige informanter påtager sig skammen over, hvordan de har ladet noget ske, som har påvirket dem selv, hvorimod mændene føler skam over måden, hvorpå de har ageret og det har påvirket andre.

Goffman skelner i sin teori mellem individets faktiske sociale identitet overfor dets tilsyneladende sociale identitet. Betragter man dette med udgangspunkt i informanternes udsagn ses det, hvordan flere af dem implicit indikerer en uoverensstemmelse mellem deres faktiske sociale identitet og deres tilsyneladende. Deres faktiske sociale identitet er i denne sammenhæng den person de er når de er stoffri og handler i overensstemmelse med deres værdier og holdninger, hvorimod deres tilsyneladende sociale identitet er den der kommer til udtryk når de er aktive misbrugere og deres adfærd og tankegang er centreret om narkotika. Derved oplever de en uoverensstemmelse mellem de to identiteter. Goffman pointerer, hvordan et individ kan blive stigmatiseret, hvis det udviser negative karaktertræk i uoverensstemmelse med den stereotype forventning til adfærd. I dette tilfælde kan man på den ene side se det således at informanterne

i en vis grad stigmatisere dem selv som aktive misbrugere, fordi de agerer på en negativ måde i forhold til deres egne forventninger til adfærd. Eller retfærdiggør uhensigtsmæssig adfærd rettet mod dem, ved at mene, at de fortjener at blive behandlet således fordi de agerer og fremstår som de gør.

Uoverensstemmelsen mellem den tilsyneladende og den faktiske sociale identitet kan også indikere, at informanterne oplever en ambivalens i relation til deres egen identitet. Goffman pointerer ydermere, at et individ med et stigma ofte vil forsøge at sløre dette i sociale sammenhænge. Dette kan medføre, at individet er nødsaget til kontinuerligt, at lyve for at undgå at afsløre sit stigma for andre. Denne konstante risiko for at blive afsløret belaster individet og kan medføre, at individet lever et dobbeltliv. I forhold til at leve et dobbeltliv er Bjarne den eneste der eksplicit italesætter dette. Men flere af informanterne beskriver, hvordan de forsøger at skjule deres misbrug og derved deres stigma for mennesker omkring dem. Men i dette afsnit er det i særdeleshed den psykiske belastning ved at leve med en kontinuerlig løgn og frygten for at blive afsløret der kan belyses. Et eksempel på dette er Pernille, som beskriver, hvordan hun lyver for sig selv og andre når hun er aktiv i sit misbrug.

5.4 Valget om at ophøre misbruget

I dette afsnit vil der være fokus på informanternes fortællinger om perioden omkring behandling, indgang til dette, fremadrettede incitamenters samt fortsat bedring.

5.4.1 Indgang til behandling

Alle informanterne italesætter, hvordan de har opnået adgang til døgnbehandling. I den forbindelse er der flere temaer, der er gennemgående. Nogle af informanterne fortæller om, hvordan processen var problematisk. Der er ligeledes mange, som italesætter, hvordan de gennem relationer, både private og professionelle, har fået hjælp til at komme i behandling. Over halvdelen af informanterne har været i behandling flere gange derfor har de haft kendskab til, hvordan man opnår adgang til døgnbehandling. Det vil dog primært være deres sidste døgnbehandling, der beskrives i dette afsnit. Caroline fortæller blandt andet: *"(...) der kæmper jeg for at komme i behandling og tigger og beder og græder og siger prøv og hør her, jeg slår mig selv ihjel hvis jeg ikke kommer afsted."* (Bilag 1;47:46-48:07). Hun forklarer at grunden til, at det er problematisk for hende er fordi hun tidligere har været i behandling. Det er ikke kun de informanter, som tidligere har været i døgnbehandling, der fortæller om, hvordan det har været problematisk at få adgang til behandling. Et eksempel på dette er Thomas, som fortæller, hvordan han måtte vente otte måneder på at få svar på sin ansøgning. Han beskriver desuden, at han fik kendskab til døgnbehandling gennem en ven, som havde været i døgnbehandling (Bilag 9;09:08-10:34).

Flere af informanterne beskriver, hvordan de har fået hjælp gennem venskabelige eller familiære relationer. Jens fortæller: *"(...) jeg ringede til den her kammerat der havde været i behandling. Og siger hvad fanden gør jeg nu og hvordan kom du i behandling? Hvad gjorde du? (...) så sagde han jamen ved du hvad, vi tager ind og taler med dem. Og så fik han mig med på misbrugscenteret"* (Bilag 4;01:03:57-01:07:33). Andre informanter har fået adgang til døgnbehandling gennem professionelle relationer, som de har etableret for eksempel gennem tilknytning et misbrugscenter. Et eksempel på dette er Peter, der siger:

"(...) hun (red. misbrugsbehandler) sagde nu går det sku ikke mere. Nu, nu jeg nødt til at gøre noget. Så hun satte noget i gang med at jeg kunne komme i behandling (...) jamen det skal jeg bare. Det nu. Jeg kunne godt mærke at jeg gad ikke mere (...) Jeg vidste ikke rigtig hvad fanden det var jeg gik ind til, jeg vidste bare jeg skulle slutte med at tage stoffer." (Bilag 7;15:41-17:36)

En anden bemærkelsesværdig pointe er, at flere af de informanter, der tidligere har været i en ineffektiv døgnbehandling, fik stillet et ultimatum som medvirkede til, at de valgte at tage i døgnbehandling. Et eksempel på dette er Pernille som fortæller:

"Og til sidste sagde mine forældre at jeg var nødt til at gøre noget, fordi ellers så ville de gøre noget i forhold til min søn. (...) Men i hvert fald kom jeg i behandling der, da (søn) skulle hjem til dem, og så gik jeg fra den behandling 14 dage efter jeg var blevet clean og spurgte mine forældre om penge og så kom min far med nogle penge og så siger han prøv og hør, du får ikke (søn) tilbage før du har fået styr på dit liv, og det fik jeg faktisk aldrig." (Bilag 6;10:51-13:48)

I forhold til de teorier der er præsenteret i afsnit 3, er det relevant at reflektere over elementer fra dem alle. Betragter man informanternes udtalelser ud fra teorien om lav selvkontrol kan det tyde på, at flere af informanterne agerer impulsivt. Dette ses blandt andet når de enten bliver nægtet adgang til døgnbehandling eller processen er problematisk. Det impulsive ses i måden, hvorpå de agerer når de møder modgang. Dette ses blandt andre hos Bjarne som fortæller: *"(...) de mente ikke mit misbrug det var hårdt nok, så hvad gør en misbruger, han går ud og gør det endnu værre end det er i i forvejen"* (Bilag 8;17:11-19:24). Dette indikerer, at han agerer impulsivt da han har taget valget om at ville stoppe sit misbrug men grundet nægtet adgang vælger at eskalere hans misbrug. Det ses, hvordan flere informanter agerer demonstrativt i forhold til den modgang de møder i forbindelse med adgang til døgnbehandling. En anden reaktion på denne modgang kunne have været selv at forsøge at minimere misbruget. Men ved at de i stedet, lader deres misbrug eskalere handler de demonstrativt. Hvorvidt dette er en spontan og derved

impulsiv handling kan dog være svært at vurdere da det ligeledes kunne tænkes, at eskaleringen af misbruget har været et bevidst valg for demonstrativt at vise, at de har brug for hjælp og er berettiget til behandling.

Ifølge kontrolbalanceteorien kan den nægtede adgang betragtes, som en provokation, der minder informanterne om deres kontrolubalance. Når man bliver udsat for en provokation kan der forekomme to forskellige reaktioner. Den ene er, at individet bliver motiveret til afvigende adfærd, som ses i overstående. Den anden er, at de på grund af en moralsk forpligtigelse vælger at agere uden afvigende adfærd. Dette ses blandt andet hos Pernille, som går udenom substitutionsbehandlingen, da hun får af vide at de mener hun burde få mere medicin. Hun går derfor udenom dem og direkte til visitationen, hvor hun bliver bevillet adgang til døgnbehandling (Bilag 6).

Den problematiske adgang til døgnbehandling, som flere af informanterne oplever, kan ifølge teorien om stigma indikere, at de bliver hindret adgang grundet de normative forventninger, som er baseret på blandt andet deres journaler. Da flere af informanterne tidligere har været i behandling, vurderes det at informanterne bliver bedømt ud fra de normative forventninger der er til deres tilsyneladende sociale identitet, baseret på blandt andet deres journaler.

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan flere informanter, især de mandelige, søger vejledning hos personer, der tidligere har haft stigmaet misbruger. Dette kan skyldes, at de søger vejledning til at håndtere deres stigma. Men det kunne ligeledes betragtes som et forsøg på at etablere kontakt til individer, hvis stigma de gerne vil besidde. Det kan antages at stigmaet som tidligere misbruger er mere ønskværdigt end stigmaet som aktiv misbruger. Det faktum, at informanterne i høj grad vælger at søge hjælp hos personer, som ligeledes er stigmatiseret kan skyldes, at de søger vejledning hos personer, der kan relatere til deres situation. De personer, som informanterne søger råd ved kan vejlede ud fra deres egne erfaringer om, hvordan man håndterer stigmaet samt i dette tilfælde ændrer sit stigma fra misbruger til tidligere misbruger.

Mange af informanterne italesætter, hvordan de gennem relationer får hjælp til at få adgang til behandling. Derfor er det relevant at reflektere over Sheff's teori om sociale bånd. Nogle informanter italesætter, hvordan de gennem venskabelige eller familiære relationer får hjælp til at søge behandling mens andre fortæller, hvordan de får hjælp fra professionelle relationer. Bjarne har, som tidligere beskrevet, haft et problematisk forhold til sin far gennem sin opvækst. Men Bjarnes far havde fortalt ham, at han gerne ville

være den første han tog kontakt til, når han var klar til at få hjælp og derved viste sin støtte. Hvilket indikerer, at der sker en afstemning i relationen, på baggrund af, at Bjarne vælger at kontakte hans far da han gerne vil ophøre hans misbrug og de tager derfor sammen til misbrugscenteret. Gennem afstemningen i relationen bliver det sociale bånd sikkert (Bilag 8;14:51-17:11). Dette ses ligeledes i Fillips fortælling om hans relation til hans far.

Hvorvidt professionelle relationer, som nogle informanter gør brug af, kan betragtes som værende et sikkert socialt bånd, kan diskuteres. Det essentielle ved et sikkert socialt bånd er, at der eksisterer en balance mellem det at være tæt og samtidig distanceret. Hvor det i professionelle relationer kan antages, at denne tæthed mangler, da den professionelle vil forsøge at opretholde en professionel distance. Den professionelle er i en position, hvor de skal hjælpe informanterne bedst muligt indenfor fastsatte handlemuligheder. Man kan på trods af dette antage, at der i Peters tilfælde opstår en gensidig forståelse i relationen til hans misbrugsbehandler, da han ikke på noget tidspunkt italesætter, at han uenig i det faktum, at hun mener, at han burde tage i behandling. Tværtimod påtager han sig stigmaet misbruger og er, ifølge Peter selv, klar til at tage i behandling, hvilket indikerer, at der er en fælles forståelse mellem dem.

Som beskrevet tidligere er det bemærkelsesværdigt, hvordan flere af informanterne, der tidligere har været i en ineffektiv behandling, fik stillet et ultimatum som medvirkede til, at de tog i døgnbehandling. På baggrund af dette kan det tyde på, at de har valgt at tage i behandling i solidaritet. Dog omhandlede relationen i sidste ende informanten og deres misbrug, hvilket indikerer, at det sociale bånd igen blev løst. Dette kan eksempelvis ses ved Pernille, som vælger at tage i behandling da hendes forældre stiller hende et ultimatum og hun derfor forsøger at leve op til deres forventninger. Dog tager hun fra behandlingen 14 dage efter hun er blevet stoffri og forsætter hendes misbrug. Hvilket kan indikere, at hun agere egoistisk. Egoismen ses i og med, at hun på trods af beskeden om, at hun ikke får sin søn tilbage førend hun har endt sit misbrug, vælger at fortsætte. Derfor bliver det centrale i relationen hende og hendes misbrug, fremfor solidaritet i familien. Disse mønstre ses ligeledes ved de andre, der fik stillet et ultimatum før en tidligere behandling.

5.4.2 Fremadrettede incitamenter

Gennem informanternes fortællinger, italesættes motivationer for at forblive stoffri og de omhandler ofte en genoprettelse af de konsekvenser, som de oplever at deres misbrug har haft (jf. afsnit 5.3). De temaer som ses i forbindelse med fremadrettede incitamenter er: relationelle incitamenter, konventionel hverdag

og øget positiv selvfølelse.

Især de informanter som oplever, at familien afbryder kontakten til dem grundet deres misbrug eller hvis de selv afbryder kontakten, har et behov for at genoprette relationerne. Bjarnes fortælling er et eksempel på dette:

"(...) der kan man godt mærke at det også gik meget udover familien, og det er så også, en af primære grundene til at man bliver clean du ved, det er også for ikke at skulle skade flere mennesker og jeg har egentlig en meget lille familie (...) min bedstefar som betød rigtig meget for mig, han sagde jeg har altid sagt at vi skulle holde os sammen fordi vi var en lille familie, så det er jo det vi gør nu (...) de er også blevet rigtig glade for mig og at jeg er kommet ud af alt det der skidt det." (Bilag 8;44:19-47:43)

Et andet gennemgående tema, som betragtes, som et incitament for fortsat bedring er ønsket om at leve et konventionelt liv og opnå målsætningerne omkring uddannelse og beskæftigelse, som er indlejret i samfundet. Et eksempel på dette er Peter, som fortæller:

"Og mine erfaringer og det jeg har været igennem det, det vil jeg give videre på en konstruktiv måde til unge mennesker. Så de kan, så de nok ikke, så de ikke begår samme fejl som mig, hvis man kan sige det sådan. (...) Jeg vil gerne være socialpædagog. Have med unge mennesker at gøre måske. Altså gerne 12-13 års alderen, dem vil jeg gerne fange. Fordi det var der jeg selv begyndte og tage sådan jævnlige. (...) jeg ved i hvert fald at jeg vil hjælpe mennesker." (Bilag 7;34:10-35:48)

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan mange af informanterne italesætter et ønske om at arbejde med noget, hvor de kan hjælpe andre mennesker til ikke at ende i samme situation, som dem selv. Dem som ikke direkte ønsker at arbejde med det, udtrykker stadig dette ønske men i højere grad, som noget de ønsker på frivillig basis. Et eksempel på dette er Caroline, som grundet nogle permanente konsekvenser af hendes misbrug ikke kan have et konventionelt fuldtidsarbejde. Hun fortæller: *"(...) der er jeg jo som sagt ude og holde foredrag og med socialstyrelsen og jeg i landsorganisationen SAND for hjemløse og tidligere hjemløse, hvor jeg også laver noget frivilligt arbejde og bisidder."* (Bilag 1;40:47-41:32).

Det sidste tema som er gennemgående for de fremadrettede incitament er ønsket og behovet for at arbejde med og genoprette sig selv, efter flere års misbrug. Især dem som oplevede, at deres misbrug medvirkede, at de handlede imod egne værdier samt holdninger og derved oplevede en ambivalens

mellem deres adfærd og deres person, italesætter dette ønske. Et eksempel på dette er Pernille, som fortæller: *"(...) jeg er klar til og bruge min sponser hvis det er nødvendigt, jeg er klar til at, jeg er klar til at gå fra (kæreste) hvis det er det der er nødvendigt. Altså det har jeg aldrig været før"* (Bilag 6;52:49-55:49).

Grundet mange mislykkedes behandlinger og tilbagefald, blev hun spurgt ind til, hvad der var anderledes denne gang og hun fortæller: *"Faktisk så er jeg vågede op her som 56årig og tænker nu er du en gammel kone, nu er du træt, nu gider du ikke mere af, du skal bare have ro i dit liv. Og det synes jeg også at jeg giver mig selv."* (Ibid.;40:49-42:41).

De konsekvenser, som misbruget har haft, hvilket er beskrevet i afsnit 5.3 kan betragtes, som værende både modkontrol og begrænsninger. Da der ikke blot er tale om risikoen for at opleve den potentielle modkontrol men derimod reelt oplevede begrænsninger og konsekvenser, som misbruget har medført. Dette er interessant at reflektere over i forhold til de valg, som informanterne har truffet efter endt misbrug. Pernille udtrykker:

"(...) det er meget vigtigt for mig ikke at føle at jeg er ligesom dengang jeg var aktiv, og jeg kan åbne mit køleskab og så er der ikke noget i den overhovedet, altså der har aldrig været noget i den, heller ikke da (søn) var lille (...). Så alt hvad der minder mig om, hvordan det er at være værst når det er værst, det gider jeg ikke mere, jeg gider ikke at blive mindet om det mere end det jeg laver i mine trin og sådan det der kommer i hverdagen som jeg ikke kan styre." (Bilag 6;01:20:11-01:22:33)

Dette citat indikerer en bevidsthed omkring de konsekvenser og begrænsninger hendes misbrug medførte, som hun ikke længere ønsker at blive mindet om. Dette er et gennemgående tema i informanternes fortællinger, hvilket indikerer, at de aktivt forsøger at træffe beslutninger, som ikke medfører den modkontrol de tidligere har oplevet. Ifølge Goffman kan der opstå et vendepunkt for et individ med et stigma, blandt andet ved længere institutionsophold. Da individet derved har haft tid til at reflektere over deres situation, lære sig selv at kende samt revurdere og opnå en ny forståelse for, hvad der er vigtigt og bestræbelsesværdigt i livet. Hos informanterne kan det tyde på, at denne revurdering samt læren om selvet er opstået gennem døgnbehandling. Da de her har fået en ny forståelse for, hvad der er bestræbelsesværdigt, hvilket ses i de tre ovenstående temaer omhandlende fremadrettede incitamenter.

Det faktum, at størstedelen af informanterne enten har eller er i gang med at tage en uddannelse kan ligeledes betragtes ud fra Goffmans pointe om en ny forståelse for, hvad der er bestræbelsesværdigt. Men det kan desuden ses, som et forsøg på at leve op til nogle af de normative forventninger der er i samfundet,

hvilket tyder på, at informanterne efter de er blevet stoffrie, både anerkender og praktiserer de gængse normer. Der er ligeledes flere af informanterne, der bestræber sig på at leve et mere konventionelt liv. Omkring dette udtaler Peter: *"Ser op til det der med at få en stabil hverdag, gå på arbejde, kommer hjem. Det der normale, kedelige liv. Og det er jo hvad man gør det til, har jeg jo fundet ud af."* (Bilag 7;51:00-51:44). Det ses i eksemplet, hvordan informanterne ikke blot gennem uddannelse men i flere aspekter af livet, gerne vil leve op til de normative forventninger i samfundet. Da det blandt andet er socialt og kulturelt indlejret i samfundet, at man bør være en aktiv del af arbejdsmarkedet. Derudover er det bemærkelsesværdigt, hvordan størstedelen af informanterne italesætter, hvordan de har et ønske om at hjælpe andre. Hvilket indikerer, at de gerne vil dele deres erfaringer og vejlede andre stigmatiserede personer. Størstedelen af informanterne italesætter behovet for at genoprette relationerne, der gennem deres misbrug er blevet enten beskadiget eller ødelagt. Som det ses i afsnit 5.3.1, er informanterne bevidste om, at deres misbrug har medvirket til en beskadigelse af flere sociale bånd. For informanterne bliver det derfor et fremadrettet incitament at reparere disse sociale bånd.

5.4.3 Forsat bedring

Gennem fortællingerne italesætter informanterne, hvordan de fokuserer på deres fortsatte bedring. I den forbindelse er der tre temaer, der især er relevante: fællesskabet i NA, at skifte omgangskreds samt terapi. Alle informanterne italesætter, hvordan de efter endt døgnbehandling har brugt NA til at forblive i bedring. Blandt andet fortæller Jens:

"(...) der er sku forskel på at have fået en hel værktøjskasse med værktøjer og så sidde og bruge dem over på en eller anden lille ø, (...) og så til sådan en almindelig, almindelig hverdag. Og skal.. hvor der ikke kommer en eller anden behandler og tjekker dig morgen og aften, hvordan du går og.. der er ikke nogen du skal stå til ansvar for (...) Der var det.. betød det rigtig meget for mig at kunne komme i noget NA og AA." (Bilag: 4;02:20:49-02:23:23)

Pernille fortæller ligeledes om NA og hvilken betydning det har for hende: *"Og jeg er nødt til at gå til møder og jeg er nødt til at snakke med min sponser, jeg er nødt til at gøre nogle ting som gør at jeg holder mig selv fast i hvad det er jeg har gang i. Og det har jeg aldrig gjort før, i alle de behandlinger jeg har været i (...)"* (Bilag 6;18:26-19:22). Om fællesskabet i NA, samt dets påvirkning på hendes fortsatte bedring forklarer hun:

"(...) det holder mig fast i hvad jeg har gjort som ikke virkede og hvad jeg gør nu som virker. Ved at lyt, altså ved at høre på hvordan de andre har det og dem jeg har i min hverdag, dem jeg sådan mødes med, det er

folk fra NA og det behøver ikke, det kommer nok ikke til at blive ved med kun at være folk fra NA, men lige nu er det det jeg har brug for, jeg har brug for at folk de ved hvor jeg står henne og hvad jeg har, altså bare man siger at man er narkoman og man har været i NA, så ved man nogenlunde hvordan ens liv har været. Altså vi ved alle sammen hvad vi har været ude for, (...) det samme vi har været igennem alle sammen for at nå dertil hvor vi er. Og så går jeg sådan ned, jeg lytter meget til dem der har været clean i mange år” (Ibid.;01:15:39-1:17:13).

Et par af informanterne italesætter negative oplevelser i forhold til NA, Jens udtaler blandt andet:

”(...) der oplevede jeg at flere af dem jeg var begyndt at tale med i NA, de ville ikke tale med mig. Fordi jeg var droppet ud af efterbehandlingen. Og hvis jeg delte om negative erfaringer fra efterbehandlingen, så har jeg præsteret nogen der havde været clean en hel del længere tid end jeg havde kom hen og sige det til mig at ej det dur ikke så godt at sidde og tale dårligt om efterbehandlingen herinde, fordi så risikerer vi bare at de ikke længere vil anbefale folk de kommer her i NA. (...) så kom den, den der med, altså det der med du vil ud af efterbehandlingen vi har, jeg har aldrig hørt om nogle der har holdt dig clean og ikke taget efterbehandlingen færdig. Den var der rigtig meget, rigtig meget. (...) Det var som om jeg smittede, fordi jeg måtte jo være på vej tilbage i et tilbagefald når jeg droppede efterbehandlingen.” (Bilag 4;02:23:39-02:25:25).

Ligesom flere af informanterne italesætter, hvordan de har et behov for at gå til møder for at fastholde sin bedring er der ligeledes nogle af informanterne der italesætter, hvordan de har følt sig nødsaget til at skifte omgangskreds, for at forblive stoffri. Der er for eksempel nogen der fortæller, hvordan de har følt sig nødsaget til at flytte geografisk, som en del af deres bedring. Omkring dette fortæller Thomas: *”(...) jeg havde taget beslutningen allerede inden jeg kom afsted at jeg ville, at jeg ville, jeg ville blive boende herover fordi ellers ville jeg springe tilbage direkte tilbage i... (...) der ville gå maks. et halvt år før jeg ville være på igen, det var jeg overbevist om. Det havde jeg set min kammerat gøre.” (Bilag 9;12:17-13:20)*

Derudover er der flere af informanterne, der italesætter, at har fået terapi og hvordan dette har haft en effekt på deres bedring. Frederikke fortæller: *”Og så fik jeg noget traumeterapi efterfølgende (...) Men jeg tror ikke jeg havde været clean i dag hvis ikke, hvis ikke jeg havde fået kigget på de traumer som jeg har haft.” (Bilag 2;01:38-02:51).* Dette understøtter Caroline da hun fortæller: *”Og der er ikke ret mange, specielt kvinder, som bliver ved med at holde sig clean. Fordi man vågner op i sådan en kæmpe stor smerte. Altså jeg har jo gået til psykolog omkring det og terapeuter og fået vendt og fået drejet det.” (Bilag 1;24:30-*

26:12). Det er ikke kun de kvindelige informanter, der italesætter, hvordan de har haft gavn af terapi i og efter behandling. Peter fortæller: *"(...) jeg har jo været i behandling de sidste ti måneder her til april. Så jeg har haft meget terapi og lært mig selv at kende helt til punkt og prikke. Ved hvad jeg går ind for, ved hvad der er godt for mig"* (Bilag 7;27:18-28:05).

I forhold til informanternes udtalelser omkring NA, er det især relevant at reflektere over det fællesskab af stigmatiserede, som NA udgør. Størstedelen af informanterne italesætter deltagelse i NA, som en essentiel del af deres bedring. De informanter, der i begyndelsen af deres bedring havde et problematisk forhold til NA, beskriver i deres fortælling, hvordan de er blevet taknemmelige for NA og dets fællesskab med tiden. Informanterne italesætter, hvordan de hjælper samt vejleder hinanden ved aktivt at lytte til de erfaringer og følelser, der deles på møderne. Dette stemmer overens med Goffman's pointe om, at individer med samme stigma finder sammen i fællesskaber, hvori de kan relatere til hinandens stigma og derfor vejlede omkring, hvordan man agerer med det pågældende stigma. Jens' oplevelse af, at personer i NA tog afstand fra ham da de blev bekendte med, at han ikke havde færdiggjort efterbehandlingen stemmer ligeledes overens med Goffmans pointe om fællesskab af stigmatiserede. Da deres erfaringer havde vist, at en ikke gennemført efterbehandling, ville resultere i et tilbagefald. Dette kan indikere, at personerne i NA, på baggrund af deres tidligere erfaringer, tager afstand til Jens grundet deres normative forventninger. Måden, hvorpå de resterende informanter italesætter NA er udelukkende i positive vendinger. De italesætter blandt andet, hvad det at dele samt høre om andres erfaringer og følelser gør for deres fortsatte bedring. Dette kan indikere, at der er gensidig identifikation og forståelse mellem informanterne og de øvrige personer i NA, hvilket tyder på, at der er sket en afstemning i relationen, som indikerer at det sociale bånd er sikkert. Ifølge Scheff fungerer stolthed, som indikation på at det sociale bånd er intakt og indebærer solidaritet i relationen. I måden, hvorpå størstedelen af informanterne italesætter NA samt deres relation dertil indikere det, at de er stolte over at være en del af fællesskabet.

Flere nævner at de enten har skiftet omgangskreds eller flyttet geografisk fra det sted, hvor de primært var misbrugende. Informanterne italesætter det på en måde, der indikerer, at et tilbagefald ville være uundgåeligt, hvis ikke de skiftede omgangskreds. Hvilket kan indikere en bevidsthed om, at de sociale bånd i misbrugsmiljøet er for løse, da det er individerne og misbruget der er det centrale. Hvilket, ifølge teorien, tyder på at de erkender den skam der opstår, som følge af det truede sociale bånd. Det faktum, at de erkender skammen, betyder ifølge Scheff, at den ikke nødvendigvis er en negativ følelse. Måden hvorpå de italesætter dette indikerer, at de er bevidste om, at deres fortsatte bedring, afhænger af, at de separerer sig fra deres tidligere miljø og omgangskreds. Ydermere mener Scheff, at det kan være problematisk, både at

erkende samt italesætte skam, da det er et tabubelagt emne i det moderne samfund. Dette er interessant idet flere informanter italesætter det terapiforløb de har været igennem i forbindelse med deres behandling. Det antages, at de gennem terapien har arbejdet med skam, skyld og andre relaterede følelser da det er følelser, der bliver italesat meget gennem fortællingerne. Hvilket indikerer, at de har bearbejdet disse følelser og derfor er skammen ikke længere uerkendt. Peter italesætter eksplicit, hvordan terapien har hjulpet ham til at kunne italesætte hans følelser, hvilket for ham har været en hjælp, i forhold til at indgå i og aktivt deltage i NA. Ligeledes fortæller både Caroline og Frederikke om, hvordan terapi har hjulpet dem til at håndtere den skam de har i forbindelse med konsekvenserne, som deres misbrug har medført samt hvordan de er overbevist om, at de ikke ville kunne have holdt sig stoffri, uden terapi. Hvilket kunne tyde på, at de gennem terapi, har fået hjælp til at håndtere de negative følelser deres misbrug har resulteret i. Ifølge teorien udtrykker kvinder en mere unuanceret skam, hvorimod mænd oftere maskerer den, hvilket ligeledes ses i dette projekt da de kvindelige informanter italesætter følelser som skam og skyld i højere grad end de mandelige.

Gennem fortællingerne var der flere af de mandelige informanter der fortalte om deres sponsor fra NA samt hvordan denne person havde en effekt på deres bedring. Bjarne fortæller:

"(...) med hjælpen igennem NA og min sponser og alle dem der vi bruger til de der møder og vi kan dele vores erfaringer mellem hinanden, og jeg er glad for min sponser og han er det bedste menneske jeg har mødt længe altså. Og også bare den måde han altid er her for mig, jeg kan ringe til ham når jeg har det svært (...) Så jeg bruger min sponser rigtig meget (...) han er en rigtig god ven for mig, han er der sku altid."
(Bilag 8;23:23-26:47)

Måden, hvorpå Bjarne italesætter hans relation til hans sponsor indikerer, at han er vigtig del af hans bedring. Dette gør sig ligeledes gældende for to af de andre mandelige informanter. Måden, hvorpå de italesætter relationen til deres sponsor indikerer, at der er en gensidig forståelse og identifikation, hvilket tyder på at de har foretaget en afstemning i relationen. Det er dog bemærkelsesværdigt, at kun en af de kvindelige informanter fortæller om sin sponser og dette kun flygtigt. Da hun siger, at hun nu er klar til at bruge sponsoren, hvis dette er nødvendigt. Hvad årsagen til dette er kan være svært at vurdere men det kan tænkes at grunden til dette kan være, at to af de andre kvindelige informanter har været en aktiv del af NA i omkring 10 år. Derfor kan det tænkes at de ikke længere bruger deres sponsor på samme måde, som i starten af bedringsprocessen. Hvorimod dem som omtaler deres sponsor, har været en del af NA i en kortere periode.

6. Diskussion

I dette afsnit vil resultaterne fra afsnit 5, blive diskuteret i forhold til den eksisterende forskning som er udvalgt og præsenteret i afsnit 2. Afsnittet vil være struktureret på samme måde som afsnit 2, hvor hver undersøgelse eller artikel og dets pointer diskuteres enkeltvis i forhold til resultaterne og pointerne i vores projekt.

Belkov (2017), hvis undersøgelse er inspirationsgrundlag for vores projekt, beskæftiger sig med en lignende problemstilling og samme metodiske tilgang. Da begge undersøgelser er foretaget indenfor samme sociale kontekst, kan det antages at de vil have flere lighedspunkter. Dog skal det pointeres at vores projekt har et andet teoretisk grundlag, da der her er fokus på kontrol og emotionsaspektet af forandringsprocessen. Hvorimod Belkov benytter, blandt andet, Sampson og Laubs livforløbsteori, som betegner beskæftigelse og kærlighedsforhold, som vendepunkter. Blot en af informanterne omtaler beskæftigelse, i forbindelse med erkendelsen af hans misbrug på den måde, der indikerer at det har betydning for ham. I forbindelse med kærlighedsforhold har disse en negativ effekt på størstedelen af informanterne i vores projekt da de italesætter, hvordan deres kærlighedsforhold oftest er til andre misbrugere og forholdene derved bidrog til tilbagefald og/eller vedligeholdelse af deres misbrug. Hvilket ligeledes konkluderes i Belkovs undersøgelse. I undersøgelsen pointeres det ydermere, at et af vendepunkterne er påvirkning af psyken i en sådan grad, at det skabte en åbenhed overfor forandring. Hvilket tydeligt ses i forhold til, hvad informanterne fortæller omkring misbrugets konsekvenser og i særdeleshed de psykiske konsekvenser. Som tidligere nævnt er NA et fællesskab af stigmatiserede, hvorigennem de vejleder og deler erfaringer med andre ligesindede. Derudover har NA både 12 trin og 12 traditioner, som er med til at skabe en forskrift for fremtidig adfærd, hvilket ligeledes pointeres i undersøgelsen, som værende et 'kognitivt blueprint' for fremadrettet adfærd. I undersøgelsen pointeres det ydermere, hvordan følelsen af skam kan fungere, som et vendepunkt da denne følelse medvirker til, at personerne anerkendte, at de havde et problematisk forhold til narkotika. Hvor skam opstår, som en reaktion på den forestilling individet har om dets påvirkning på andre. I vores projekt ses dette blandt andet ved de informanter, som oplever at en intern begivenhed medfører erkendelsen af misbruget. Dette gør det grundet de sociale bånd i disse situationer ikke er sikre og derved kan være med til at give informanterne en skamfølelse. Det ses ligeledes ved, at størstedelen af informanterne udtrykker både skam og skyld overfor deres relationer, især i forbindelse med de familiære relationer.

Obong'o et al. (2017) beskæftiger sig med forandringsprocessen fra misbrug til ophør, med fokus på motivationsfaktorer. Der er i artiklen fire tematikker, som er interessante at reflektere over i forhold til

vores projekt, disse tematikker er: oplevet risiko, oplevet alvorlighed, oplevede fordele samt incitament for handling. I forhold til informanternes udtalelser i vores projekt, er der et overlap mellem oplevet risiko og oplevet alvorlighed. Oplevet risiko er, ifølge artiklen, med til at gøre individet opmærksom på konsekvenserne af misbruget. Denne opmærksomhed kan både komme fra læring fra andres oplevelser med narkotika men ligeledes fra individets egne oplevelser med narkotika. Hvor oplevet alvorlighed omhandler frygten for at dø samt dårligt helbred, som kan fungere som et 'wake up call'. Overlappet i forhold til oplevet risiko og oplevet alvorlighed sker, i informanternes tilfælde, da de risici de oplever gennem læringen fra andre samt dem selv er med til at skabe opmærksomhed på den oplevede alvorlighed. Det gør sig blandt andet gældende i forhold til frygten for at dø, som er en af de oplevede alvorligheder, da flere af informanterne selv har, bevidst eller ubevidst, taget overdoser. Samtidig er der flere der italesætter, hvordan de har mistet venner grundet overdoser. Dette gør dem opmærksom på de konsekvenser, deres misbrug kan medføre samtidig med at det gør dem opmærksom på den oplevede alvorlighed, som er risikoen for at dø. Det får dog ikke nogen af informanterne til at ophøre deres misbrug. Derudover er det bemærkelsesværdigt, hvordan ingen af informanter, som har haft forældre med et misbrug italesætter, hvordan de har taget afstand til for eksempel alkohol, som i de flestes tilfælde har været forældrenes hovedstof. På baggrund af dette vurderes det, at den oplevede risiko i forbindelse med læring fra andre allerede i deres opvækst ikke fungerer, som en motivationsfaktor, hverken for ikke at påbegynde eller ophører misbrug.

I forhold til oplevede fordele pointeres det i artiklen, at disse er genoprettelsen af følgende: kontakten til familien, tilknytningen til samfundet samt selvværdet. Disse tre fordele ses tydeligt i informanternes fortællinger da de alle pointerer, at de bestræber sig på at reparere de sociale bånd, som grundet deres misbrug er blevet beskadiget. Det faktum, at størstedelen af informanterne har taget eller er i gang med en uddannelse kan ses, som et forsøg på at genoprette tilknytningen til samfundet, som de gennem deres misbrug er blevet mere eller mindre isoleret fra. Der kan dog reflekteres over, hvorvidt de fremadrettede incitament, informanterne italesætter gennem deres fortællinger, er nogle de selv oplever som værende motiverende eller om det er nogle de har fået internaliseret gennem blandt andet behandling og NA. Da man kan antage, at de har fået tillært nogle retningslinjer for, hvordan man bedst muligt holder sig stoffri. Derudover italesætter informanterne, hvordan de gennem deres misbrug har nedværdiget sig selv og handlet mod deres egne værdier. Efter de er blevet stoffri italesætter de, hvordan de forsøger at genoprette deres selvværd ved blandt andet at gå i terapi og bearbejde deres fortid.

Incitamenter for handling, inkluderer blandt andet det at 'ramme bunden', som sidestilles med valget mellem liv og død. Dette stemmer overens med, hvordan informanterne i vores projekt italesætter de negative konsekvenser de har oplevet qua deres misbrug som værende valget mellem liv og død, enten fysisk eller psykisk. Et andet incitament for handling, som beskrives i artiklen er graviditet, hvilket ikke gør sig gældende i vores projekt. De kvindelige informanter, som blev gravide under deres misbrug valgte at få fortaget en abort da de ikke vurderede, at de ville være i stand til at tage vare på et barn. En enkel nævner, at hun ikke tager 'hård' narkotika gennem hendes graviditet men udelukkende drikker alkohol og ryger cannabis. Dette indikerer, at hun bevidst minimerer hendes misbrug under graviditeten. Derved ses det, hvordan graviditeten har en indvirkning på hendes misbrug på trods af, at hun ikke er i stand til at ophøre det. Hvorimod den anden informant ikke italesætter, hvordan hendes graviditet har påvirket hendes misbrug.

Ydermere pointeres det i artiklen, hvordan størstedelen mente, at Gud samt styrken af relation hertil havde en effekt på forandringsprocessen. Ingen af informanterne i vores projekt italesætter eksplicit religion eller Gud, hvilket indikerer at dette ikke har haft effekt på deres forandringsproces. Dog italesætter de alle NA og det kan argumenteres for, at der i NA er en vis form for religiøsitet, da både de 12 trin samt de 12 traditioner omtaler både 'en højere magt' og Gud som man selv opfatter ham. Det skal dermed ikke udelukkende forstås, som Gud i den kristne tro, men derimod er det op til personer selv, at fortolke dette.

McIntosh og McKegany (2001) beskæftiger sig med beslutningen om at ophøre misbrug med udgangspunkt i misbrugernes egne fortællinger. Artiklen beskæftiger sig med Goffman's begreb 'spoiled identity', som refererer til individets erkendelse af udviste karaktertræk, som de finder uacceptable både overfor dem selv og andre. Dette kommer blandt andet til udtryk ved utilfredshed med den person de er blevet qua deres misbrug samt utilfredshed omkring selvet grundet handlinger for at skaffe narkotika. I vores projekt ses disse elementer i måden, hvorpå informanterne omtaler sig selv samt deres adfærd gennem deres misbrug. Disse tematikker, som er gennemgående i informanternes fortællinger, kommer blandt andet til udtryk, da flere omtaler sig selv, som ondskabsfulde, utilregnelige samt hvordan de væmmes ved dem selv og deres handlinger gennem misbruget. I artiklen pointeres det ydermere, at det kan være store specifikke begivenheder, som fik individerne til at anskue deres liv radikalt anderledes. Dette kan blandt andet ses i forbindelse med informanternes erkendelse af deres misbrug, da dette kan antages at være en måde, hvorved man anskuer ens liv anderledes. Erkendelsen er hos informanterne karakteriseret ved tre forskellige tematikker, interne og eksterne begivenheder samt en processuel erkendelse. Både de interne

samt eksterne begivenheder er specifikke begivenheder. Men hos de informanter, hvor erkendelsen sker, som en proces er det ikke en specifik begivenhed, der gør sig gældende. Det er derimod afslutningen på en proces, som resulterer i erkendelsen af misbruget. Desuden pointeres det i artiklen at det oftest er den effekt individerne oplever at have på andre, som får dem til at erkende hvilket individ de er blevet qua deres misbrug. Hvilket stemmer godt overens med, hvordan samtlige informanter i vores projekt beskriver at deres misbrug har relationelle konsekvenser og deres familie og venner i sidste ende tager afstand fra dem.

Der skelnes desuden mellem positive og negative oplevelser, hvor de negative får individet til at indse, at deres identitet er skadet. Hvorimod de positive kan være med til at give et indblik i, hvordan en alternativ fremtid kan se ud. Flere af informanterne italesætter oplevelser, som kan indikere, at de indser at deres identitet er blevet skadet. Nogle af informanterne italesætter ligeledes oplevelser, der kan indikere, at de bliver bevidste om, hvordan en alternativ fremtid kan se ud. Disse fortællinger bliver dog oftest kombineret med negative oplevelser. I modsætning til dette bliver de positive oplevelser sjældent italesat uden oplevelsen også bærer præg af en skadet identitet. I betragtningen af, at et af NA's trin omhandler det at indrømme ens fejl, kan dette have haft en indvirkning på, hvorfor det er de negative oplevelser, der bliver italesat og lagt vægt på, gennem fortællingerne, fremfor de positive.

Det beskrives i artiklen, at der findes to forskellige ruter ud af misbruget, den første rute omhandler rationelle valg, hvorved individet tager beslutningen om at ophører misbruget, grundet erkendelsen af en uacceptabel identitet. I vores projekt ses denne rute kun ved få af informanterne, hos en sker dette da han erkender, at han ikke kan gennemføre sin uddannelse grundet misbrug. Den anden rute omhandler at 'ramme bunden', som er karakteriseret ved valget mellem at ophøre misbruget eller dø. Derfor er denne rute oftest præget af mere overbevisning og motivation. Ligeledes pointeres det ved denne rute, at individet oftest overvejer eller prøver at begå selvmord. Dette er den rute som gør sig gældende for størstedelen af informanterne i vores projekt, da valget mellem død og ophør af misbrug eksplicit bliver italesat. Derudover har størstedelen af informanter også forsøgt at begå selvmord, både planlagt eller ubevidst. Fælles for begge ruter er dog lysten til at genopbygge ens identitet og fremtid. Disse to faktorer ses ligeledes som essentielle for en succesfuld beslutning om ophør af misbruget. Hos størstedelen af informanterne ses ikke blot lysten men også de handlinger og valg de tager for at forsøge at genoprette deres 'spoiled identity'. Dette kommer blandt andet til udtryk når informanterne italesætter deres parathed til at bruge eksempelvis NA, som en måde at handle anderledes end de før har gjort. Derudover beskrives det i artiklen, at øjeblikket hvor beslutningen om ophøret af misbruget tages er karakteriseret ved

en krise eller en begivenhed, hvor individet tvinges til at agere og konfrontere, hvorfor de er endt med en 'spoiled identity'. Hos informanterne ses det i højere grad, som værende en længerevarende proces fremfor en specifik begivenhed, der får dem til at indse at deres misbrug burde ophøre. Denne længerevarende proces indeholder flere, både eksterne og interne begivenheder der får informanterne til at træffe valget om at ophøre misbruget. Dog er det ved enkelte informanter en specifik begivenhed, der gør sig gældende.

Herold (2017) beskæftiger sig med tilblivelsesprocesser i relation til begrebet mulige selver, som omhandler, hvem man gerne vil være, hvem man ikke vil være og hvem man kan blive. Hvem man ønsker at være ses både hos de kvindelige og mandlige informanter i vores projekt og er beskrevet i afsnittet omkring fremadrettede incitament, hvor især moderskabet, uddannelse og beskæftigelse er nogle af de ting, som italesættes. Disse er i tråd med deres mulige selv om, hvem de ikke ønsker at være baseret på, hvem de endte med at blive qua deres misbrug. Der italesættes både implicit og eksplicit, hvordan informanterne ikke ønsker at være blandt andet stereotypen af en gadenarkoman, ensom, ineffektiv mor, prostitueret, offer eller arbejdsløs. Nogle af fortællingerne om informanternes opvækst benyttes også til at belyse, hvem informanterne ikke selv ønsker at være i måden, hvorpå de fortæller om forældrenes dysfunktion og misbrug. Herold beskriver ligeledes, hvordan kvinder i misbrugsmiljøer ofte besidder erfaringer, som hverken er alders- eller kønssvarende. Informanterne i vores projekt og især de kvindelige har oplevet seksuelle overgreb i barndommen, voldtægt og vold. Disse oplevelser er nærmere oplevelser, som man kan argumentere for, at ingen bør opleve uanset køn og alder. At have oplevelser, som ikke stemmer overens med ens alder og køn, får ifølge Herold, kvinderne til at udvise en forfejlet femininitet. En forfejlet femininitet ses når kvinderne ikke lever op til de kulturelt betingede forventninger, der er i forhold til den binære forståelse af køn i samfundet. I forbindelse med vores projekt ses det i forbindelse med de kvinder som har været i voldelige forhold gennem deres misbrug, hvori de selv har været udadreagerende. Hvilket ikke betragtes, som værende et feminint karaktertræk men i højere grad et maskulint. Dette er noget kvinderne har udviklet, som reaktion på et voldeligt forhold til en mand. Hvilket stemmer overens med Herolds pointe om at kærlighedsforhold er centrale i udviklingen. I forhold til informanterne i vores projekt ses det, hvordan alle informanter er i kærlighedsforhold med andre misbrugere mens de selv er aktive misbrugere. Hvilket medvirker til tilbagefald og bibeholder informanterne i deres misbrug. Desuden er størstedelen af informanterne single når de søger behandling, hvilket kan være medvirkende til en succesfuld behandling, da de ikke kommer hjem til en kæreste, der stadig er aktiv stofmisbruger. Desuden er samtlige informanter, som er i et forhold på fortællertidspunkt i forhold med personer, som selv er stoffrie og tidligere misbrugere. Disse forhold italesættes på en måde, der indikerer, at det faktum at de kan

støtte hinanden gennem deres fortsatte bedring, sammen tage til NA-møder og kan relatere til det hinanden gennemgår, er en stor fordel for deres fortsatte bedring.

Miller et al. (2015) beskæftiger sig på samme måde, som den ovenstående artikel med femininitet, men i højere grad med moderskabet. I artiklen pointeres samme binære kønsforståelse som i ovenstående artikel, som havende en indvirkning på, hvordan man betragter køn. Desuden beskæftiger forfatterne sig med narrativ kriminologi, som en metode der ikke blot er en genfortælling men derimod er med til at forme og guide fremtidig adfærd. I vores projekt ses det, som beskrevet i ovenstående, hvordan informanterne bruger fortællingen på flere forskellige måder. For det første er den præget af at være fortalt flere gange i forbindelse med behandling, terapi og NA-møder. Hvilket også medvirker til, at det bliver en fortælling om, hvordan der har været faktorer, som informanterne ikke selv har haft kontrol over herunder deres opvækst. En anden måde, hvorpå informanterne bruger fortællingen er, som et billede på hvor de ikke ønsker at ende igen samt hvilken retning de gerne vil i efter de er blevet stoffri. Måden hvorpå informanterne benytter fortællingen stemmer godt overens med Miller et al. og deres forståelse af den narrative kriminologi. I artiklen beskrives det, hvordan en tredjedel af kvinderne har oplevet seksuelle overgreb i barndommen og hvordan størstedelen bekræfter at være vokset op i dysfunktionelle familier. Af de fire kvindelige informanter i vores projekt er der to, som eksplicit beskriver at være udsat for seksuelle overgreb i deres barndom og en tredje som kort nævner at der var incest i familien, men ikke uddyber dette. Desuden beskriver otte ud af ni informanter, hvordan de er vokset op i dysfunktionelle familier, hvoraf syv af disse er vokset op med en forælder, der selv har et misbrug, hvoraf de to som ikke er opvokset med en forælder med misbrug, begge er kvinder. Den ene af disse beskriver, hvordan hendes forældre var følelsesmæssigt utilgængelige og hvordan det skabte dysfunktion i familien. Den anden kvinde beskriver blot, hvordan hun er opvokset hårdhåndet. Disse to kvinders opvækst stemmer godt overens med pointen i artiklen om, hvordan nogle kvinder påbegyndte deres misbrug som en reaktion på streng opdragelse. I artiklen er kvindernes fortællinger præget af de accepterede normative forventninger til kvinder. Hvilket sjældent ses i de kvindelige informanternes fortællinger, i vores projekt, da de fleste ikke fortæller på en måde der får dem til at fremstå som gode kvinder, mødre eller lignende. De kvindelige informanternes, som er mødre, fortællinger er præget af en erkendelse af, hvor de har fejlet grundet deres misbrug. Den ene kvinde har ikke været den primære omsorgsperson, grundet hendes misbrug. Den anden kvinde fortæller en enkelt gang om de positive egenskaber hun har videregivet til hendes børn, men italesætter i højere grad den negative påvirkning hendes misbrug har haft. Desuden er det bemærkelsesværdigt, hvordan begge kvinder har et barn, som også har udviklet misbrug og hvordan de delvist påtager sig ansvaret og skylden for dette. I artiklen pointeres det også, hvordan kvinderne bruger

fortællingen til at distancere sig fra andre kvindelige misbrugere, som for eksempel gadenarkomaner og derigennem etablerer et hierarki af moralsk værdi. Denne pointe gør sig gældende for både de kvindelige og mandlige informanter i vores projekt, som alle i nogen grad distancerer sig fra stereotypen af en gadenarkoman. Dette især når de fortæller, hvorfor de ikke vil injicere narkotika fordi det betragtes, som værende det værste indenfor misbrugsmiljøet eller hvordan de ikke vil identificeres med de andre misbrugere i tidligere behandlinger de har været i fordi de ikke selv har et misbrug, der kan sammenlignes med deres. Især en mandlig informant benytter hierarkiet af moralsk værdi, da han konstant bevæger sig indenfor omgangskredse, som muliggør det for ham at højne sig selv ved at sammenligne sig med nogle, som er 'værre' eller 'længere ude' end ham selv. Desuden beskrives det i artiklen, hvordan misbruget på den ene side resulterede i en nedadgående spiral, som endte fængsling og andre signifikante tab i livet og på den anden side medførte at kvinderne ikke levede op til de kulturelle forventninger til det kvindelige udseende og/eller moderskabet. De signifikante tab i livet ses i høj grad hos informanterne i vores projekt i beskrivelserne af misbrugets konsekvenser. I forhold til fængsling er, der flere informanter både kvindelige og mandlige, som har fået en dom men disse beskrives ikke, som værende afslutningen på eller en direkte konsekvens af deres misbrug. Nogle af de mandlige informanter beskriver eksplicit, hvordan de ikke fortryder de handlinger der har ført til sigtelser eller domme. I forhold til ikke længere at leve op til de normative forventninger ses dette både ved de kvindelige og mandlige informanters beskrivelse af, hvordan de så ud op til behandling og i den forbindelse, hvordan deres misbrug havde medført at de i højere grad lignede stereotypen af en gadenarkoman end hvad der forventes af en mand eller kvindes udseende. Afslutningsvis pointeres det i artiklen, hvordan fortællingen om en skamfuld fortid benyttes, som en optakt til frigørelse fra afhængighed. Dette stemmer godt overens med, hvordan mange informanter gennem NA, terapi og behandling, har modtaget hjælp til at erkende deres skam, skyld og relaterede følelser, således at det ikke længere er destruktive følelser.

Sanders (2011) beskriver i sin artikel forholdet mellem protestmaskulinitet og konventionel maskulinitet. Hvor ungdomskriminalitet og stofmisbrug er en måde at udøve protestmaskulinitet samt hæmmer mulighederne for at udøve konventionel maskulinitet. Desuden pointeres det at klasse og kultur påvirker, hvordan maskulinitet manifesteres og at det lærers fra ens fædre, hvorefter man udøver det med sine jævnaldrene. I den forbindelse er det især interessant at belyse, hvordan en af informanterne, som er opvokset med en far, som har et alkoholmisbrug, er udadreagerende og er aktivt medlem af en afvigende subkultur, ligeledes ender med at udvikle et misbrug, være udadreagerende og medlem af en afvigende subkultur. I dette tilfælde ses det tydeligt, hvordan han udøver maskulinitet på samme måde, som han er opvokset med. Men grundet et had til sin far, vælger han senere at søge mod en afvigende subkultur, som

står i opposition til den hans far er medlem af. Derved udviser han delvist protestmaskulinitet, men udøver fortsat maskulinitet på den måde han har set den manifisteret gennem hans opvækst. En anden informant stræber ligeledes efter at udøve maskulinitet på den måde han er opvokset med. Hans far havde et godt job og var aktiv inden for foreningslivet, sideløbende med hans alkoholmisbrug. Informanten stræber, gennem meget af hans fortælling, efter den rette uddannelse og job. Han erkender først, hvor problematisk hans misbrug er da han erkender, at han ikke kan leve op til de konventionelle normer til uddannelse og beskæftigelse og derved, hvordan han ønsker at udøve konventionel maskulinitet. En tredje mandlig informant beskriver, hvordan han har svært ved at være tilstedeværende hos hans far, fordi faderen forsøger at skabe rammerne for et almindeligt og konventionelt familieliv, hvilket han ikke føler sig tilpas i. Men at han nu efter at være blevet stoffri selv stræber efter dette. Afslutningsvis beskrives det, hvordan maskulinitet er, hvad der er meningsfuldt for mændene og giver dem mulighed for at identificerer sig med hinanden som gruppe. De mandlige informanter i vores projekt har gennem deres misbrug benyttet misbrugsmiljøet og afvigende subkulturer, som steder, hvor de kunne udvise protestmaskulinitet og derigennem identificerer sig med gruppen. Nu hvor de er blevet stoffri er det i højere grad fællesskabet som NA og deres valg af uddannelse og/eller beskæftigelse, som de benytter til at identificerer sig med en gruppe og derigennem udøve en mere konventionel form for maskulinitet.

DeLucia et al. (2015) fokuser på de vigtigste elementer i bedringsprocessen i forhold til medlemskab i NA. I artiklen konkluderes det, at der er tre faktorer, som er relevante: personlige karakteristika, program karakteristika og fællesskab. De personlige karakteristika inkluderer ansvar og udholdenhed for at påbegynde og opretholde bedring samt villighed til at deltage i møder og følge forslag. Disse elementer ses i alle informanternes fortællinger da størstedelen deltager i møder minimum en gang om ugen. Flere beskriver eksplicit vigtigheden af deltagelse i forhold til deres forsatte bedring. Program karakteristika inkluderer, at man gennem mødedeltagelse opnår viden omkring bedring gennem erfaringer fra andre. Derudover omhandler det sociale relationer, som fungerer, som støtte i den forsatte bedring. Flere af informanterne, i vores projekt, fortæller om vigtigheden ved at tage de delte erfaringer til sig, følge trinene samt bruge deres sponsor. En sponsor kan tilbyde hjælp og vejledning ved svære følelser samt fungere, som guide gennem arbejdet med de 12 trin. Sponsorer pointeres i artiklen ligeledes, som værende et vigtigt element i program karakteristika. Flere af informanterne i vores projekt italesætter, hvordan de bruger deres sponsor i forbindelse med vejledning og hjælp til forsat bedring. Det sidste element er fællesskabet, som ifølge artiklen, er med til at skabe håb og glæde i bedringsprocessen, hvilket ligeledes ses i alle informanternes fortællinger omkring NA.

Afslutningsvis reflekteres der over, hvorvidt NA har været med til at konstruere måden, hvorpå informanterne italesætter deres livshistorier. Men ligeledes, hvorvidt det har haft indflydelse på informanternes beslutning om, hvad der er relevant at inkludere i fortællingerne. Da alle informanter er aktive medlemmer af NA, kan dette have haft en effekt på, hvad de vælger at medtage i fortællingerne. Erkendelsen af ens afhængighed er et fundament i NA, da det første trin omhandler dette. Derfor kan det have haft betydning for, hvorfor de har valgt at medtage det. Erkendelsen er blot et eksempel, da de 12 trin blandt andet også inkluderer at indrømme ens fejl, at lave en moralsk status samt at søge tilgivelse hos de mennesker man har gjort fortræd, hvilket ligeledes er elementer, som ses i informanternes fortællinger. Derfor kan det antages, at NA samt deres program, til en vis grad, kan have haft indflydelse på, hvordan informanternes har konstrueret deres fortællinger. Dog ligger den metodiske tilgang samt det videnskabsteoretiske ståsted i projektet vægt på, at informanterne konstruerer deres livshistorie i den sociale sammenhæng den bliver fortalt i. På baggrund af dette kan det antages at valg og fravalg i højere grad er taget grundet den sociale kontekst i interviewsituationen men at behandling, NA og dets grundelementer er internaliseret i en grad, som medfører at det ubevidst bliver en del af fortællingen. Derfor er vi af den overbevisning at elementer fra NA ikke bevidst er medtaget i fortællingen til os. Men derimod fordi det falder informanterne naturligt at medtage begivenheder, som de i andre sammenhænge er blevet bedt om at dele eller har fundet relevante. Dette bliver især tydeligt, da flere informanter har nævnt at det ikke er det 'speak' de normalt benytter, som har været grundlaget for deres fortælling.

7. Konklusion

Det er i dette projekt blevet undersøgt, hvad der i fortællingen om forandring fra stofmisbrug til stoffrihed, tillægges betydning. I den forbindelse er der flere tematikker, som italesættes på tværs af interviewene og disse tillægges forskellig betydning. For det første fortæller alle informanter om deres opvækst. Hvilket fortælles på en måde, hvor det bliver en forklaring på en periode i deres liv, som de ikke har haft kontrol over. Det antages, at der hvor forandringsprocessen påbegyndes er i forbindelse med erkendelsen af et problematisk stofbrug. På samme måde, som en del tidligere forskning viser, sker det for størstedelen i forbindelse med en begivenhed, som gør individet opmærksomme på dette. Men for nogle erkendes dette faktum også, som en del af en proces. Fælles for alle er, at de erkender deres misbrug, da de bliver opmærksomme på uoverensstemmelsen mellem deres faktiske og tilsyneladende sociale identitet og i forbindelse med dette oplever en utilfredshed omkring den person de er blevet qua deres misbrug. Perioden fra informanterne erkender at have et problematisk stofbrug til de agerer på dette varierer fra et par timer til flere år.

De informanter som ikke handler umiddelbart efter erkendelsen, oplever forskellige konsekvenser ved deres misbrug, som leder op til at de afslutningsvis beslutter sig for at søge behandling. Blandt andet medvirker misbruget, at informanternes familiære relationer bliver dårlige og informanterne tager enten selv afstand eller familien afbryder kontakten. Gennem misbruget isoleres informanterne mere og mere fra deres tidligere relationer og søger i stedet mod relationer, hvor narkotika er det centrale. Dette ses blandt andet ved de kærlighedsforhold, som beskrives, hvilke alle er til personer, som ligeledes er misbrugene. Ofte er disse forhold også præget af vold og informanterne fremmedgøres i relationen, da den primært omhandler narkotika, bedrag og selvbedrag frem for samhørighed og omsorg. Størstedelen af informanterne oplever at tage overdoser, som en konsekvens af at de ikke længere har kontrol over deres stofbrug og i denne forbindelse bliver de opmærksomme på deres kontrolubalance. På trods af dette er der ingen informanter som vælger at ende deres misbrug, grundet en overdosering. Deres udseende påvirkes ligeledes af deres misbrug i en grad, hvor deres stigma ikke længere udelukkende er potentielt miskrediterende, men det bliver synligt og derved miskrediterende. Dette skyldes, at de i takt med at misbruget eksklarerer i højere grad kommer til at fremstå som stereotypen af en gadenarkoman. Både i forhold til de sundhedsmæssige og de psykiske konsekvenser ved misbruget, fortæller samtlige informanter, at deres misbrug bliver et valg mellem liv og død. Vedrørende psykiske konsekvenser opstår disse enten som reaktion på informanternes adfærd og påvirkning på andre eller i relation til, hvordan de ikke lever op til egne forventninger til deres identitet. Når de fortæller om deres påvirkning af andre omtales skyld, skam og dårlig samvittighed. Hvorimod det i højere grad er en form for retfærdiggørelse, der

omtales når de fortæller om dem selv. I den forbindelse fortæller de om, hvordan de fortjener at blive behandlet uværdigt eller væmmes ved dem selv, på trods af det ofte skyldes begivenheder de ikke selv har haft kontrol over og derved ikke bør påtage sig skylden for.

Efter at have oplevet forskellige betydningsfulde konsekvenser ved deres misbrug, oplever informanterne at stå med valget mellem liv og død, ofte isoleret og fysisk medtaget og jo flere konsekvenser de oplever jo mere parate er de til at søge hjælp. Flere informanter har ikke kendskab til behandling og får hjælp til at søge dette gennem relationer. Dem som førhen har været i behandling, har kendskab til det og ved hvordan de skal søge det. Efter endt behandling italesættes især NA som værende vigtig for at forblive i bedring, da dette fælleskab af stigmatiserede kan tilbyde hjælp og vejledning i den proces informanterne gennemgår. Desuden ses det, hvordan incitamenter for fremtiden, i høj grad omhandler en genoprettelse af de konsekvenser som ledte op til at de valgte at ophører deres misbrug.

Forandringsprocessen påbegyndes derved grundet en erkendelse af problematisk stofbrug, men da flere ikke er parate til behandling på dette tidspunkt, fortsættes misbruget. I den forbindelse opleves flere konsekvenser, som tillægges betydning, hvilke resulterer i parathed til at søge og modtage hjælp. Det faktum at informanterne oplever en uoverensstemmelse mellem deres tilsyneladende og faktiske sociale identitet, hvorved de handler i strid med egne værdier, tillægges desuden betydning i fortællingerne. Efter afsluttet behandling fortsættes forandringsprocessen og bedring gennem NA, som både agerer som støtte og guide i bedringen samt internaliseres som en del af fortællingen. Informanternes ønsker for fremtiden omhandler i høj grad en genoprettelse af de konsekvenser, som deres misbrug medførte for derved at bevæge sig i retning af et stoffrit og konventionelt liv.

Et andet fokus i dette projekt er, hvorvidt der er forskelle på hvad der tillægges betydning for mænd og kvinder. For det første ses det, hvordan over halvdelen af mændene søger fælleskab hos afvigende subkulturer under deres misbrug, da de her kan opnå anerkendelse for den adfærd de udviser. Det antages at disse subkulturer gør narkotika tilgængelig for informanterne. Kvinderne søger derimod i retning af kærlighedsforhold med mænd, som giver adgang til narkotika. Desuden er det kun mænd, som fortæller om ikke at føle skam overfor deres forældre eller skyld over voldlige handlinger de har begået. Hvorimod kvinderne i højere grad omtaler og påtager sig disse følelser. I nogle tilfælde påtager kvinderne sig ligeledes disse følelser, når de ikke burde, eksempelvis i forbindelse med voldtægt og seksuelle overgreb, hvor de føler skyld og skam, på trods af det ikke er dem der har ageret forkert. Desuden er der forskel på, hvordan informanterne opnår indgang til behandling. Størstedelen af mændene opnår adgang gennem relationer,

hvorimod størstedelen af kvinderne opnår dette grundet kendskab til behandlingssystemet. Afslutningsvis fortæller flere mænd om deres relation til deres sponsor i NA og dennes betydning, hvorimod det kun nævnes flygtigt af en enkelt kvinde.

Informanternes fortællinger er generelt præget af at både behandling og NA er internaliseret i måden hvorpå de fortæller samt hvad der medtages i fortællingen. Hvilket stemmer godt overens med den narrative kriminologi, hvor fortællingen bruges til at skabe en retning for fremtidig adfærd. Alle fortællinger indeholder situationer de ikke selv har haft kontrol over samt situationer de har haft kontrol over og hvilke konsekvenser disse har haft samt hvordan de nu lever et anderledes liv. Fortællingen bruges derfor til at illustrere, hvordan livet var og ikke skal være igen, samtidig med det bruges til at indikere, hvilken retning man gerne vil i fremadrettet.

8. Litteraturliste

- Antoft, R., & Thomsen, T. L. (2005). Når Livsfortællinger bliver en Sociologisk Metode - En introduktion til det biografisk narrative interview. I M. H. Jacobsen , S. Kristensen , & A. Prieur, *Liv, Fortælling, Tekst - Strejftog i kvalitativ sociologi* (Årg. 1. udgave, 2. oplag, s. 157-181). Aalborg Universitetsforlag.
- Belkov, J. (2017). *NÆSTE STOP:KONFORMITET - Et kvaliativt studie af tiligere stofmisbrugers oplevelse af forandringsprosessen, fra stofmisbrug til en stoffri tilværelse*. Aalborg: Aalborg Universitet .
- Bethel Ann, P. (2010). *Dictionary of nursing theory and research*. Springer Publishing Company.
- Birkler, J. (2010). *Videnskabsteori* . Munksgaard Danmark.
- Bo, I. G., Christensen, A. D., & Thomsen, T. L. (2016). *Narrativ Forskning -Tilgange og metoder*. Hans Reitzels Forlag.
- Collin, F. (2012). Socialkonstruktivisme. I K. L.-R. Michael Hviid Jacobsen, *Videnskabsteori* (s. 335-374). Hans Reitzels Forlag.
- Dalum, P., Sonne, T. F., & Davidsen, M.-M. (2000). Health-belief modellen. I *At tale om forandring - en bog om sundhedsadfærd og motiverende samtaleteknik* (s. 28-30). Tobaksskaderådet.
- DanmarksStatistik.dk. *Danmarks statestik* . Hentet 31. maj 2018 fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/levetilkaar/sociale-forhold/stofmisbrug>
- DeLucia, C., Bergman, B. G., Formoso, D., & Weinberg, L. B. (24. Marts 2015). Recovery in Narcotics Anonymous from the Perspectives of Long-Term Members: A Qualitative Study. *Journal of Groups on Addiction & Recovery*, s. 3-22.
- Goffman, E. (2009). *Stigma -Om afvigernes sociale idenitet* (2. udgave). Samfundslitteratur.
- Herold, M. D. (2017). 'Vilde piger' -Når køn er til forhandling i overgange fra problematisk stofbrug til et hverdagsliv uden stoffer. I V. A. Frank, T. F. Søgaard, & J. Bjønness , *Køn og Rusmidler -Brug, behandling og kontrol* (s. 85-105). Aarhus Universitetsforlag .
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. R. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Horsdal, M. (2000). *Livets fortællinger - en bog om livshistorier og identitet* (1. Udgave, 2. Oplag). Borgen.
- Horsdal, M. (2008). *At lære, At hukse, At være - gensyn med fortællingen*. Billesø & Baltzer.
- Kohl, K. S., Kessing, M. L., Fynbo, L., Andersen, D., Schmidt , A., Jensen, M. N., & Munkholm, M. C. (2016). *Stofmisbrugsområdet i et brugerpespektiv*. SFI.

- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterView - Introduktion til et håndværk* (2. udgave, 5. oplag). Hans Reitzels Forlag.
- Lauridsen, M. L., Kronbæk, M., & Lundsberg, P. S. (2010). *Stofmisbrug i socialfagligt perspektiv*. Servicestyrelsen.
- Layder, D. (1998). *Sociological practice – linking theory and social research*. Sage Publications.
- McIntosh, J., & McKegany, N. (Vol. 8, No. 1, 2001). Identity and Recovery from Dependent Drug Use: the addict's perspective. *Drugs: education, prevention and policy*, s. 47-60 .
- Miller, J., Carbone-Lopez, K., & Gunderman, M. V. (2015). Gendered Narratives of Self, Addiction, and Recovery among Women Methamphetamine Users. I L. Presser, & S. Sandberg, *Narrative criminology: understanding stories of crime* (s. 69-97). New York University Press.
- nadanmark.dk. *Narcotics Anonymous Denmark*. Hentet 24. 31. maj 2018 fra <http://nadanmark.dk/til-dig-der-er-ny/hvem-hvad-hvorfor-og-sdan/>
- Obong'o, C. O., Alexander, A. C., Chavan, P. P., Dillon, P. J., & Kedia, S. K. (Vol. 49, No. 1 2017). Choosing to Live or Die: Online Narratives of Recovering from Methamphetamine Abuse. *Journal of Psychoactive Drugs*, s. 52-58.
- Pedersen, M. U. (2015). Hvor mange danskere har udviklet et stofmisbrug? - en kommentar til 'Narkotikasituationen i Danmark'. *Stof* (25), s. 54-59.
- Regeringen. (2013). *Alle skal med - Målsætningen for de mest udsatte frem mod 2020*. Regeringen .
- retsinformation.dk:A. *retsinformation.dk*. Hentet 31. Maj 2018 fra <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=197036>
- retsinformation.dk:B. Hentet 31. maj 2018 fra retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=181735>
- retsinformation.dk:C. *retsinformation.dk*. Hentet 31. maj 2018 fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=192080>
- retsinformation.dk:D. *retsinformation.dk*. Hentet 31. maj 2018 fra <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=199871>
- Salkind, N. J. (2010). NVivo. I N. J. Salkind, *Encyclopedia of Research Design* (s. 945-948). SAGE Publications, Inc.
- Sandberg, S. (December 2010). What can "Lies" Tell Us about Life? Notes Towards a Framework of Narrative Criminology. *Journal of criminal justice education*(Vol. 21 (4)), s. 447-465.
- Sanders, J. M. (14. Maj 2011). Coming of Age: How Adolescent Boys Construct Masculinities via Substance Use, Juvenile Delinquency, and Recreation. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, s. 48-70.

- Scheff, T. J. (1990). *Microsociology -Discourse, Emotion and Social Structure*. The University of Chicago Press.
- Scheff, T. J. (1997). *Emotions, the social bond and human reality*. Cambridge University Press.
- Scheff, T. J., & Retzinger, S. M. (1991). *Emotions and Violence*. Lexington Books.
- Sivertsen, M. B. (2007). *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv? - Gennemgang og analyse af 54 projektevalueringer*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Socialstyrelsen. (2016). *Nationale retningslinjer - for den sociale stofbehandling*. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen.dk. *Socialstyrrelsen*. Hentet 31. Maj 2018 fra <https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/voksne/stofmisbrugspakken>
- Sundhedsstyrelsen. (2017). *Narkotikasituationen i Danmark 2017 – Nationale data*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Tittle, C. R. (2004). Refining control balance. *Theoretical Criminology*, s. 395–428.
- Tittle, C. R. (2010). Control Balance Theory and Social Policy. I H. Barlow, & S. H. Decker, *Criminology and Public Policy : Putting Theory to Work* (s. 6-24). Temple University Press.
- Willer, M. C. (24. 07 2002). The Gatekeeper. *Sociological Theory*, s. 180-202.